

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ

MART 1984 • YIL : 21 • SAYI : 3

FİYATI : 200 LİRA

Okuyarak Mektup / 3

Kamı, İ. (1981) Tesebbüslerini
Halka Nasıl Satalım? / 5

Prof. Dr. Mustafa A. Ayşan

Ekonomik Göstergeler / 14

EKONOMİK YORUMLAR / 15

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat

Dr. Öztin Akgüç

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Ertuğrul İhsan Özol

Bankacılıkta Çekersiz Ödemeler / 43

İbrahim Ülkem

Sermaye Piyasası / 49

Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş

Bankalardaki Mevduat
Hastasının Bazı Sonuçları
Üzerine Düşünceler / 55

Ahmet A. Eryılmaz

Ayın Ekonomik Olayları / 67

Dr. Vildan Kılıç

1983'de Türkiye ekonomisindeki gelişmeler
Sonuçların değerlendirilmesi. 1984'e ilişkin
bekleyişler. Daha iyi sonuçlara
ulaşabilmek için alınması
gerekli önlemler.

Türkiye'de
bir bankacılık
gelenegi
vardir.

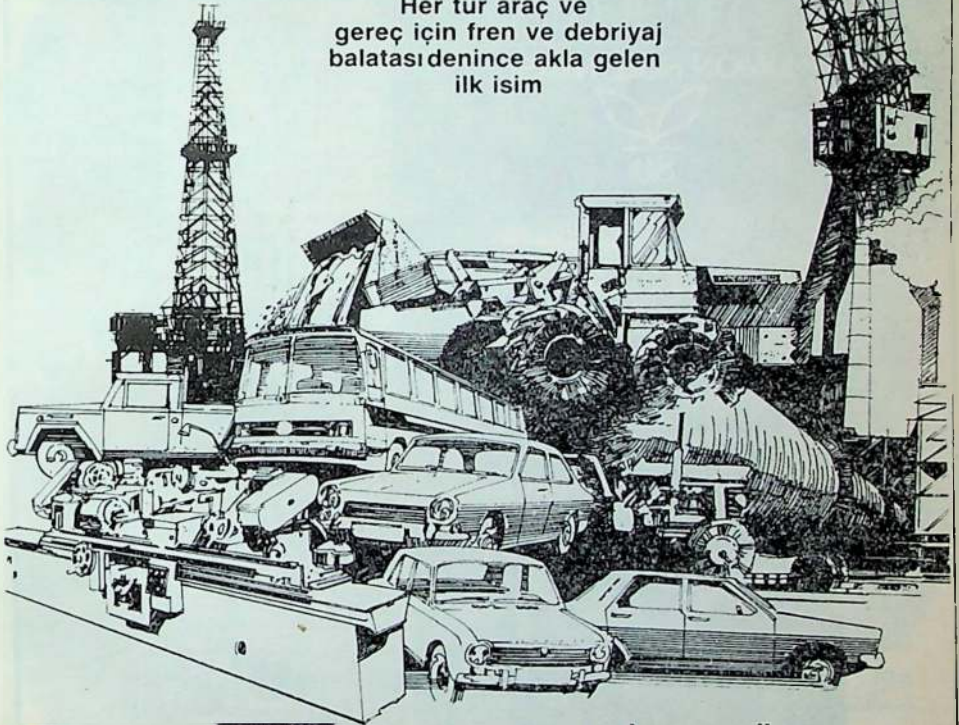
OSMANLI BANKASI

Otomotiv Endüstrisi ve
yedek parça piyasasının yanısıra
her türlü endüstriyel balata
ihtiyacını karşılayan lider

Taklit edilen, fakat,
kalitesine erişilemeyen marka

Her tür araç ve
gereç için fren ve debriyaj
balatası denince akla gelen
ilk isim

ERKA

BALATA ve OTOMOTİV SANAYİİ A.Ş.

Ramı Kışla Caddesi 123. İstanbul tel. 763066 telex. 23228 Ebos tr

Erka bir Kurtkaya Holding kuruluşudur.

ERKA T.S.E belgesine sahiptir.

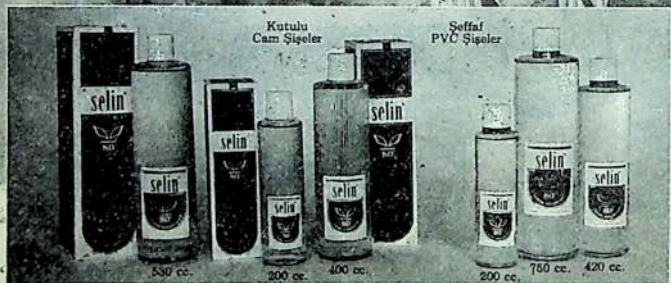
selin®

LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yasanti düşeyin... Serinlik ormanında...
Kokular pınarında...
Doğanın kaynağında.
Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi: Kemal Kurdaş
Yazı İşleri Müdürü: Necdet Durakbaşa

Danışma Kurulu:

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Ak-
güç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Or-
han Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun
• Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim
Baykal • Dr. Metin Berk • Doc. Dr. Ünal
Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu •
Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Ege Cansen •
Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalı-
ka • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bü-
lend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki
Döşlülüoğlu • A. Aydın Dündar • Kaya Er-
dem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy •
Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Em-
re Gönenşay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğ-
lu • Erhan Işıl • Dr. Halûk Kabaalioğlu •
Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Ba-
şer Kafaçoğlu • Dr. Ahmet S. Kolın • A.
Nazif Keyman • Dr. Yıldırım Kılıç • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doc.
Dr. Orhan Morgil • Prof. Dr. Erdoğan Mo-
raoğlu • Ziya Nabloğlu • Ergin Neng •
Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özasan •
• M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür •
Tuncay Özilhan • Selâhattin Özmen • Prof.
Dr. Ergun Özsunay • Doc. Dr. Merih Paya
• Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar
Sağlam • Doc. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş
• Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal
Tosun • Fikret M. Tuncer • Nezih Tunc-
siper • Doc. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Gün-
gör Uras • İbrahim Ülkem • A. Doğan
Yalın • Doc. Dr. Ahmet Yüksel •

Basım-Yayın Danışmanı: M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölü-
münde, 1983'de Türkiye ekonomisindeki
gelişmeler ele alınmaktadır. «Açık Otu-
rum»a katılan konuşmacılarımız, 1983 yıl-
lı sonuçlarını değerlendirdikten sonra,
1984 yılına ilişkin beklentilerini açıkla-
maktadırlar. Ayrıca 1984'de daha olumlu
sonuçlara ulaşabilmek için alınması ge-
reklî önlemler üzerinde durulmakta, bazı
öneri ve tavsiyelerde bulunulmakta, ekono-
mik durum çok yönlü olarak tartışıl-
ırken değişik görüşler ileri sürülmekte-
dir. Öte yandan, her zaman olduğu gibi,
Dergi'de yer alan ve güncel konuları iş-
leyen diğer yazıları da okumanızı salık
veririz. Yazıları ilginç bulacağınızı ve
okumak için ayracağınız zamanı boşuna
harcamadığınızı göreceksiniz.

Sırası gelmişken bir noktaya değinmek
istiyoruz. Çeşitli nedenlerle kişisel ya da
grup abonelerini yenilememiş olan okur-
larımız var. Bu okurlarımızın abone iş-
lemlerini bir an önce tamamlamaları, hem
kendileri hem Dergi açısından yararlı ola-
caktır. Abone yenileme işleminin gecik-
mesi, dağıtım çalışmalarımızı olumsuz
yönde etkilemektedir. Dergi'nin yeni bas-
kı sayısı, aboneler ve perakende satışlar
göz önünde tutularak, genellikle her yıl-
lın Ocak ayında saptanmaktadır. Bu yüz-
den Dergi'ye sonradan abone olanlara es-
ki sayıların temininde güçlük çekilmek-
tedir. Bu konuda okurlarımızın bize yar-
dımçı olacaklarına inanıyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

MART 1984

YIL : 21

SAYI : 3

200 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak, No. 17, Kat 4; Cağaloğlu - İstanbul • TELEFON: 526 34 11
• YAZIŞMA: P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA: Dergimizde çıkan yazılar kay-
nak göstermek koşuluyla alınabilir • YILLIK ABONE: 2.400.- TL; Öğrencilerle 1.200.- TL
• İLAN FİYATLARI: Arka kapak 30.000.- TL, Ön kapak içi 22.500.- TL, Arka kapak içi
20.000.- TL, Tam sayfa 15.000.- TL, Yarım sayfa 10.000.- TL, Çeyrek sayfa 5.000.- TL, Renk
farfı 7.500.- TL • BASKI: Met/Er Matbaası, Telefon: 528 28 90 • Tarihi: 12 Mart 1984.

Süper Sistem

Rasyonel bankacılık anlayışı içinde,
sektördeki gelişmeleri izleyen
Garanti Bankası,
formaliteleri sınırlandıran,
işlemleri çabuklaştıran kendine özgü
bir sistemi bütün şubelerinde
uygulamaktadır.

GARANTİ BANKASI

KAMU İKTİSADI TEŞEBBÜSLERİNİ HALKA NASIL SATALIM?

Prof. Dr.
MUSTAFA A. AYSAN

«SÜMERBANK'ın devralacağı ve sermayesi tamamen devlete ait fabrikaları devir tarihinden itibaren bir sene zarfında mütehasıs heyetler marifetiyle takdir ettirilecek son haldeki hakiki kıymetlerle mahdüt mesuliyetli ve kendisine bağlı şirketler haline koymağa mecburdur. Aynı cinsten imalâtta bulunan fabrikaların bir şirket idaresinde toplanmaları caizdir. Bu şirketlerin hisse senetlerinin yüzde yüzü banka adına yazılı olacaktır. Hükümetin teklifi üzerine umumi heyetçe verilecek karara göre bu hisse senetlerinin kısmen veya tamamen Türk eşhas ve müesseselerine satılması caizdir. Bankanın devralacağı iştiraklerde mevzu hisselerini meclisi idare kararı ve İktisat Vekâletinin müsaadesi üzerine satabilir. Bankanın yeniden tesis veya iştirak edeceği teşebbüsler, bu hükümlere tâbi tutulmaz.»

Yukarıdaki sözler, 3 Haziran 1933 tarihli ve 2262 sayılı Sümerbank Kuruluş Kanunu'nun onbirinci maddesinden aynen alınmıştır. Kanunun emredici hükmüne rağmen, bu hüküm son 50 yılda hiç uygulanamamıştır. Oysa aynı kanunun gerekçesinde belirtilen amaçlar çok yücedir:

«... Milli tasarruf hamlesine inkişaf ve kuvvet vermeğe çalışıldığı bu devirde biriken sermayelerin

memleket iktisadiyatına faydalı olacak tarzda emniyetli işlerde kullanılmasının bu husustaki mesaiyi daha fazla müsmir kılacağı düşünülerek Sümerbank'ın sahibi bulunacağı fabrikalar hisselerinden bir kısmının Türkler'in ve Türk teşekküllerinin eline geçmesi muvafık görülmüştür. Banka, bu suretle nakte çevireceği kıymetlerle yeni yeni sanayi şubelerinde faaliyete girişmek imkânlarını elde etmiş olacaktır.»

1926'daki ilk KİT örneği (Sanayi ve Maadin Bankası A.Ş.)'nin iyileştirilmesi amacıyla yapılan Cumhuriyet tarihinin ilk KİT yeniden düzenlemesi sırasında T.B.M.M.'de ve Hükümet'de yapılan görüşmeler içinde ulaşılan sonuçlar, yukarıdaki kanun maddesi ve gerekçesinde ifadesini bulmuştur. Gerçekten KİT'lerle ilgili olarak 1930'lardan beri yapılan bütün yeniden düzenleme çalışmaları içinde buna benzer görüşler ifade edilmiş, görüşün uygulanması için iyi niyetli birçok girişimde bulunulmuş, bazı ilgi çekici sonuçlar alınmış, ama KİT'lerden halka hisse satışı düzenli işleyen bir sistem haline getirilememiştir. Ülkemizde son 50 yıldır bu konuda bilimsel ve tarafsız açıdan inceleme yapan bütün ilgililer, KİT'lerden halka hisse senedi satışının çok yararlı olacağı konusunda âdeta görüş birliği içindedir. Ama uygulamalar, bu

güzel niyetin gerçekleşmesini sağlayamamıştır. Bu başarısızlığın ekonomik, sosyal, siyasal nedenleri vardır.

Bu başarısızlığın ekonomik nedenleri arasında ekonomimizin gelişmişlik düzeyi, fert başına düşen milli gelirin düşüklüğü, Sermaye Piyasası'nın gelişmemiş bulunması, halkımızın tasarruf konusundaki alışkanlıkları, Sermaye Piyasası ile ilgili bilgi ve eğitim eksikliği gibi uzun sürelerde çözümlenebilecek nedenler vardır. Sermaye Piyasası'nın gelişmesini ve sadece KİT'lerden değil, ülkemizin bütün işletmelerinden halka hisse senedi satmayı önleyen en önemli ekonomik engel, zaman zaman çok yüksek düzeylere ulaşan ve fakat Cumhuriyetin ilk 15 yılı hariç, sistemimizden hiç çıkarılmamış bulunan enflasyondur. Para değerinin sürekli olarak düştüğü toplumlarda özellikle hisse senedi piyasasının gelişemediği, çok çeşitli örnekleriyle kanıtlanmış bir tarihi gerçektir.

Sermaye Piyasası'nın gelişmesini önleyen en önemli sosyal engellerden biri, KİT'ler ve özel kesim işletmeleri hakkında halka gerçeklere uygun bilgi açıklanmasını sağlayacak müesseselerin son 50 yıldaki çabalara rağmen kurulamamış olmasıdır. KİT'lerden ve özel kesim işletmelerinden halka bilanço ve kâr-zarar bilgisi açıklanması, açıklanan bilgilerin uzman denetiminden geçmesi ve onaylanması, Menkul Kıymetler Borsası'nın açık işlemesi ve ekonomik işletmelerin denetlenmesi düzeni bir türlü kurulamamıştır.

Bu başarısızlığın önemli siyasal nedeni, son yıllarda etkisini arttırmış olan siyasal istikrarsızlık ve hâkim siyasal partilerde bu konuyla ilgili gö-

rüş değişmeleridir. Atatürk'ün yönetimindeki C.H.P. 1938'e kadar bu konuya büyük önem vermiş, ama 1938'de çıkarılan 3460 sayılı Kanun, KİT'lerden halka hisse senedi satışı işini ikinci plana itmiştir. Bu kanun çıktıktan sonra, 1933'teki kuruluş kanununda yukardaki maddeye uygun olarak anonim şirket şeklinde yeniden düzenlenen Sümerbank fabrikalarının tümü, 3460 sayılı Kanun hükümlerine göre «müesseseler» haline dönüştürülmüşlerdir. Oysa Atatürk döneminde 1924'te kurulan T. İş Bankası, halka açık bir anonim şirket şeklinde örgütlenmiş, 1930'da kurulan T.C. Merkez Bankası kuruluş kanununa, devletin banka sermayesine % 15'ten fazla katılmasını önleyen ve sermayenin % 85'inin milli bankalara ve halka satılmasını öngören bir madde (1) konmuş ve ilk KİT yeniden düzenlenmesinde Sümerbank'a da halka hisse satma görevi verilmiştir. Atatürk'ün ölümünden sonra CHP içinde bu güzel görüşün terkedilmiş olduğu görülmektedir. Bu alanda tam aksine uygulamalar başlamış; mali güçlüklerle uğrayan bazı tekstil fabrikalarının Sümerbank'a, ülkenin özel girişimci tarafından kurulmuş ilk şeker fabrikasının devlete devredilmesi, T.C. Merkez Bankası'ndan kâr dağıtmayarak değeri düşen hisse senetlerinin Hazine'ce halktan toplanması gibi tam tersine gelişmeler; Atatürk'ün ölümünü izleyen yıllarda sık görülen olaylardan olmuştur.

1950'de D.P. iktidarının temel görüşlerinden biri, KİT'lerden halka hisse senedi satışını sağlamak olduğu ve 1950-60 arasında kurulan KİT'ler

(1) 11 Haziran 1930 tarihli ve 1715 sayılı «Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu»nun 26 nci maddesi.

daha çok anonim şirket şeklinde örgütlendiği halde, bu amaca ulaşılammıştır. 1960'tan sonra yapılan yemden düzenleme çalışmalarının ve ülkeyi yöneten hükümetlerin hemen hepsinde bu hedef vardır; ama sonuç yine alınamamıştır. 1971'de ve 12 Eylül 1980'den sonra da hedef sık sık tekrarlanmış, ne var ki bir sonuca varılamamıştır. 6 Kasım 1983 seçimlerinden sonra ülkeyi yöneten hükümet de aynı görüşleri söylemektedir.

Hükümetçe yapılan çalışmalar ve T.B.M.M.'den yeni çıkan kanun (2) üzerindeki görüşmelerle ilgili olarak öğrendiklerimiz, kanunun uygulanmasında güçlüklerle karşılaşılacağını göstermektedir. Bu güzel hedefin gerçekleşebilmesi için, kanunun uygulanmasında aşağıdaki hususlara özen gösterilmelidir.

1) Bu konuda Sermaye Piyasası'nın geleneksel araçlarına öncelik verilmelidir. Küçük tasarrufların büyük devlet projelerinin finansmanı amacıyla kullanılmasını sağlayacak en önemli geleneksel Sermaye Piyasası araçları; kısa vadeli Hazine Bonoları, Devlet Tahvilleri, KİT Tahvilleri, KİT ve imtiyazlı özel şirket hisse senetleridir. Bu araçları satın alacak küçük tasarruf sahipleri, Sermaye Piyasası'ndaki az gelişmişlik nedeniyle bu geleneksel araçların kendilerine ne yararlar getireceğini, yaptıkları fedakârlık karşılığında kazançlarının neler olabileceğini ve en önemlisi yatırdıkları paranın ve gelirlerinin maruz kalacağı tehlikeleri tam öğrenmiş değildir. Bu araçların birbirlerinden

farkını tam bilen küçük tasarruf sahiplerinin sayısı oldukça sınırlıdır. Oysa, parasını bu tür «kâğıt»lara yatıracak küçük tasarruf sahiplerinin, üzerinde ince hesaplar yapacak kadar bu araçları öğrenmiş olmaları ve danışmak istedikleri konularla ilgili olarak bol bol danışman bulmaları gereklidir. Sermaye Piyasamızda bu iki şart da henüz yerine gelmemiştir.

Özellikle büyük devlet tesis ve projelerinin gelirlerini uzun süreli olarak halka dağıtmayı öngören Sermaye Piyasası araçlarından en çok bilinen hisse senetlerini, bütün yönleriyle halka anlatamamışken, «Kâr Ortaklığı» ya da «Gelir Ortaklığı» belgeleri diye adlandırılan yeni araçların yaratılması, çok sakıncalı görülmelidir. Hazine'ye ait Boğaz Köprüsü veya Keban Barajı gibi büyük tesis gelirlerini gelecek zaman içinde halka dağıtma vaadi karşılığında onlardan para toplamak, halka kolayca anlatılabilecek bir usul ve bunlar uygun Sermaye Piyasası araçları değildir. Nitekim, 1981'de yaratılmaya çalışılan «Kâr Ortaklık Belgesi» ile bir tek uygulama yapılamamıştır.

Böyle bir uygulamaya geçmeden önce 1961'de uygulamaya konan ve yıllar boyunca Hazine'yi, bütün küçük tasarruf sahiplerini ve konu ile ilgilenen kişi ve kurumları meşgul edip, birçok sıkıntılara sebep olan «Tasarruf Bonoları» tecrübesi, iyice hatırlanmalıdır. Bu tecrübeye, birçok haksız kazanç sağlayan araçların büyük servet toplamaları, küçük tasarruf sahiplerine ve Hazine'ye büyük zararlar verilmesi sonucunda «Tasarruf Bonusu» kesintilerinin bir vergi haline dönüştürülmesi önlenememiştir. Birkaç açığızün, Hazine ve küçük tasarruf sahibi zararına servet yapması önlenemediği gibi, küçük ta-

(2) Yazının hazırlandığı tarihte, anılan kanun T.B.M.M.'nden çıkmış olmakla birlikte, Resmi Gazete'de yayınlanmamış olduğundan, tarih ve numarasını veremiyoruz.

sarruf sahibinin bu alanda Devletine güvenini önemli biçimde sarsan bu olay, Devletin gelecek günlerde yeniden küçük tasarruf sahibinin tasarruflarına el atarken ayrıntılı biçimde incelenmesi gereken bir acı tecrübedir. 1982'de büyük acılara ve Hazine zararlarına, enflasyonun hızlanmasına, büyüme hızının düşmesine neden olan «Bankerler Olayı»nın temelinde, Tasarruf Bonoları tecrübesi vardır. Halkın tasarruflarını topladıktan sonra, yarattıkları zararı Devlete yükleyen ve bunda büyük başarı sağlayan bankerlerin hemen bütünü, ama kuşkusuz en büyükleri, «Tasarruf Bonoları Olayı»nın yarattığı Sermaye Piyasası «tümörleri»dir.

Bu nedenlerle, büyük devlet projelerinin gelirlerini karşılık göstererek halkın küçük tasarruflarını bu projelerin finansmanında kullanma niyetiyle yola çıkarken, küçük tasarruf sahibinin bilemeyeceği ve anlayamayacağı yeni araçlar yaratmak yerine geleneksel araçlardan yararlanmak yoluna gidilmelidir. Aksi halde bu yeni araçlar, Sermaye Piyasamıza hâkim olan «Orman Kanunları» nedeniyle yeni Tasarruf Bonoları tecrübelerinin yaratılmasından başka işe yaramayacaktır.

2) Küçük tasarrufların, büyük devlet projelerinin finansmanına katkıda bulunmasını sağlayacak yöntemler, ekonomik varlıklara ve onların gelirlerine halkı ortak edecek bir sosyal adalet tedbiri özelliğini de taşımaktadır. Bu yöntemler iyi uygulandığı ve başarı sağlandığı takdirde, büyük devlet projelerinin gerçekleştirilmesini hızlandırabilecek ve önemli ekonomik yararlar sağlayabilecek özellikler taşımaktadırlar.

Bununla birlikte bu yöntemlerin «iyi» uygulanması ve başarılı olması,

Sermaye Piyasası'nın içinde bulunduğu şartlar nedeniyle çok güçtür. Bunun için uygulamaya geçmeden önce bu alandaki ülkemiz tecrübeleri çok iyi incelenmelidir :

a — Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk halka açık şirketi olarak kurulan ve geliştirilen T. İş Bankası tecrübesi, küçük halk tasarruflarının hisse senediyle böyle bir projenin gerçekleştirilmesi amacına yöneltilebilmesi için; projeye halkın güvenini sağlamanın zorunlu olduğunu, projenin kârlı olduktan sonra halk sermayesini daha iyi çekeceğini, ortaya çıkan kârın büyük miktarını halka dağıtmanın zorunlu ve halka hisse senetlerini sattıktan sonra onu devlet elinde toplamaya başlamanın zararlı bulunduğunu açıkça gösterecektir.

b — T.C. Merkez Bankası, 1930'da yaratılmış halka açık devlet girişiminin ikinci büyük örneğidir. Bu örnekten öğreneceğimiz çok şey vardır.

c — Yukarda sözünü ettiğimiz KİT'lerden hisse senedi satışı denemeleri, Tasarruf Bonoları, Ereğli Demir-Çelik, Karadeniz Bakır İşletmeleri gibi tecrübeler, bu konuya büyük ışık tutacaktır. Bu olaylar, Türk halkının bu alanda neyi istediğini, neyi istemediğini, neyi destekleyeceğini, neyi köstekleyeceğini açıkça gösterecektir.

Bu tecrübeleri birer «vak'a etüdü» gibi ele alarak incelemek, bu kısas yazının çerçevesini aşacaktır. Kendi çalışmalarımız içinde bu tecrübeleri ayrıntılı olarak inceliyoruz. Bu incelemeler şunları göstermektedir :

— Projenin sahibi, halkın kayıtsız ve şartsız güvenini sağlayan bir kişi, ya da kişiler grubu olmadıkça, halkın yeni projelere para yatırması beklenmemelidir. Bu nedenle, kârlılı-

ğını uzunca bir geçmiş tecrübeyle ispat etmiş kuruluşların hisselerini halka satmak daha kolay bir yoldur.

— Geçmişte yapılan hatalı uygulamalar nedeniyle, halkımız devlet şirketlerinin hisse senetlerine fazla itibar etmemektedir. Devletin şirketlerinden hisse satabilmek için, bu şirketlerin, gelecek zaman içinde kârlı faaliyet göstereceğini halka göstermek ve anlatmak şarttır. Onun için hisse senedi ihraç edilen şirketten başka bir devlet kuruluşunun, mesele Hazine'nin, ya da bir devlet bankasının kâr garantisi vermesi düşünülmelidir. Er-demir'in ilk hisse senedi ihracında uygulanan % 6 oranındaki kâr garantisi oldukça etkili olmuştur. Bu örnek incelenerek benzer bir kâr garantisi düzeni getirilmelidir.

— Kurulmuş, uzunca bir süre kârlılığını ispat etmiş KİT'lerin hisselerinden halka satabilmek için, ilk yapılacak işlerden biri hisse senedinin bugünkü para değeri ile ihraç fiyatının tayin edilmesidir. Uzun yıllar boyunca faaliyette bulunmuş bir işletmede varlık değerlerinin tümüyle yeniden değerlendirilmesini gerektiren böyle bir işlemin oldukça güç ve karışık teknik sorunlar yaratacağı kuşkusuzdur. 1982'de yapılan yeniden değerlemeler, bu işi büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Ancak yine de hisse senedi ihraç fiyatının tespit edilmesi gerekecektir. Hisse ihracının, T. Sınai Kalkınma Bankası, DESİYAB, ya da Devlet Yatırım Bankası gibi uzman bir kuruluş tarafından yapılmasını sağlamak, bu alanda önemli kolaylık sağlayabilir.

— Bu değerlendirme sorunlarının işletme büyüdükçe çok güçleşeceği beklenmelidir. Onun için halkın or-

taklığı, mümkün olan en küçük birimlerden başlatılmalıdır. Bu küçük birimlerde yapılacak hisse ihraç işlemlerini halka anlatmak daha kolay olacaktır. Bu yararlarını düşünerek Sümerbank yerine, iştiraklerinden, PTT yerine ona bağlı işletmelerden işe başlamalıdır. KİT'lerden hisse senedi satabilmek için; müesseseleri, bağlı ortaklıklar ve ana kuruluşları «Holdingle» halinde örgütlemek; ilk yapılacak işlerden biri olmalıdır. Ekim 1983'te çıkan 2929 sayılı Kanun ve T.B.M.M.'den bu amaçla çıkarılan yeni kanun, KİT'leri halka açmaya yönelmenin bu ilk adımını ihmal etmiş bulunmaktadır. Sümerbank, Etibank, PTT, TCDD ve benzeri büyük ana kuruluşların hisselerini değerlendirmek, gelirlerini tanımlamak ve yapılan bu işlemleri halka anlatmak imkânsız denecek kadar güç işlerdir. Aslında küçük işletmelerde bile büyük sorunları olan hisse ihraçlarının, büyük birimlere uygulanmaya çalışılması, bütün iyi niyetli çabalara rağmen bu alanda uğranılan başarısızlığın temel nedenleri arasındadır. Bu alandaki tecrübelerimiz iyi incelendiği zaman, bu alanda çok sayıda başarılı örneğin de bulunduğu görülecektir.

3) KİT'lerden hisse satışlarına küçük tasarruf sahiplerinin rağbet etmelerini sağlayacak en önemli tedbirlerden biri, bu işletmelerin bilanço ve kâr-zararlarının halka açıklanması ve açıklanan bu bilgilerin denetlenmiş olmasıdır.

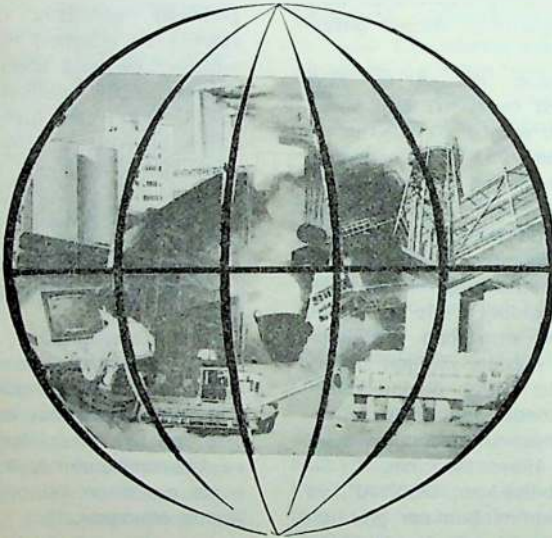
Oysa bu alanda büyük eksiklerimiz vardır. Bu eksikler tamamlanmadan bu alanda ne yapılsa, eksik kalacaktır. Bu konuda Sermaye Piyasası'nda açıklığı sağlayacak diğer kanunların çıkarılması gereklidir. Ülke-

mizde uygulanan bilanço ve kâr-zarar bilgilerinin güvenilirliği sağlanmadan Sermaye Piyasası'nı geliştirme- nin tehlikelerine bu Dergi'de çok işa- ret edilmiştir. Bu şart yerine gelme- den alınan her teşvik tedbiri sonun- da başarısızlık ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Serbest Mali Müşavirlik Ka- nunu çıkmadan, Menkul Kıymet Bor- saları İyice organize edilmeden, kü- çük ortakların çıkarılacak hisse se-

netlerine fazla ilgi göstermeleri bek- lenmemelidir.

4) KİT'lerden hisse satmak, dev- let teşkilâtı içinde çok yüksek sevi- yede kararlar alınmasını gerektirmek- tedir. KİT iştiraklerinden halka hisse satmak için Bakanlar Kurulu kararı, % 51'inden fazlası devlete ait KİT'lerden devlet hissesini % 51'in altına düşürecek hisse satışları için de ka- nun çıkarılması gereklidir. Oysa, çok

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine
ve yönlendirilmesine
gösterdiği
özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine
büyük katkılar sağlamaktadır.
Mutluuz, gururlooyuz.

Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.

T TÜRK İÇİTARET BANKASI
TÜRK BANK

çabuk değişen şartlara tâbi Sermaye Piyasası'na hisse ihraç etmek için, kısa süreler içinde karar almaya ihtiyaç vardır. Onun için bu yola gitmeyi ciddi olarak istiyorsak, KİT'lerin yönetim kurullarına kendi bağlı ortaklıklarından sınırlı oranlarda (örnek olarak sermayenin % 10'una kadar) hisse satma yetkisi verilmelidir. Çalışan kuruluşlardan hisse senedi satmak için Bakanlar Kurulu'ndan kararname, ya da T.B.M.M.'den kanun çıkarmak, aslında uygulamada sonuç vermeyen yöntemlerdir.

— Boğaz Köprüsü ve Keban gibi büyük devlet tesislerinden elde edilen gelirlerin halka satılması için, yukarıda sözü edildiği gibi yeni araçlara gerek yoktur; aslında özelliği iyice bilinmeyen bu araçları yaratmak tehlikelidir de. Bu konuda Batı ülkelerinde ve ülkemizde uygulanan geleneksel yöntem, bu tesisleri işletme hakkının, kurulacak bir imtiyazlı şirkete verilmesi ve bu imtiyazlı şirket hisse senetlerinin halka satılmasıdır. Devletle yapılacak imtiyaz mukavelesinde, tesisleri işletmede uygulanacak fiyatlama formülü ve imtiyazlı şirketin bu imtiyaz karşılığında yapacağı işler ayrıntılı biçimde tespit edilebilecektir. Böylece, tesislerin mülkiyeti Devlet'de kalacak, işletmesi imtiyazlı şirkete devredilecek ve işletmeden elde edilecek net kâra halkın ortak olması sağlanabilecektir. İyi düzenlendiği takdirde böyle şirketlerin Dünya'da sayısız başarılı örnekleri vardır. Ancak, çok sayıda başarısız örnekler de vardır. Ülkemizde Çukurova Elektrik A.Ş. ile Antalya -

Kepez ve Havalisi Elektrik A.Ş. iki başarılı örnektir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan, Havagazı, Tramvay, Demiryolları ve benzeri alanlardaki imtiyazlı şirketler başarılı olmamış ve sonunda Devletimiz ve Belediyelerimiz tarafından devralınmışlardır.

Yeni Hükümet, KİT'lerin ve iyi gelir getiren bazı devlet tesisleri gelirlerinin halka satılması için etkili yolları aramaya başlamıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için T.B.M.M.'den yeni çıkan kanunla ilgili olarak basına yansıyan tartışmalardan, Hükümetin bu alanda yeni Sermaye Piyasası araçları ⁽²⁾ aradığı anlaşılmaktadır. Ülkemizin tecrübeleri, bu alanda geleneksel araçlar kullanılmasının daha yararlı olacağını ve bu geleneksel araçların iyi kullanılması halinde önemli başarılar elde edilebileceğini göstermektedir. Tecrübemiz ayrıca bu alandaki başarı yolunun oldukça uzun ve güçlüklerle dolu olduğunu göstermektedir. KİT'lerden hisse satışı ile ilgili olarak, KİT'lerin temel modelinde önemli değişiklikler yapmadan elde edilecek sonuçların çok sınırlı kalacağı tahmin edilebilmektedir. Bu tedbirler alınmadan T.B.M.M.'den yeni çıkan kanunun uygulanmasından büyük şeyler beklenmemelidir. Şimdiden bu temel tedbirleri almaya başlarsak, 5-6 yıl sonra önemli sonuçlara ulaşmak mümkündür. Bu alanda acele sonuçlar almaya çalışmak, muhtemelen, başarısız uygulamalarımıza yenilerini ekleyecektir. Yeni tecrübelerde bu tehlikenin önlenebileceğini umuyoruz.

(2) Aslında kanunda tanımlaması yapılan «Gelir Ortaklığı Belgeleri», daha çok devlet tahviline benzemektedir.

Derginin Notu: Yukarıda sunulan yazı 4 Mart 1984 tarihinde kaleme alınmıştır.

**BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA**

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakini; kurduğu bir
sanayi müessesesi

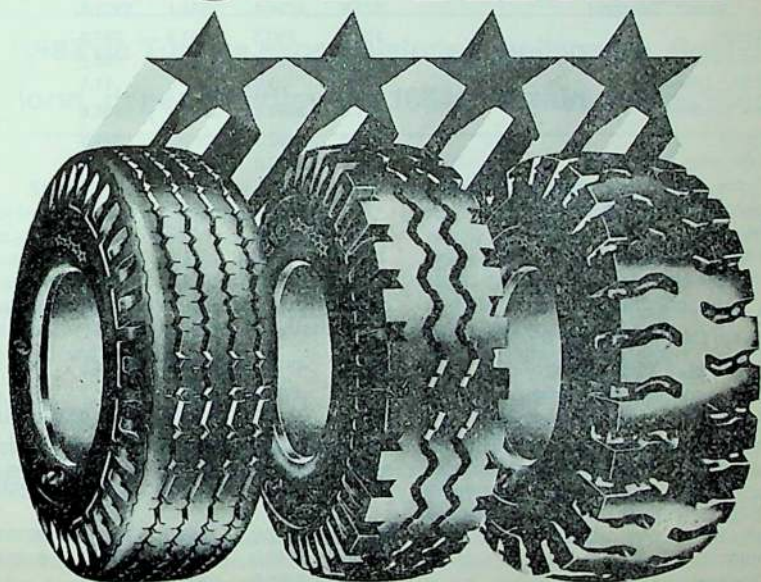

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

• muhtelif tip vinç • asansör • sondaj • havalı nakliyat TELEFERİK-TELESİJ-TELESKI
• emaden ihraç • dozer • skrapör • ekskavatör • edeniz DİKME • GERME • MANEVRA
• elektrik nakilleri topraklama • televizyon antenleri dikme HALATLARI
• ayakak költük yaylarında • bloklet jant TELLERİNDE
• yüksek rezistanslı ÇELİK TELLER

Yeni

LASSA Dört Yıldız

LASSA

"sağlam, garantili"

ekonomik göstergeler

	1981	1982	1983		
			Ekim	Kasım	Aralık
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	1101.7	921.9	1087.2	1334.4	1209.8
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL.)	386.4	542.7	667.8	678.3	730.5
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	920.3	910.5	1056.8	1083.1	1227.5
Hazineye kısa vadeli avans (milyar TL.)	261.9	266.2	291.1	312.3	338.6
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	1948.1	2614.8	2702.5	2749.1	
Ticari	469.8	660.1	546.3	563.7	
Tasarruf	901.2	1508.6	1759.0	1782.9	
Vadesiz Tasarruf	223.5	274.2	424.9	431.3	
Vadeli Tasarruf	677.6	1234.4	1334.1	1351.6	
Resmi	157.4	220.3	293.2	291.3	
Bankalar	111.8	220.4	91.9	99.2	
Diğer Mevduat	8.0	5.3	12.0	11.9	
Toplam Krediler	1391.9	2044.2	2263.6	2308.6	
Tarım	340.2	353.7	353.3	371.3	
Kalkınma Bankaları	63.5	90.5	107.0	109.7	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	63.3	91.7	112.2	145.2	
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	19.7	34.5	54.9	60.1	
Denizcilik	15.4	34.4	43.2	44.7	
Ticari, Sınai, Sair	880.4	1428.7	1571.9	1553.5	
İller Bankası	9.5	10.7	21.1	24.0	
PARA ARZI (milyar TL.)	£72.8	1375.5	1565.1	1594.4	1973.7
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bank.)					
Toplan Eşya Fiyatları İndeksi	3858.8	4816.5	6138.0	6424.8	6784.5
Gıda Maddeleri ve Yemler	3395.9	4030.6	5146.3	5455.7	5862.6
Sanayi Hammaddesi ve Yarı Mamul	4630.4	6126.3	7924.8	8039.8	8320.9
İstanbul Geçinme İndeksi	4294.5	5567.3	7144.3	7336.8	7656.2
Ankara Geçinme İndeksi	3523.2	4557.0	5788.9	5935.8	6135.7
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	8933.4	8842.0	7319.5	8144.9	9235.0
Dışsatım	4702.9	5746.0	4474.1	5053.0	5727.8
İşçi Dövizleri	2489.6	2186.6	1326.4	1429.8	

1 — Rokamlar yıl ve ay sonları itibariyle birikmelidir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Asaf Savaş AKAT
- Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
- Ertuğrul İhsan ÖZOL

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

1983'de Türkiye ekonomisindeki gelişmeler. Sonuçların değerlendirilmesi. 1984'e ilişkin beklentiler.

AKGÜÇ — Toplantıya hoş geldiniz. Bugünkü toplantımızda 1983 yılının ekonomik sonuçlarını değerlendirdikten sonra, 1984'e ilişkin beklentilerinizi ve 1984'de daha iyi sonuçlar alabilmek için alınması gereken önlemler konusundaki önerilerinizi rica edeceğim.

türkiye'de 1983 yılının genel ekonomik değerlendirmesi

1983 yılının genel ekonomik değerlendirmesini şöyle yapabiliriz. 1983, daha önceki yıllara karşılaştırıldığında; büyüme hızının yavaşlaması, enflasyon hızının yükselmesi, dış ticaret ve cari işlemler açıklarının artması yönünden başarısız bir yıl olarak gö-

züklemektedir. Bu değerlendirmeyi daha somut bir biçimde ortaya koyarsak, 1983 yılında D.İ.E.'nin yapmış olduğu son tahmine göre Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH)'daki artış hızı % 3,2'dir. Bu oran bildiğiniz gibi 1981 yılında % 4,2; 1982 yılında da % 4,6 idi. Alt sektörler itibariyle büyüme hızlarına baktığımızda, 1983 yılında tarımda bir gerileme görüyoruz. Tarım kesiminde binde 7 dolaylarında bir gerileme olmuş, buna karşılık sanayide % 6,3 hizmetler kesiminde de % 3,9'luk bir büyüme sağlanmıştır. Sanayinin alt kesimlerindeki gelişmeler incelendiğinde, imalat sanayinde daha hızlı bir gelişme görüyoruz: % 7,3. Buna karşılık madencilik kesiminde yaratılan katma değerde bir gerileme var; elektrik enerjisi üretiminde de artış ancak % 3 dolaylarında...

1983 yılı genel denge hesaplarına bakıldığında, iç tasarrufların GSMH'ye oranının düştüğünü görüyoruz. Bir önceki yılın % 18'7 düzeyinden % 17,8'e kadar düşmüş. Buna koşut olarak Sabit Sermaye yatırımlarının GSMH'ye oranı da % 18,5 gerilemiş gözüküyor. 1983 yılındaki hesaplamalar, tüketimin reel olarak çok daha hızlı biçimde arttığı, buna karşılık yatırımlarda bir gelişme olmadığı yönündedir. Nitekim stok değişimleri de dahil yatırım harcamalarına baktığımız zaman, artışın sadece binde 7 gibi oldukça düşük bir düzeyde olduğunu görüyoruz. Fiyat artışlarına gelindiğinde, fiyat artışlarında, ortalama rakamlarla yıl sonu rakamlarının karşılaştırılması bir hayli farklı. Yıl ortalamalarına göre toptan eşya fiyat endeksindeki artış % 30,6 dolayında. Buna karşılık Aralık/1982-Aralık/1983 sonları itibarıyla mukayese yaptığımızda, 12 aylık dönemdeki fiyat artışları % 40'ın üstünde gözükmektedir. Ortalamanın daha düşük olmasının nedeni, özellikle 1983'ün son aylarında fiyat artışlarının çok hızlanmasıdır. 1983'ün fiyat yönünden dikkatimizi çeken diğer bir özelliği de son iki ay içerisinde gıda maddeleri fiyatlarındaki hızlı artıştır. 1979'dan bu yana iç ticaret hadleri tarım kesiminin aleyhine gelişirken, 1983 Ekim'inden itibaren bu eğilimin değişmekte olduğu gözlenmektedir. Gıda maddeleri fiyatının, yılın son iki ayında çok daha hızlı bir boyutta artmış olması, iç ticaret hadlerinin tarımın lehine döndüğü izlenimini bırakmaktadır. 1983'ün fiyatlar açısından diğer bir özelliği, toptan eşya fiyatlarının tüketici fiyatlarından daha hızlı bir biçimde artmasıdır.

Para, banka, kredi alanındaki gelişmelere baktığımızda, 1983 yılında emisyon bir önceki yıla göre % 34 oranında, yani 187,7 milyar lira artarak, yıl sonunda 730,5 milyar TL'ye yükselmiştir. Emisyon artışı hızı, di-

ğer yıllara kıyasla yavaşlamış gözükmektedir. Bilindiği gibi 1982'de emisyon artışı % 40,5 dolaylarında idi. Para arzı rakamlarına gelince; IMF'nin dar anlamda para arzı tanımı içinde para arzı rakamlarına baktığımız zaman, öncelikle yılın son haftalarında para arzının çok hızlı bir boyutta arttığını görüyoruz. 30 Aralık 1983 itibarıyla, geçici rakamlara göre para arzı 1 trilyon 973 milyar liraya yükselmiş gözüküyor. Artış oranı % 43,7 olarak hesaplanmaktadır. 1983'ün para arzı bakımından dikkati çeken özelliği, son haftalara kadar para arzındaki genişleme çok yavaş iken, son haftalarda oldukça hızlı bir tempoda para arzının artmış olmasıdır. Türkiye'de yıl sonları para arzı rakamları genellikle şişkin olmaktadır. Bilindiği gibi, para arzı rakamlarına vadesiz mevduat dahildir. Ticari mevduat ve vadesiz tasarruf mevduatı, bankalar tarafından yıl sonları itibarıyla şişkin hesaplandığından, yalıt gösterildiğinden, para arzı rakamları birden hızlı bir parasal genişleme sürecine girildiği izlenimini vermektedir.

Mevduat artışı, 1983 yılında önceki yıllara kıyasla yavaşlamış gözükmektedir. Geçen yıl % 50 dolaylarında olan mevduat artışının, 1983 kesin rakamları açıklandığında % 30-% 35'e kadar düşmesi beklenmektedir. Mevduatın yapısında 1983'de önemli değişiklik görülmektedir. Vadesiz mevduat 1983 yılında vadeliye kıyasla çok daha hızlı bir biçimde artmıştır. Bunun da nedeni gayet açık. Çünkü 1983 yılı başlarında vadeli ve vadesiz mevduat arasındaki faiz marginin çok daraltılması, mevduatı bir ölçüde vadesiz mevduat şekline dönüştürmüştür. Kredilerdeki genişlemelere geldiğimizde, kesin rakamlar ortaya çıktığı zaman daha belirgin olarak görüleceği gibi, yıl sonundaki mevduat şişkinliği hariç, kredilerdeki genişleme mevduat artışından daha

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, sağdan sola doğru; Prof. Dr. Asaf Savaş Akat, Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi), Ertuğrul İhsan Özol (Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Genel Sekreteri) ve Prof. Dr. Erdoğan Alkin (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi); «Türkiye Ekonomisi»nin tartışıldığı «Ekonomik Yorumlar» toplantısında bir arada görülmüşler.

hızlı bir tempo göstermiştir. Mevduat artışından daha hızlı bir kredi genişlemesinin nedeni, Merkez Bankası'nın bankacılık sistemini desteklemesidir. Merkez Bankası kredilerini incelediğimizde, bankacılık sisteminin Merkez Bankası kredileri içerisindeki payının giderek yükseldiğini görüyoruz. Bankacılık sisteminin reeskont veya avans şeklinde aldığı krediler, 525 milyar liraya yükselmiştir, yıl sonu itibarıyla. Bu çok önemli bir gelişmedir. Nitekim banka kredileri de incelendiğinde, daha çok reeskont kaynaklı kredilerin genişlediğini görmekteyiz.

Diş ödemelere ilişkin 1983 yılındaki gelişmeler şöyle özetlenebilir. Elimizde 11 aylık rakamlar vardır. Yıl sonu kesin rakamları yok. 11 aylık rakamları sunayım: Yılın ilk 11 ayında dışsatımımız 5 milyar 50 milyon dolara yükselmiştir. Bu büyüklük bir önceki yıla kıyasla % 1,4'lük bir artış

ifade etmektedir. Buna karşılık dış-alımımız % 5 oranında bir artış göstererek 8 milyar 145 milyon dolara yükselmiştir. Buna göre dış ticaret açığımız bir önceki yıla kıyasla % 11 dolaylarında bir büyüme göstererek 2,8 milyar dolardan bu yıl 3,1 milyar dolara yükselmiştir. Görünmeyen işlemlere, yurtdışında yerleşik kişilerle olan hizmet alım-satımlarımıza baktığımızda, lehimize olan gelişmeler navlun gelirlerinde görülmektedir. 1983 yılının ilk 11 ayında navlun gelirleri, ihracat navlunu ve transit navlunu dahil 500 milyon doları aşan bir rakam olarak karşımıza çıkıyor. Turizm gelirlerinde de ufak da olsa lehimize bir kıyıda var. 11 aylık rakamlara göre, net turizm gelirlerimiz 215 milyon dolardan 262 milyon dolara yükselmiştir. Bu olumlu gelişmelere karşın işçi dövizlerindeki azalma, görünmeyen işlemler fazlasının geçen yıllara kıyasla daha düşük bir

düzeyde gerçekleşmesine yol açmıştır. Nitekim işçi dövizleri 1982 yılının ilk 11 aylık döneminde 1 milyar 995 milyon dolar iken bu yıl 1 milyar 430 milyon dolara düşmüştür. İşçi dövizleri % 28 dolayında bir azalış göstermektedir. İşçi dövizlerindeki bu gerileme, görünmeyen işlemlerdeki fazlamızın 1 milyar 556 milyondan 1 milyar 350 milyona düşmesine neden olmuştur. Bir taraftan dış ticaret açığının büyümesi, diğer taraftan görünmeyen işlemlerdeki fazlanın azalması, doğal olarak cari işlemler dengesindeki açığı büyütülmüştür. 1982 yılının ilk 11 ayında cari işlemler açığı 1,2 milyar dolar iken bu yıl 1,7 milyar dolara yükselmiştir. Cari işlemler açığımız 500 milyondan fazla artmıştır.

Sermaye hareketlerine baktığımızda, 1983'de dış borç ödemelerinin bir önceki yıla kıyasla daha fazla olduğunu; proje kredileri ile program kredileri kullanımının da daha az olduğunu görüyoruz. Sermaye hareketlerindeki bu gelişmeler de, Türkiye'nin dış ödemeler açığını artırmıştır. Sermaye girişleri arasında NATO enfrastüktür yatırımlarında önemli bir artış görüyoruz. Bu kanaldan 110 milyon dolarlık bir giriş olmuştur. Dış açık büyük ölçüde TC Merkez Bankası'nın borçlanmasıyla, yükümlülüklerinin artmasıyla karşılanabilmiştir.

Bunlara ek olarak istihdam ve kamu maliyesine ilişkin bilgiler sunayım. Verebildiğimiz rakamlar gerçi kesin rakamlar değil, ama en azından bir eğilimi göstermektedir. Mevcut bilgilere göre, işgücü arzı fazlasının toplam işgücüne oranı % 20'ye ulaşmıştır. Yapılan hesaplamalara göre Türkiye'nin işgücü fazlası 3,5 milyon olarak tahmin edilmektedir. Kamu kesimi finansmanına baktığımızda, KİT'lerin Merkez Bankası'na olan başvurusunun azaldığını görüyoruz. Hatta KİT'lerin kulanmış olduğu

Merkez Bankası kredilerinde bir azalış var. Buna karşılık Hazine avansları artmış gözüküyor. Hazine avanslarının artmış olması, bütçe açıklarının hâlâ önemli boyutlarda olduğunu bir göstergesi olmaktadır. 1983 konsolide bütçe tahsilatı, aşağı yukarı bütçe tahminlerine yakın bir düzeyde gerçekleşmiştir. 2,5 trilyon lira dolayında bir konsolide bütçe geliri beklenmektedir. Buna karşılık 2,6 trilyon lira olarak öngörülmesi olan bütçe ödeneklerinde aşım olacağından, bu yıl bütçe açığının, iç istikrazlar dahil 300 milyar lira dolaylarında olacağı tahmin edilmektedir. Buna göre bütçe açığının GSMH'ye oranı % 2'nin üstüne çıkmıştır. Halbuki bu açık 1981 yılında binde 5'lere kadar indirilebilmiştir.

Benim, Türk ekonomisindeki gelişmelere ilişkin olarak sunabileceğim veriler, genelde gözlediğimiz gelişmeler bunlar. Sizden ricam, ilk önce 1983 rakamlarının değerlendirilmesi. Nicel olarak sunduğum bilgilerin, yorumu ve değerlendirilmesi. Daha sonra da 1984'de Türk ekonomisinde neler olabilir? Bu konudaki beklentilerinizi rica edeceğim. Buyurun Sayın Akat.

1983, ekonomik açıdan başarısız bir yıldır; istikrarsızlık artmıştır

AKAT — 1983 yılını değerlendirirken, 1983 yılını başarısız olarak nitelendirirdiniz. Ben buna katılıyorum. Fakat bir hususa baştan katılmayacağım. Yılların başarılı ya da başarısız diye nitelendirilmelerine karşıyım. Yıl, nihayet bir zaman kesiti, bir zaman aralığı. Yıla bakacağımızı yerde o yıl boyunca ekonomiyi yönetenlere bakmak ve onlar hakkında bir karar vermek lazım. 1983 yılının ekonomik açıdan başarısız olduğuna katılıyorum. Bence bu başa-

rısızlığın sahibi de, adı da, sanı da vardır. 1983 yılında Türk ekonomisi iyi yönetilmemiştir. Bu yönetimin sahibi de devrin Maliye Bakanı Adnan Başer Kafaoglu'dur. Adnan Başer Kafaoglu, 1982 yılı ortalarında ekonominin yönetimine büyük vaatlerle gelmiştir. 1983 yılı onun yönetim dönemidir. İzlediğimiz rakamlar onun yönetimi döneminde alınan sonuçlardır. Türkiye ekonomisi için iyi olmayan bir dönemdir. Bir istikrar paketi açıl-

Prof. Dr. Asaf Savaş AKAT

mıştır, 1980 yılında. İyidir, kötülür; bu nokta tartışılabilir. Şüphesiz daha iyisi de olabilirdi, ama netice itibarıyla bir istikrar paketi açılmıştır. İstikrar paketinin doğal sonucu olarak ilk başlarda ekonomide istikrarla beraber gelen birtakım zorluklar olacağı da biliyoruz. Enflasyon önce gayri resmi olarak yükselecek, sonra resmileşecek. Ödemeler bılacosunda birtakım sorunlar çıkacak. Bir müddet işsizlik artacak, belki tasarruflar bir süre düşecek; ama istikrar paketinin etkili bir istikrar paketi olması için, bir sü-

re sonra bu olumsuz eğilimler yavaş yavaş tersine dönmeye başlayacak. Yani enflasyon hızı yavaş yavaş azalacak, tasarruflardaki düşüş duracak, hatta tasarruflar ve yatırımlar giderek artmaya başlayacak. 1983 yılı başlarında, yanılmıyorsam bu Dergi'de, gelecekteki beklentilerimizi söylemiş idik. O toplantıda 1983 yılındaki gelişmelerin bir kısmını tahmin etmiştik zaten. Söz konusu istikrar paketini sevsek de sevmesek de, kendi iç mantığıyla tutarsız birtakım işlerin 1983'de yapılacağını tahmin etmiştik. Aslında istikrar paketinin normal olarak sonuç vermesi gereken bir yıl olan 1983'de ekonomideki istikrarsızlığın artacağını öngörmüştük.

Bir yıl sonra baktığımızda, tahminlerimizin doğru çıktığını görüyoruz. İstikrarsızlık artmıştır. Verdiğiniz bütün rakamlar, 1983 yılında ekonomide istikrarsızlığın arttığını; iyiye doğru değil, kötüleşmeye doğru bir gidişin başladığını gösteriyor. Bu bakımdan aslında 1983, ekonomik açıdan 1982 ve 1981'den çok daha kötü. Çünkü 1981 ve 1982'de yeterli-yetersiz bir iyileşme eğilimi var. Borçlanmalar hiç olmazsa durmuş. Enflasyonda iyi kötü bir düşüş var. Gelir bölüşümünde küçük düzeltmeler var. Diğer göstergelerde az da olsa iyileşmeler var. 1983'de bunların hiç birini göremiyoruz. O bakımdan 1983 yılı, benim profesyonel iktisatçı olarak ekonomiyi izlediğim dönem içinde, iktisat politikasının en kötü yönetildiği yıllardan biri oluyor. «Daha kötüsü var mıydı?» tartışması, benim için pek önemli değil. Vardır tabii, 1980'den önce ekonominin çok kötü yönetildiği yıllar olmuştur. Gerçekte ben o kötü yıllarla 1983 arasında büyük fark görmüyorum. Bana 1983 yılı fevkalade kötü bir iktisat politikası dönemi olarak geliyor. Kuşkusuz bunun arkasında yatan mantığı da görmek lazım. 1983 yılında izlenen politikanın arkasında yatan, Türkiye sanayicilerinin önemli

bir bölümünün de desteklediği bir restorasyon özlemi idi. Kendileri açısından, 1980 öncesi güzel günlere dönüş özlemi idi. Bunun imkânsız olduğu görülmedi. Denendi; işte sonuçları ortadadır. Böyle bir restorasyon yoktur Türkiye'nin önünde. Sanayiciler 1980 öncesinde güzel günler yaşamışlardır, ama o günlere geri dönüş yoktur. Olmadığı da 1983 uygulamasıyla ortaya çıkmıştır.

Ayrıntıya indiğimizde, 1983 yılının eleştirilecek çok daha başka yönleri de var. Bu rakamlarda gözükmeyen, gizlenen; özellikle birkaç büyük holdinge, bankalara aktarılan fonlar var ki; bu uygulamalar bence 1983 yılını, iktisat yönetimi açısından daha da başarısız hale getiriyor. Ancak bu sonuçlardan Adnan Başer Kafoğlu yönetimini sorumlu tutmak zorundayız. Çünkü Özal Hükümeti'nin fiilen kurulması yıl sonudur. Özal Hükümeti'ni 1983 yılından kesinlikle sorumlu tutamayız. 1983 yılının genel bir değerlendirmesini yapacak olursak, bu yılda izlenen politikanın, bu geriye dönme özleminin, tabii Türk ekonomisine bir hasarı olmuştur. Bu hasarın boyutunu şu aşamada belirlemek zordur. Belki diğer konuşmacı arkadaşlar arasında bu hasarın, kayıpların büyüklüğü hakkında kesin fikirleri olanlar olabilir. Türkiye gibi acilen hızlı büyüme rayına oturması gereken bir ülkede, bir yıllık kayıp, önemli bir zaman kaybıdır. Küçümse-

necek bir kayıp değildir. Bu anlamda 1983 yılındaki kötü iktisat politikası yönetimi önemli bir hasar yapmıştır.

AKGÜÇ — Teşekkür ederim Sayın Akat. Sayın Özol, 1983 yılındaki ekonomik gelişmelerin genel bir değerlendirmesini yapar mısınız?

piyasa ekonomisinin tüm araçlarının henüz geliştirilmemiş olduğu ülkemizde, 1983'ü konsolidasyon yılı olarak değerlendirmek gerekir

ÖZOL — Sayın Akgüç'ün yaptığı değerlendirmeye ben de katılıyorum. Ancak bir iki hususu ilave etmek istiyorum. 1983 yılı gerçekten enflasyon ve ihracat konusunda başarısız olmuştur. Ama diğer göstergelere baktığımız zaman tamamiyle kaybedilmiş bir yıl niteliğinde de değildir. Çünkü tarımsal üretimde düşüklük doğadan gelen bir sonuç olup ekonomik yönetimle ilgili değildir. Üretimde, yatırımlarda eski eğilimler devam etmiş, ekonomide bir çöküntü olmamıştır. Uzun yıllar bürokratik bir sistemle yönetilen bir ekonominin, birkaç yıl içerisinde serbest piyasa ekonomisine kendisini uydurması ve sanki öteden beri böyle çalışıyormuş gibi netice vermeye başlaması beklenemezdi. Bu bakımdan ben 1983'ün konsolidasyon senesi olarak değerlendirilmesinin daha uygun olacağını düşünüyorum. Ekonomideki bireyler, özellikle aracı mali kuruluşlar, yeni sistemin şoklarını atlatacak bir dinamizme sahip olmadıkları için olumsuz sonuçlar ortaya çıkmış ve mali yönetim, siyasi yönü de olan bir karar vermek zorunda kalmıştır. Müdahale edip sistemi kurtarmalı mıdır, yok-

AÇIKLAMA

Dergi'nin Şubat 1984 sayısında sunulan «Ekonomik Yorumlar»da, konuşmacılarımızdan Sayın Celâlettin Özgen'in adı, bir zuhul eseri olarak metin girişinde ve kapakta yer almamıştır. Durumu okurlarımıza duyurur, Sayın Özgen'den özür dileriz.

sa kurtarmayıp kendi haline mi bırakmalıdır? Zannediyorum siyasi karar organınının, kendi haline bırakıldığı takdirde 1983'ün daha da kötü olabileceği şeklinde bir değerlendirmesi olmuştur ki, yönetim Merkez Bankası reeskontları ile desteklenen kurtarma operasyonlarına gitmiştir.

Bu bakımdan 1983'ün başarısızlıktan ziyade bir konsolidasyon senesi olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. «Ekonomide mali aracı kesimdeki bunalım en az sarsıntı ile atlatılmış mıdır?» sorusu sorulsa, sanıyorum ki buna cevabımız olumlu olacaktır. Kurtarma operasyonlarının

Ertuğrul İhsan ÖZOL

alternatifi ne idi? Mali aracı kuruluşlar, üzerlerine gelen krizi atlatamadıklarında «Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler.» şeklinde kapitalist bir metod mu uygulanmalıydı? Yoksa müdahaleci bir sistemle bu kriz en az sarsıntı ile geçilir miydi? Zannediyorum bu açıdan değerlendirilirse, 1983'ün o kadar kötü bir yıl olmadığı ortaya çıkacaktır. Türkiye'de piyasa ekonomisinin bütün araçları henüz

geliştirilmiş değildir. Batı ülkelerinde kullanılan krizden çıkış mekanizmaları henüz bizde işlememektedir. O bakımdan bütün yük bütçe ve Merkez Bankası'na düşmektedir.

AKGÜÇ — Sayın Akat; 1981, 1982'de başlamış olan bazı olumsuz gelişmeler, acaba 1983'de daha mı belirgin hale geldi? Sayın Özol'un da dediği bankacılık kesiminde, 1982 ortasında alevlenen bir bunalım vardı. Bu bunalım aslında sanayideki sıkıntuların bankacılık kesimine yansması idi. Bankacılık nihayet aracı bir kesim. 1982 ortalarında ekonominin yönetiminde yapılan değişiklik, belki de bu kötü gidişi bir yerde durdurma amacını güdüyordu. Sonuçları kişilere mi bağlayalım? Yoksa izlenen politikalar er ya da geç bu sonuçları mı doğuracaktı? Bunu tartışalım.

AKAT — Ben bu istikrar programını desteklediğim yönünde birşey söylemedim. Şöyle veya böyle bir istikrar programının uygulamaya konulduğunu söyledim. Kendi iç tutarlığı olarak, kendi iç mantığı olarak 24 Ocak'da devreye giren, bence kötü ve yetersiz bir istikrar programı idi. İktisat bilmeyen bir ekibin uyguladığı bir iktisadi istikrar programıydı. Sonuçlarının böyle olması da kaçınılmazdı. Yetersiz bir istikrar programının kendi içinde bazı sorunlar çıkması doğaldır; nitekim birtakım sorunlar da çıkmıştır. Şüphesiz 1983'de olanların bir bölümü istikrar programının kendi zaaflarından kaynaklanmıştır. Gerçekten, istikrar programının zaafı vardır. 1981 ve 1982'de olanlar gibi, 1983'de de bu zaafılar görülecektir. Bu zaafıların başında mali kurumlar gelmekte idi. Bu açık seçik ortada. Ben mali kurumların devletleştirilmesini 1981 yılında önerdiğim zaman şunu demiştim: «Sorun devletleştirme sorunu değildir. Sorun ne zaman devletleştirileceğiz sorundur.» Daha 1981 yılında sonuçlarını

böyle olacağı belli idi. Bankacılık sistemini çökmeden evvel mi, yoksa çöktükten sonra mı devletleştireceğiz? Devletleştirme yoluna gidilmemiştir. Ancak devletleştirilmeden de önemli miktarda kaynak kaybına uğranılmıştır. Bu kaynaklar gökten zembille gelmedi herhalde. Bu kaynakları Türk vatandaşları ödedi; yani bizler şu ya da bu şekilde ödedik. Devletleştirilmeye gidilmeden bazı mali aracı kurumların yaşamlarını yapay şekilde uzatmak için bu kaynaklar verilmiştir. Mali kurumlarda olup bitenler işin sadece bir yönü. «1983'de ne yapılmıştır?» sorusuna geldiğimizde, bence Türk ekonomisinde en önemli olan, hiçbir şeyin yapılmamış olmasıdır. Böyle bir kriz anında ekonomiye yapılacak en büyük kötülük, hiçbir şey yapmamaktır zaten. Krizli dönemlerde ataletten daha kötü birşey olmaz. «Durmayalım düşeriz.» özdeyişi vardır zaten. Durdukça düşen bir ekonomidir bu. 1983'de hiçbir şey yapılmamıştır. Hiçbir şey yapılmadığı için de daha kötü sonuçlar alınmıştır.

ÖZOL — Sayın Akat, servet affı çıkarıldı. Yeniden değerlendirme imkanı verildi. Bankalar Kanunu yeniden düzenlendi. KİT'lere ilişkin düzenlemeler yapıldı.

AKAT — Türk ekonomisinin sorunları bunlarsa, o zaman düzlüğe çıkmamız gerekirdi. Bunlar Türk ekonomisi açısından son derece marjinal sorunlardır.

ÖZOL — Bu düzenlemeler zamanla sonuç verir, hemen sonuç vermezler. 1983'de sistem değişikliği yapıl-

madı; 24 Ocak'ta temeli atılan sistem aynen devam etti. Fakat büyümekte olan krize karşı hükümet bir seçim yaptı. Bunalıma düşmüş bankacılık sistemi ile zor durumdaki firmaları kurtarayım mı, kurtarmayayım mı? Kurtaracaksam, nasıl kurtarayım? Bu seçenekler arasında bir tartışma yapılabilir. «Kurtarmayalım; bırakalım ne olursa olsun.» da denilebilirdi. Müdahaleci arkadaşlarımız şimdi bu kurtarma operasyonuna karşı çıkıyorlar. Ekonomi doğru dürüst giderken: «Kâfi derecede müdahaleci olalım; sunu yapalım, bunu yapalım.» diyoruz. Ama kriz geliştiği zaman; «Niye kurtardınız?» sorusu soruluyor. Yani, bir tutum diğerini tutmuyor.

AKAT — Devletleştireseydik toptan. Ciddi bir tedbir getirilmiş olsaydı, herhalde buna karşı çıkmazdık. Müdahalecilik dediğiniz zaman, hangi müdahalecilik? Ben kendi hesabıma her müdahaleciliği desteklemiyorum. Müdahalecilik adı altında, bir kişiye milyarlarca lira hibe edilirse; ben müdahaleciliği destekliyorum diye bunu da destekleyecek değilim.

ÖZOL — O siyasi seçim olur.

AKAT — Ben eğer bu siyasi seçimlere karşı isem, yanlış olduğunu görüyorsam, ekonomik açıdan sonuçları ortada ise, enflasyon artmışsa, ödemeler bilançosu bozulmuşsa; bütün bunlardan sorumlu olanlar, herhalde ekonomiyi yönetenlerdir. 1983'ün sonuçları bence çok açık seçik ortada.

ÖZOL — Her ekonomik yönetim, kendisi bazı miraslar devralıyor ve kendisinden sonra gelenlere devrediyor. Bu nedenle ekonominin yönetimini kompartımanlara ayıramıyor, her yönetimi sadece kendi dönemi ile sınırlı olarak değerlendiremiyorsunuz. Maalesef birbirine geçişler var; devredilen, devralınan ekonomik sorunlar var.

- ◆ İnsanları yönetmek istiyorsanız, onları karşınızdan kovacak yerde peşlerinden gidiniz.

Montesquieu

AKAT — O zaman, sonuçta hiç bir yönetimi değerlendiremez hale geliriz.

kamuoyuna, türkiye için gerçekte çok önemsiz önlemler, çok önemli sonuçlar verecekmiş gibi yansıtılıyor

AKGÜÇ — Ben de kişisel kanımı söyleyeyim. Sayın Akat'a katılıyorum. Türkiye açısından çok önemsiz önlemler, çok önemli sonuçlar verecekmiş gibi kamuoyuna yansıtılmaktadır. Servet affının ve yeniden değerlendirilmenin çok önemli sonuçlar veremeyeceği, bunların ayrıntı olduğu söy-

Dr. Öztin AKGÜÇ

lenmiştir, yazılmıştır. Nitekim de sonuç vermemişlerdir. Şöyle ki, Merkez Bankası'ndan çıkan paralar servet olarak beyan edilmiş, daha sonra Ziraat Bankası'nda bloke edilmiş ve Merkez Bankası'na dönmüştür. İşte

Nisan ayındaki emisyon artışlarına bakınız. Nisan/1983 ortalarında emisyon birden 100-150 milyar artmıştır. Yeniden değerlendirme de kamuoyuna nasıl yansıtıldı, anımsayınız. Firmalara yeni fon girişleri olacak, firmaların mali yapıları düzelecek, sermaye piyasası canlanacak, yatırımlar hızlanacak vs. Tamamen hesaba yapılmış bir işlemden bu kadar büyük sonuçlar doğar mı? Nitekim doğmadı. Firmaların kâğıt üzerinde borç—özsermaye dengeleri sağlandı, ama finansman sıkıntısı devam etti. Ortada yaratılmış ek bir fon yok ki, firmalara yeni fon girişi olsun. Tahvil çıkarma imkânı genişletecek dendi; oysa 1983'de çıkan tahvil, nominal olarak 1981 düzeyini bile bulmadı.

AKAT — Ben bir şeye katılıyorum. Konsolidasyon, belki o bir nefes alma imkânı vermiştir bazı firmalara. Faizleri biraz ucuzlatma (vs.) bazı firmaları bir ölçüde rahatlatmıştır. Ama bu verilen ihtiyaç duyulan bir şey miydi? Bence nefes alma hakkı verilen firmalar, Türkiye'nin en güçlü firmaları idi.

ÖZOL — Sayın Akgüç ifade ettiler. KİT'ler 1983'de Merkez Bankası'na daha az başvurarak kendilerini idare edebilmişlerdir. Bu KİT idarelerinde önemli bir düzelmeler. Düzelenin 1983'de de devam ettiğini gösterir. Çünkü KİT'ler büyük kaynak yiyen kuruluşlardı Türkiye'de. Bunun düzeldiğini görüyoruz. 1983'ü tamamiyle başarısız saymamıza imkân yok.

AKAT — Mali sektöre kaynak aktarmaktan KİT'lere verilecek para kalmaması nedeniyle böyle bir izlenim ediniliyor.

AKGÜÇ — KİT'ler daha iyi mi yönetildi de bu sonuç alındı? Yoksa başka olaylar mı oldu? KİT'lerin finansman gereksinimini azaltan iki neden var. Birincisi KİT'ler eskiden fiyat ayarlamalarını zamanında yapı-

mazlardı. Zaman aralıkları ile yapabiliirdlerdi. Politik nedenlerle zamlar ılımlı ölçüler içinde tutulmaya çalışıldı. Halbuki 1980'den itibaren KİT'ler ürettikleri mal ve hizmetlere kısa aralıklarla büyük zamlar yapabiliyorlar. Fiyat ayarlamalarıyla finansman açıklarını büyük ölçüde kapattılar. İkincisi, 1980 öncesi KİT'ler daha fazla yeni yatırımlara giriyorlardı. Şimdi kaynak olmadığı için yatırımlar yavaşladı, dolayısıyla KİT'lerde finansman açığı doğuran önemli bir neden ortadan kalktı. KİT'lerin ekonomiyeye çok daha fazla katkıda bulduklarını ben zannetmiyorum. Üretim rakamları meydanda. 1978 üretim rakamları ile 1983 rakamlarını karşılaştırın.

ÖZOL — Uzman mali aracı kuruluşlar henüz oluşturulmuş değil. Bunun sıkıntısını çekiyoruz. İhracat kredilerini bütün bankalar veriyor ve reeskonta gidiyorlar. Halbuki uzman bir kuruluş olsa, ihracat kredilerini takip etse, bu durum olmayabilir. Daha az kredi ile daha fazla ihracat finanse edilebilir. Bugün yakından da bildiğimiz olaylar var. İhracat kredileri belli bir süre başka amaçlar için kullanılıyor. Ayrıca ihracat kredileri zamanında kapatılmıyor. Başkalarının da kullanabileceği kredi imkânları bu suretle israf edilmiş oluyor. Bankacılık sistemi ile ilgili düzenlemede sektör bankaları öngörülmüştür. İhracat sektörü ile de Anadolu Bankası vazifelenmiştir. Zannediyorum bu konuda da bir olumlu gelişme olmuştur. Tabii bunun sonuçları zaman alacaktır. Türkiye'nin piyasa ekonomisine geçişini kolaylaştıracak müesseselerin geliştirilmesi zaman alacaktır. Bunu çok kısa zamanda yapmaya imkân yoktur.

AKGÜÇ — Bir politika belirlenen ekonominin kurumsal yapısını da herhalde dikkate almak lazım. Kurumsal yapının hemen uyamayacağı

bir politika, birtakım aksaklıklar doğuruyor. Kurumsal yapıyı da izlenen politikaya göre değiştirmek lazımdı. İkisini bir arada yürütmek gerekirdi.

ÖZOL — Yönetim çok önemlidir ekonomide. İyi yönetilmeyen ekonomiler az gelişmiş oluyorlar. Yönetim konusunda önemli bir beceri sağlanmadan diğerlerini gerçekleştirmek zaten imkânsız.

AKGÜÇ — Sayın Alkin, sizin de 1983'e ilişkin değerlendirmelerinizi alabilir miyim?

1983'de; gelir dağılımını bozarak, para basarak ve dış krediye dayanarak ekonominin büyümesini sürdüremeyeceği bir kez daha açığa çıkmıştır

ALKİN — Ben Sayın Özol'un bir değerlendirmesi ile başlayacağım. Yabana atılacak bir değerlendirme değil. İktisat yönetiminin birbirine miras bırakması... Bakınız son on sene, iktisat yönetimi sekiz defa değişmiş. Üstelik bu değişmelerden hiç biri de halkoyu ile yapılmamış. Uzun süreli bir iktisat programı uygulanmış, halk bu iktisat programını beğenmemiş ve alternatif bir iktisat programı sunan başka bir iktidar yönetime getirmiş. Böyle bir olay da yok. On sene içerisinde iktisat yönetimi sekiz defa değişirse, bunun halkoyu ile yapılmasına da zaten imkân yok. Ben bunu tabii büyük bir sakatlık olarak görüyorum. Sonuçlardan kim sorumlu, kim taksiratsız? Hangi derecede? Bunu da tespit etmek zor. İpin ucunu kaçırma ihtimali var. Onun için ciddi bir söz Sayın Özol'un söylediği... Bunu ileriye dönük bir ihtar olarak, bir alarm olarak, bir işaret olarak da almamız gerekiyor.

Şimdi bir de Batı'daki yönetimlere bakalım. Beğenilsin beğenilmesin, yıllar süren, aynı politikada ısrar eden ve aynı yönetimin iktisat politikasında değişiklik yaptığı bir süreç var. Beğenilmiyorsa, bir genel seçim mekanizması ile bütün yönetim değiştirilirken iktisat politikaları da beraber değiştiriliyor veya ufak tefek değişikliklerle aynı politikalar sürdürülüyor. Bir kere bizde böyle bir olay olmamış, son on yıldır. Yalnız ufak bir işaret var ileriye dönük olarak.

Prof. Dr. Erdoğan ALKIN

Efendim, bence 1983 yılı manidar bir yıl. Önce ekonominin performansına bakalım; ondan sonra iktisat yönetimi nerede sorumlu oldu nerede sorumlu olmadı, onu da birbirinden ayırt edelim. Gerçi sizler gayet açık bir şekilde ortaya koydunuz, ama tekrarda yarar var. Bir ekonominin performansını ölçmek için çeşitli göstergelere bakıyoruz. Sizin de başta söylediğiniz gibi fazla rakama boğmaya gerek yok. Eğer bir ekonomi büyümüşse, enflasyon yavaşlamışsa ve dış

denge düzelmişse; ekonomi o dönem içerisinde iyi bir performans göstermiştir, diyoruz. Şimdi bu ölçülerle baktığımızda, 1983 yılı son derece başarısız gözüküyor. Çünkü büyüme yavaşlamış, enflasyon hızlanmış ve dış denge bozulmuş. Boyutlarına bakalım yalnız. Bunların boyutları ne kadar? İlk bakışta çok önemsenecek boyutlarda değilmiş gibi gözüküyor, bizim yaşadığımız enflasyonist süreç içerisinde... Önce ekonominin büyüme hızına bakalım. Eğer büyümedeki yavaşlama, doğrudan doğruya tarım kesiminden geliyorsa, burada belki gübre politikası dolayısıyla ekonomi yönetimi bir miktar suçlanabilir; fakat gerisi doğal koşullardan kaynaklandığından, bu konuda pek fazla yapacağımız bir eleştiri de olmayabilir. Çünkü sizin de söylediğiniz gibi, imalat sanayinin performansı umulanın da üstünde olmuş; hizmetler kesimindeki büyümenin yavaşlamasını, tabii tarım kesimindeki gerileme ile çok yakından ilişkili olarak yorumlayabiliriz. Ama enflasyonun hızlanması ve ihracatın yavaşlaması ki, dış açığın genişlemesinde, dış dengenin bozulmasında, işçi dövizinin gerilemesiyle birlikte son derece önemli bir rolü var.

Önemli olan olaylar bunlardır. Tabii ki bu gelişmelerde kusuru, sorumluluğu aramamız gerekiyor. Geçmişten kalma miraslar olsa da olmasa da 1983 yılında dış açığı artışı çok fazla değil. Dıştan, tepeden global olarak baktığımızda, söylediğiniz rakamlar aslında çok büyük boyutlarda rakamlar değil. Dış ticaret açığımız ve cari işlemler açığımız bir önceki yıla göre 500 milyon dolar civarında artmış. Ama ihracatın olduğu yerde sayması ve işçi dövizinin büyük oranda gerilemesi, bizim için, Türk ekonomisinin yaşamını devam ettirebilmesi açısından son derece önemli. Bana öyle geliyor ki Türkiye'nin en önemli sorunu olan döviz sorunu, ihracat sorunu yine gündemde. Diğer

bütün sorunlar, döviz sorununu etkilemekle beraber marjinal kalıyormuş gibi gözüküyor. Türkiye'nin dış itibarının devamı, yeni dış kredilerinin bulunması, bütün bunların hepsi ihracatta makul bir artışa bağlanıyor. Ayrıca 1983 yılında ihracat yavaşlaması, işçi dövizinin gerilemesinden başka bütçe açığı ve parasal sektördeki dağınıklık da iki tane önemli sorun... Bu sorunların düzeltilmesinde geç kalındığı için, devamlı olarak olumsuz etkileri görülüyor.

1983 yılı bence şundan anlamlı: İyiden iyiye gelir dağılımını bozarak, para basarak ve dış krediye dayanarak, ekonominin büyümesini sürdürmeyeceğinin açığa çıktığı bir yıl. Bizim sorunumuz reel kaynak sorunu. Bu gerçek açıkça ortaya çıktı. Kaynaklarımız kıt. Bu kıt kaynaklar kötü değerlendiriliyor; kötü de kullanılıyor. Değerlendirme derken, bu kaynakların derlenmesinden bahsediyorum; kaynaklar derleniyor, kötü kullanılıyor, israf ediliyor. İsrاف da bir nevi kötü kullanmadır. Ben onu kastetmiyorum. Ayrıca bir de kullanımda israf var. 1983 yılı bizim gerçek dertlerimizin ne olduğunu ortaya koydu. Bir kere çok önemli bir kaynak yetersizliği sorunumuz var. Bir kapana kısılmış gibiyiz. Kişi başına gelirimiz düşük; bu yüzden kaynaklarımız, tasarruflarımız çok dar ölçülerde. Ayrıca kaynaklarımızı iyi de kullanamıyoruz; israf ediyoruz. Teknoloji meselesinin önemi ağır ağır ortaya çıkıyor. Teknoloji üretmeyen bir toplum ne yaparsa yapsın, hayatı yetini ne kadar devam ettirebilir? Laternanın kolunu çevirip de kendini virtüöz sanan adama benzemeye başladık biz. Teknoloji üretmeden, yahut en uygun teknolojiyi hiç olmazsa kendimize adapte etmeden, nasıl yürütebileceğiz bu işi? Bu kıt kaynaklarla yatırımları hızlandıramadığımız gibi teknoloji üretmemiz de çok zor olduğuna göre, bu dünya koşulları

içerisinde belli düzeydeki ekonomiler arasındaki yerimizi nasıl muhafaza edeceğiz? Hani bir de performansına imrendiğimiz, model örnekleri son günlerde sık sık sayılan ülkelere bakalım. Bu ülkelerin başarısında teknoloji üretiminin son derece önemli yeri var. Sanıyorum, artık sadece başkalarının ürettiği teknolojileri kullanarak bir ekonominin daha fazla hayatı yetini devam ettirmesi o kadar kolay olmayacak. Ne yapabiliriz? Kaynakları kısa sürede artıramayacağımıza göre, hiç olmazsa bu kaynakları iyi derleyelim, iyi kullanalım, israf etmiyelim, birazcık da teknoloji üretmeye çalışalım. Karınca kararınca teknoloji üretmek zorundayız. Çok açık olarak, bugünkü dünya koşulları bunu gösteriyor. Yoksa yaşam şansız yok. Bence 1983 yılı bu gerçekleri açık olarak, vurgulayıcı biçimde ortaya koydu.

on yıl içinde sekiz kez
değişen ekonomi
yönetimimizde artık
süreklilik sağlanmalı;
sonradan değerlendirme
göreneğimiz olmalıdır

Tekrar baştaki lafıma dönüyorum. Böyle on senede 8 defa ekonomi yönetimini değiştirerek, kimin neyi yaptığını, nerede kusurlu olduğunu, neyin kötü, neyin iyi olduğunu, birbirinden ayırt etmenin imkanı yok. Artık ekonominin yönetiminde devamlılık sağlamalıyız. Sayın Akat da aynı şeyi söyledi. 1980'de iyi kötü bir istikrar paketi yürürlüğe kondu. Bari bütün eleştirdiğimiz yanları ile birlikte yürüseydi de, gerçek sonucunun ne olduğunu görebilseydik. Onu da göremedik. Şimdi hep kuşku du-

yuyoruz. Bugünkü ekonomi yönetimi iki aydır birşeyler yaptı. Acaba ömrü ne kadar olacak? Bir erken seçim spekülasyonu var. Önümüzde yerel yönetimler seçimleri var. Bunlar neler getirecek Türk politikasına? Ekonomi yönetimi bir daha kısa sürede değişecek mi? Geri dönüş yapacak mıyız? Serbest piyasa ekonomisi koşulları demeti getiriliyor, diye söylemiyor. Bunun sonucunu görecektir kadar vaktimiz olacak mı? İyi midir? Kötü müdür? On senedir hangi ekonomi politikasının, ne kadar iyi ne kadar kötü olduğunu bir türlü anlamadık gitti.

AKAT — Şunu söylemek istiyorum. Bugün belki biraz sertçe bir değerlendirme yaptık. Bakın Türkiye'de şu oluyor. İktisat politikası sorumlusu, iktisat politikasını yönetirken genellikle kendisine muhalif olanlardan son derece sert eleştiriler alıyor. Fakat iktidarı terkettiği andan itibaren de hiç kimse «Bu kişi iktidarda iken neler yaptı?» sorusunu sormuyor. Dolayısıyla sorumlu kişiler aklanıyorlar. Ancak aradan zaman geçtikten sonra yapılanları görme, değerlendirme imkânı var. Artık geçen dönemleri değerlendirme âdetimiz olsun. Sadece Sayın Özal'ın ya da Sayın Adnan Başer Kafaoglu'nun değil, ekonominin yönetimden sorumlu olanın değerlendirilmesi, dönem bittikten sonra yapılmalıdır. Ancak bu değerlendirmeler: «Köprüyü sattırdı, satılması yanlıştır.» düzeyinde kalmamalıdır. Sonradan değerlendirme yapma, artık geleneklerimiz arasına yerleşmelidir. Aksi halde iktisat politikasını yönetenlerin inanılmaz derecede fahiş hatalara rağmen kamuoyunda çok kolayca aklanabilmeleri mümkündür. Çünkü sonradan değerlendirmek geleneğimiz yok. Şimdi bizlerin iktisatçı olarak bu değerlendirme geleneğini yerleştirmesini istediğimden dolayıdır ki; geçmiş senelerin değil, o senelerde ik-

tisat politikasını yönetenlerin değerlendirilmesini talep ediyorum.

ÖZOL — Efendim, «1983'de parasal açıdan acaba politika başarılı mıydı, başarısız mıydı?» sorusuna cevap ararken, Merkez Bankası kredilerine baktığımızda, yıl içerisinde 318 milyar liralık bir artış var. Emlisyon da % 34,6 oranında genişlemiş. Bu durum bizi: «Bu kadar para basmadan da ekonomi yönetilebilir miydi, yönetilemez miydi?» sorusuna götürüyor. Başarılı dedikimiz zaman, başarılı bir politikanın daha az para basarak da yürütebileceğini ispat etmek lâzım. KİT'lere verilen paralar azalmış; konsolide bütçe, geçici rakamlara göre 200 milyarlık iç istikrar hariç 81 milyar liralık bir açıklık kapanmış. Bu sonuçlar pek başarısız gözüküyor bana. Kamu sektörünün 1983'de büyük ölçüde kemerleri sıkıtları anlaşılıyor. Belki büyük yeniliklere gidememiştir, ama kemer sıkma açısından kamu kesimi başarılı. Çünkü Merkez Bankası kaynaklarının 223 milyarı banka kurtarma operasyonu, reeskontlar (vs.) yoluyla özel sektöre gitmiş. Şimdi bunu diğer bir gözlemle de pekiştirmek istiyorum. Milli gelir para arzı rasyosuna baktığımız zaman, bu oran 1981'de 6,74; 1982'de 6,89'a yükseliyor, buna mukabil 1983'de 5,57'ye düşüyor. Bu oranlar şunu gösteriyor: Global olarak ekonomi 1983'de diğer senelere nazaran daha az bir para stoku ile idare edilebilmiş.

AKGÜÇ — Onu ben de vurguladım sanıyorum.

ÖZOL — O zaman başarılı sayılır. Çünkü diğer senelere göre milli gelir büyümeğe devam ettiği halde, nispi olarak daha az bir para stoku ile idare edilebilmiştir. Nitekim para arzını geniş anlamda alırsak (M_2), milli gelirin para arzına oranında da aynı trendi görüyoruz: 4,42 1981'de, 3,81 1982'de ve 3,55 1983 yılında...

Bunlar gösteriyor ki, para yönetiminde hiç olmazsa bir etkinlik artışı var. Aslında kamu sektöründe olsun özel sektörde olsun, para yönetiminde biz hâlâ yeni teknolojileri kullanamıyoruz. Bunun sonucu fonları iyi kullanmıyoruz. Sayın Alkin'in temas ettiği konu... Bir ekonomiye yenilikler gelmeden, yeni teknolojiler uygulanmadan büyük sıçramalar imkânsız. Bunu iktisat tarihi gösteriyor. Biz piyasa ekonomisine geçerken, yeni yeni metodlar, yeni yeni teknolojiler geliştiremezsek, gayet tabii büyük sıçramalar hayal olacaktır.

en önemli sorun, kaynak sorunudur; iç tasarruflar düşüyorsa, yarınınız bugünden daha kötü olacak demektir

AKAT — Parasal gelişmeler de önemli, ama Sayın Akgüç'ün ve Sayın Alkin'in söylediklerine katılıyorum. Bence Türk ekonomisinin bir tek sorunu vardır: Kaynak sorunu. Ben değerlendirme yaparken, eninde sonunda bir tek şeye bakarım. «İç tasarruflar ne olmuştur o sene?» İç tasarruflar düşüyorsa, bunun anlamı gayet açıktır; yarınınız bugünden daha kötü olacak demektir. İç tasarrufların düşmesinin anlamı, daha az yatırım yapılmasıdır. Bakıyorum iç tasarruf oranına, 1983'de düşmüş mü, düşmemiş mi? Bu bence nihai kriterdir değerlendirmenin. O iyi olmuş, bu iyi olmuş; ama sonunda biz yatırım yapamaz hale gelmişiz. Tabii hiç yatırım yapmazsak, çok istikrarlı bir ekonomi olur burası. Eminim ona. Türkiye'de biz yatırım sorununu tamamen çözssek ne güzel olurdu. Devrin maarif nazırı: «Şu okullar olmasa, maarifi ne güzel idare edeceğim.» demiş. Şu yatırım derdinden kurtul-

sak, politikacılar ekonomiyi ne güzel yönetirlerdi.

ÖZOL — Ekonomi henüz mevcut kurulu kapasiteyi kullanacak düzeye gelmemiştir. Gayet tabii % 100 kapasite kullanılmaz. Ama mevcut kapasite kullanım oranını herhalde % 10-15 yükseltmek mümkün. Kapasite atıl dururken, yeni yatırımların pek manası yok.

AKAT — Büyümeyle mi yani?

ÖZOL — Ekonomide verimlilik artmaktadır. Bünye daha sıhhatli hale gelmektedir. Bunlar da önemli gelişmelerdir. Salt büyüme çok zaman birşey getirmeyebilir. Salt büyüme sonucu ekonomi şişman bir adama döner. Ekonomiyi daha zinde hale getirirseniz, daha iyi neticeler alabilirsiniz. Şişman bir adam, ille de daha sağlıklı değildir.

AKAT — Ben bu görüşlere, bu benzetmelere katılamayacağım.

ÖZOL — Ekonomi mevcut kapasiteleri kullanarak, kaliteyi islah ederek, dünün içe dönük sanayiinin büyük bir kısmını ihraç endüstrisi haline getirmiştir. Bu kolay bir iş değildir. 1980'de başlayıp devam eden ve 1983'de de konsolide olan bu başarıyı küçümsemek lazımdır.

AKGÜÇ — Sayın Özol, kapasite kullanımını artırabilmek için de yeni yatırımlara ihtiyacımız var. Endüstriler arası girdi-çıkı ilişkisi bu. Belli girdileri sağlayamazsanız, bir sektörde kullanılmamış kapasiteniz olsa bile ondan yararlanamazsınız. Nitekim Türkiye'de de bazı girdilerin sağlanmasında, özellikle enerji konusunda, önemli tikanlıklar var. Sektörler arası fiziki dengelerin sağlanabilmesi için yeni yatırımlara gereksinme var.

ÖZOL — Şunu ekleyeyim, düşük faiz sistemi zamanında kurulan müesseseler henüz sıhhatli hale gelmemişlerdir. Bunlar yüklerini banka-

lara, bankalar da Merkez Bankası'na atlı, biliyorsunuz. Ancak bu operasyon henüz tamamlanmış değil. Bu tamamlanmadan yeni yatırımlara geçmek gayet tabii zor. Nitekim sizin dediğiniz yatırımlar başladığı zaman, bu sistemde zaten sonuç alınmış bitmiş demektir. O noktaya ekonomi henüz varmış değil. Ama o nokta çok uzak da değil.

AKAT — Dördüncü yılında da varamadı. Çok ilginçtir bu. Ben abartarak şunu söylüyorum: «Türkiye 3 milyon 618 bin 447 yıl sürecek büyük istikrar programının 4. yılını da başarı ile tamamlamıştır. Geriye 3 milyon bilmem kaç yıl daha sürecek istikrar dönemi kalmıştır.» Sorarım size, kaç yılda olur bu istikrar? Biz böyle giderse, 100 yıl kadar daha istikrar göreceğiz. Deniyor ki; «İşte acele etmeyelim. Yavaş yavaş bu istikrardan büyümeğe geçeceğiz.» Kaçınıcı yılda? 1983 yılı istikrar programının birinci değil dördüncü yılıdır. Kaçınıcı yılda bunlar düzelecek? Kaç yıl, hatta kaç asır sürecek bu istikrar programı; söyler misiniz?

ÖZOL — Sayın Akat yatırımlar durmuş değil; eski hızına ulaşamamıştır.

AKAT — Efendim sabit sermaye yatırımları düşüyor. Yatırımlar durmuş değil tabii. Dursa iyi olurdu dedim, tam istikrar olurdu o zaman. Yatırımlar durmamış ama sürekli azalıyor. Dördüncü yılda tekrar azalmış. Yalnız yatırımlar değil, iç tasarruflar da azalmış.

ÖZOL — Ekonomi rastgele yatırımlar devrinden uluslararası rekabet gücüne sahip yatırımlar devrine girdiği için, bu yavaşlama normaldir.

AKAT — Bir konuda Sayın Alkin'e de katılmıyorum. Bunun zenginlikle fakirlikle alakası yok. Türkiye'de iç tasarruf oranı, 1000 dolar gelir düzeyinde % 16 - % 17'dir. 200

dolarlık Hindistan'da, ise % 20'nin üstündedir. 1000 dolarlık gelir düzeyinde Türkiye kadar az tasarruf yapan bir başka ülke bulmak mümkün değildir. Bu tasarruf oranı zenginliği fakirliği değil, iktisat politikasını yönetenlerin sanayileşme konusundaki kararlılığını gösterir. Bir toplumun sanayileşmek için yaptığı seferberliği gösterir. Seferberlik yapılmamıştır.

ÖZOL — Ne yapacaksınız? Faizleri mi indireceksiniz? Bu sağlıklı bir davranış mı olur?

AKAT — Efendim, iç tasarruf oranından bahsediyorum. Bunların içinde bankadaki tasarruflar cüzdür. Nihayet % 10 - 15'dir. İç tasarruf dediği zaman bunun yarısını kamu yapar. Herhalde faiz almak için yapıyor. Geri kalan % 50'nin aşağı yukarı % 40'unu da firmalar oto-finansman yoluyla sağlarlar. Yani sermayenin kârından oluşur. Bankaya giden tasarrufların iç tasarruf içindeki payı nedir? Toplam tasarruflara katkısı nedir?

kaynak kullanımındaki hatalar, ekonominin gelişme hızını kesiyor; yönetim sorunu, kamu ve özel kesimi olumsuz yönde etkiliyor

ÖZOL — Merkez Bankası geçen yıl 178 milyar lira para basmış. Şimdi siz, daha fazla basaydı da yatırım yapsaydı mı, diyorsunuz? Kaynak sağlamadan yatırımı nasıl yapacak?

AKAT — Ben de onu diyorum. Bu yönetim kaynak sağlamamıştır. Kaynak sağlamak için de hiç bir şey yapmamıştır, diyorum.

ALKİN — Kötü derleme derken onu kastettim zaten.

AKAT — Kaynak sorununu çözmeyip daha da fena hale getirmiştir. Bu gayet açık; çünkü iç tasarruf oranı düşmüştür. Türk ekonomisi bakımından son derece başarısız performansır. Kaynak yaratmak lazımdır.

AKGÜÇ — Bizde iki sorun var. Bir kere şunu kabul etmek lazım ki, Türkiye için % 17-18 iç tasarruf oranı oldukça düşük bir orandır. Türkiye iç tasarruflar konusunda % 20'lerin üstünde bir performans göstermiştir, fert başına gelir düzeyi daha düşüken.

AKAT — Japonya'da bu oran % 30 - 35.

AKGÜÇ — Ayrıca kullanımda da büyük hatalar var. Kullanım hatalarının bir bölümü bütçeden doğuyor. İyi bir bütçe yönetimimiz yok. İkincisi de mali aracı sistemimiz çok yetersiz, önemli ölçüde savurganlık var orada. Şimdi bu iki kaynaktan doğan savurganlık nedeniyle Türk ekonomisi belirli bir hıza ulaşamıyor.

ÖZOL — Ekonomi politikası değil, bir yönetim sorunu var.

AKGÜÇ — Bunu görmek lazım. Türkiye'de hem kamu kesiminde hem de özel kesimde önemli israflar, kayıplar var. Yönetim yalnız kamu kesimi için değil, özel kesim için de önemli bir sorun.

ÖZOL — Bir bürokratik ekonomide iki-üç senede fazla bir şey yapamazsınız; hemen silip geçemezsiniz. Dünyada görülmüştür.

AKGÜÇ — Yalnız şu eğitim gözleniyor. Daha iyi performans yaparken daha kötüye doğru gidiş var.

ÖZOL — Bugün Moskova ekonomisini alın. Ne kadar zamanda serbest ekonomi düzenine götürebilirsiniz. Belki 50 senede götüremezsiniz.

AKGÜÇ — Serbest piyasa ekonomisi Türkiye'de sadece kuru lafta...

Türkiye'de serbest piyasa ekonomisinin hangi koşulu var?

ALKİN — O zaman şöyle toparlayabilir miyiz? Türkiye'de kaynak potansiyeli aslında yüksek değil. Ama biz mevcut potansiyelden de tam anlamı ile yararlanamıyoruz. Derliyemiyoruz.

AKAT — Çok mutedil buluyorum bu ifadenizi.

ALKİN — Derlediğimizi de iyi kullanamıyoruz. İyi kullanmaktan da öte israf ediyoruz. O halde bu potansiyelden sonuna kadar yararlanmak ve elde ettiğimiz kaynağı da iyi kullanmamız gerekiyor. Verimliliği yükseltmemiz gerekiyor.

AKGÜÇ — Bu değerlendirmenize tabii katılıyoruz. Biz yıllardır vergi politikasını bir yana bırakmışız. Gelişmekte olan ülkelerde vergi politikası para politikasından çok daha önemlidir. Sosyal sabit sermaye yatırımı çok düşük olan bir ülkede vergisiz nasıl bunları yapacaksınız? Gerçi 1981'den itibaren vergi değişiklikleri yapılıyor. Ama devamlı olarak bazı gruplardan daha az vergi alma eğilimi nedeniyle vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı düşüyor. İkincisi, kurumsal tasarruflar ekonomide önemlidir. Kurumsal tasarruflara önem verilmiyor. Önem verilen tek nokta, hane halkı birikimlerini yüksek faizle artırmak gibi gözüküyor. Bu da şüpheli bir politika, faizle hane halkı tasarrufları arasındaki ilişki ne?

AKAT — Marjinal.

AKGÜÇ — Hane halkı tasarrufunu yüksek faizle ne kadar artırabiliriz? Bunun da hesabı çok ciddi bir biçimde yapılmış değildir. Nitekim 1980'den bu yana yüksek faiz politikasına karşın iç tasarrufların GSMH'ye oranı artmıyor.

AKAT — Kaldı ki onları direkt kanalize edebilecek sermaye piyasası

da yok. 1983 yılında da benim bildiğim kadar kurulamadı.

ALKİN — Efendim, ikinci piyasa kurulmadan birinci piyasanın işlemesine zaten imkân, ihtimal yok.

AKAT — Şimdi 1983'ün değerlendirilmesinden, 1984 için söyleyeceklerimiz de aşağı yukarı belirleniyor. Ben kendi hesabıma Sayın Özal ve ekibinin siyasal iktidar olarak ekonominin yönetimine geçmelerinden memnunum. Ne yapabilecekler, ne yapamayacaklar açıkça ortaya çıkacak. Parlamento ellerinde, normal olarak istediklerini yapabilmeleri lazım. Yaptıklarını görüyoruz. Neler yapabileceklerini de göreceğiz. Herşeye rağmen bir genel değerlendirmede bulunmak istiyorum. Şu ana kadar Özal Hükümeti'nin yaptıkları çok ciddi şeyler değil. Bunlar gösteri (show) değeri yüksek şeyler. Sayın Özal, Türk kamuoyunu, Türk basını çok iyi değerlendiriyor. Onları meşgul edecek şeyler yapıyor. Bunlar Türk ekonomisi bakımından son derece önemsiz, ekonominin geleceği açısından marjinal bile değil. Büyük kavgalara yol açabiliyor ve dolayısıyla esas ciddi sorunların tartışılmasını da engelliyor. «Köprü satılsın mı? satılmasın mı?» Şimdi bunun uzun kavgaları çıkacak. 60 milyar dolar milli geliri olan ve yılda en az 12-15 milyar dolarlık yatırım yapması gereken bir ülkede, köprü'nün satımı ve bu şekilde elde edilecek birkaç milyar lira ile 15 bin dolarlık muz ithalatı üzerinde kopan gürlütüler, ekonominin esas ciddi sorunlarını fiilen tartışılmaz hale getiriyor. Amaç esas sorunları gizlemek ise. Sayın Özal bu anlamda başarılıdır.

ekonomi politikasının amacı büyüme olmalıdır; kaynak dağılımında yapılan reformlar, bir dizi rasyonel yeni kaynak yaratma mekanizması ile desteklenirse, olumlu sonuç alınabilir; bunun aracı ise vergileme ve zorunlu tasarruflar

Türkiye'nin önemli sorunu, daha önce de değindiğim gibi, kaynak sorunudur. Kaynak dağılımı mekanizmaları ile kaynak yaratma mekanizmaları arasında Türkiye'nin geçmişinde oluşan özdeşliği de gözden çıkarmamak lazımdır. Şimdi kaynak dağılımı mekanizmalarını rasyonelleştirmek demek, Türkiye'de yaratılan şu düşük tasarruf oranını da düşürmek demektir. Şu anda bu yapılmaktadır. Orada demin Sayın Akgüç'ün dediği noktaya geliriz. Eğer şu anda kaynak dağılım mekanizmasında yapılan reformlar, bir dizi rasyonel yeni kaynak yaratma mekanizması ile desteklenirse, o zaman bir anlamı olabilir. Ama destekleneceğine dair ben en ufak bir işaret dahi görmüyorum. Niye? Çünkü Sayın Akgüç'ün dediği gibi bunlar vergilenmeden geçer, zorunlu tasarruflardan geçer. Bütün az gelişmiş ülkelerde böyledir. Zorunlu tasarrufların artırılması lazımdır. Zorunlu tasarrufları artırmanın da 1500 tane yolu yoktur. Ciddi bir vergi reformu ile, bu memlekette orta ve yüksek gelirlilerin bugün ödediklerinin çok üstünde vergi ödemesi gerekir. Reel olarak vergi ödemeleri gerekir. Kamunun milli gelirden aldığı payı artırmak gerekir. Ben önermiştim. Devlete aktarmadan da belki zorunlu tasarruf hesabı gibi yöntemlerle ta-

◆ Tecrübe, insanların kendi hatalarına verdikleri isimdir.

Oscar Wilde

sarruflar artırılabilir. Şimdi iç tasarruf oranını eğer benim öngördüğüm gibi bu yeni getirilen tedbirler düşürecekse -ki görünen düşüreceğidir- bu takdirde kısa dönemde hissedilen ferahlık, rahatlamak tüm bunlar aldattıcıdır. Yapılanlar marjinaldir, Türk ekonomisi açısından. Şu anlamda marjinaldir. Büyümeden vaz geçme pahasına kaynak dağılımının rasyonelliği komik bir şeydir. Bunu da şöyle özetliyorum:

İktisat politikasının amacı ne olmalı? İktisat politikasının amacı bençe Türkiye'de büyüme olmalı. Başka bir amaç güden iktisat politikası kısa zaman içinde çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kalır. Amaç büyüme olmalı. Anladığım kadarı ile Sayın Özal ve kadrosunun amacı büyüme değil. Amacı piyasa ekonomisi. Piyasa ekonomisi benim için amaç değil araçtır. Araç olarak desteklerim, desteklemem, belli bölümlere karşı çıkarım. Ama bir amaç haline dönüştüğü zaman tehlikelidir. Tehlikelidir, çünkü mükemmel bir piyasa ekonomisi ve sıfır büyüme ile binlerce sene yaşamak mümkündür. Hiç büyümeden oturabilirsiniz. Piyasa ekonomisi kendiliğinden ne büyümenin sebebi, ne de kendiliğinden büyümeyi getirir.

Şimdi geleceğe ben bu genel değerlendirmeye içinde bakma eğilimindeyim ve mevcut iktisat politikası uygulamalarını da bu optikten görüyorum. Yapılan iş nedir? Kaynak dağılım mekanizmalarını rasyonelleştirmiyor mu? Bir buna bakıyorum. İkincisi de yapılan işlerin kaynak yaratmaya etkisi ne olacak? Kaynak yaratmaya etkisi azaltıcı mı, yoksa artırıcı mı olacak? Şu ana kadar gördüğüm, yapılanlar kaynak yaratmayı azaltıcı tedbirlerdir. Çok açık seçik ortadadır benim gözümde. O bakımdan ben yapılanları çok önemsemiyorum; yapılanlar Türk ekonomisinin geleceğini etkileyecek önemli şeyler

değildir. Dolayısıyla; «Eyvah ekonomi batıyor, sanayimiz Osmanlı dönemine geri döndü.» çığlıklarını da ciddiye almıyorum. Sanayi batmaz. Zaten sanayi dediğimiz şey de öyle kolay kolay batmamakla ünlüdür. Olanları ciddiye almıyorum, ama ciddi bir şey de olmuyor şu aşamada. Denilebilir ki, acele etmemek lazım. Bana öyle geliyor ki, bu tedbirlerin arkasından getirilmesi gereken tedbirleri bu Hükümet getiremeyecek. «Niye getiremeyecek?» dersiniz, bu konuda iki neden var: Birincisi konuyu tam anladıkları kanaatında değilim. Herşey rağmen mühendisler mühendistir, iktisatçılar iktisatçıdır. Bu hükümet ise mühendisler hükümetidir. Yeterince iktisat bilmedikleri kanaatındayım. Çünkü böyle bir programla geldiler. Vergileri kaldıracamız diye gelen bir iktidar için vergi koymak zordur. Vaad etmek kolaydır, ama vergiyi koymak zordur. Topluma böyle bir seferberlik önerisi ile gelip, o platform üstünden seçilip, o platformu uygulayacak siyasi güçleri olduğu kanaatında değilim. Bu ikisi birleştiği zaman bana öyle geliyor ki, gereken tedbirler alınmayacak, alınmadığı zaman da Türkiye'nin kaynak sorunu artacaktır; azalmayacaktır.

AKGÜÇ — Şöyle bağlyabilir miyiz? 24 Ocak modelinde büyüme yok. Modelde gelir dağılımında denge sağlama amacı da yok. Bu nedenle bazı konularda hızlı olan hükümet, büyüme ve gelir dağılımını düzeltici önlemler konusunda tutuktur.

AKAT — Kesinlikle gündemde büyüme yok. Sadece 1984 için değil, önümüzdeki beş yıl için de büyüme gündemde değildir. İç tasarrufları arttırmak için gereken adı reformlar hemen seçimden sonra yapılırsa yapılır. Herhalde seçime gitmeden bir yıl evvel hükümet ciddi vergi kanunları çıkarıp herkesin ayağına basacak değil. Baştan yapılmadığına göre, böyle

bir niyeti yoktur. Belki de bir iki ay içinde yapılır. Olanları görürüz. Ben yapılmayacağı kanaatindeyim.

AKGÜÇ — Teşekkürler Sayın Akat. Sayın Özol, sizin 1984 yılına ilişkin bekleşmelerinizi rica edebilir miyim?

enflasyon beklentilerini aşan bir faizle yola çıkmak hatalı; fonlar, ekonomide rasyonel hesapların yapılmasını engelliyor

ÖZOL — Efendim, 1984 senesini şu şekilde değerlendirmek gerekir. Hükümet kurulalı 40 gün kadar olmuştur. Bu kısa zaman içerisinde de çok geniş kapsamlı tedbirler almış bulunmaktadır. Bunları madde madde değerlendirmek istiyorum. Önce faiz kararları hakkında bir müşahade olacak. Faizleri biliyorsunuz % 49'a ve bileşik olarak da % 52'ye kadar yükselen bir artırma kararı alındı. İlk alınan neticelere baktığımızda, gerçekte tasarruf mevduatında bir artış görmüyoruz; ancak tasarrufun dağılımı değişmektedir. Vadesiz vadeliye dönüş şeklinde bir değişme oluyor. Bu da gösteriyor ki ekonomide sanıldığı gibi başıboş paralar yoktur; yahut bunların miktarı çok azdır. Bu nedenle böyle faizlerle oynayarak banka sistemine giden mevduatı büyük ölçüde artırmak imkânı sınırlıdır. Bu çok kısa süreli bir müşahade olacak ama, serbest piyasa ekonomisine inanan bir hükümetin enflasyonu % 25 civarına düşürmeyi planlarken böyle bir yüksek faiz vermesini başlangıçta yapılan bir hata olarak görüyorum. Enflasyon beklentilerini aşan bir faiz vermek suretiyle hiçbir mesafe bugüne kadar alınama-

mıştır. Tabii önümüzdeki ayların ne getireceğini kesinlikle bilmiyoruz. Bunun geçici bir müşahade olarak belirtmek istedim. İkincisi, banka sisteminde mevduata ödenen faizlerle kredi faizleri arasındaki fark (spread) çok genişti. Hükümet bunu azaltmak için muhtelif yükleri indirdi. Gider Vergisi oranını % 3'e Fon kesintisini % 7,5'a düşürdü. Fonu da tamamen kaldırılabildi diyorum ben.

AKGÜÇ — Tercihli bazı krediler var. Fonu, yatırım kredilerini ve ihracat kredilerini desteklemek için kullanıyor.

ÖZOL — Onu pekâlâ bütçeden karşılayabilir. Çünkü bu fonlar, ekonomide rasyonel hesapların yapılmasını imkânsız hale getiriyor; ekonomiyi şeffaf olmaktan çıkarıyor. Genel olarak dış ticaret sisteminde yapılan değişiklikler yön itibarıyla doğrudur. Çünkü dış açılma hızlandırıcı mahiyettedir; fakat burdaki fon kesintileri de keza uluslararası uygulamalara, GATT uygulamalarına uygun düşmüyor. Sonra fonlarda biriken paranın konuta gitmesi, bütçenin genellikle prensibine de aykırı. Bu şekilde ekonomide birtakım cepler teşekkül ediyor. O cepten bu cebe, aktarmalar başlıyor. Zaten bu fon hesapları کافی derecede karışık, bunların takibi de son derece zor oluyor. Konut sorununun çözümünü, zannediyorum ithalattan alınacak fonlarla değil, konut sektöründe arz ve talebi çalıştıracak serbest piyasa mekanizmalarının oluşturulmasına bağlı. Bürokratik düzenlemelerin hepsi doğru yöndedir ve milyonlarca iş saatinin kazanılmasına yarayacağı için, ekonomideki verimliliği de şüphesiz artıracaktır. Ancak ithalattaki serbestleştirilmenin mal ve sektör bazında çalışmalarla desteklenmesi uygun olurdu. Çünkü her sektörün durumunu tam olarak bilmeden serbestleştirilmenin yapılması, sonradan belki de

defalarca değiştirilmesine ve yeni yeni uygulamalar yapılmasına sebep olacaktır ki, bu da mevcut bürokrasiyi artıracaktır. Nitekim çıkarılan tebliğlerin halen büyüklüğü 500 sayfayı aşmış durumdadır. 2000 sayfa kaldırıldı ama, yeni tebliğler 500 sayfaya yaklaşıyor.

Döviz işlemlerindeki liberasyon, genel olarak uygun yönde olmakla beraber döviz borsasının kurulması ve yürütülmesi şeklinde olsa idi daha anlamlı olurdu. Dövizlerin bir kısmını serbest bırakıp getirilme mecburiyetinin kaldırılması yerine, ihtiyacı olanların döviz borsasına gitmeleri, dövizlerin tamamının döviz borsasına intikal etmesini ve oradan teminini sağlayacak bir kambiyo borsası oluşturulması yoluna gidilse idi; hem ekonominin yönetiminde bir referans fiyatı teşekkül etmiş olurdu, hem de daha faydalı olurdu. Bugünkü serbestleştirme uygun olmakla beraber metodu açısından bence dağıtıcı oluyor. Dağıtıcı olduğu için de ileride bir döviz sıkıntısı çıkabilir. Çünkü havuzun büyüklüğünü, havuzun ne kadar büyüdüğünü veya ne kadar küçüldüğünü göremiyoruz. Nitekim son göstergelere baktığımız zaman, Merkez Bankası'nın döviz rezervlerinde 200 milyon dolar kadar bir azalma var. Bu, bir panik işareti olabilir, bazıları için. Dolayısıyla piyasayı spekülatif olarak yükseltebilir.

Sayın Akat'ın vergileri artıralım ve bu suretle kaynak yaratıp yatırım yapalım argümanına karşı ben şunu söyleyeceğim: Kamu sektörüne giden 1 lira % kaç verim yaratıyor? Özel sektöre giden 1 lira % kaç verimle yatırılabilir? Bence bunun cevabını vermeden kamu sektörünü rastgele büyültmenin anlamı yok. Mesela % 50 getiren bir özel sektör projesi, % 40 getiren bir kamu sektörü yüzünden ihmal ediliyorsa, bu % 10 kaynak kayıbdır. Zannediyorum kamu sektörünün

de bu durum vardır. Aşırı büyüyen bir bürokrasi, maalesef fonları uzun seneler israf etmiştir. Kamu sektörüne hâkim olmadan, bu sektörün vergileri artırma yolu ile rastgele büyütülmesine karşıyım.

AKGÜÇ — Sayın Özol, yatırımlarda verim veya getiri hesaplarını nasıl yapacağız? Bu çok önemli bir sorun.

türkiye'de çözüm bekleyen en acil sorun döviz ihtiyacıdır; bu yüzden ihracattaki duraklama üzerinde durulmalıdır

ÖZOL — Tabii gerekli düzeltmeleri yaparsanız, sosyal kârlılık (social rate of return) hesapları yaparsanız; düzeltirsiniz. Proje değerlendirilmesinde bir sorun yok. Her kesimde de yatırımların verimliliği eşite doğru gitmeli; ancak biz bu takdirde ekonomi açısından hiç bir israf olmadığına emin olabiliriz. Gelir dağılımı diyoruz. % 40, % 50 enflasyon olan bir ülkede, gelir dağılımını bu enflasyonu daha yukarıya çıkarmadan çözecek metodlar var mıdır? Ben bunu Sayın Akat'a sormak istiyorum. Böyle çözümler var da bunlar yapılmıyor mu gerçekten?

AKAT — Tabii var. Ben derhal öneriyim. Asgari ücreti 36.000 lira yaparsınız ve ücretleri endekslersiniz enflasyona karşı. Gayet basittir. % 100'ün üzerinde enflasyonla İsrail gelir dağılımını bozmadan rahat rahat götürüyor. Çünkü özellikle ücret gelirleri endekslenmiş. Niçin Türkiye'de ücret gelirleri enflasyonla endekslenmiyor? Niçin asgari ücret Türkiye'de hiç olmazsa 120, 110 dolar dü-

zeyine çıkartılıp endekslenmiyor? Enflasyon bu aşamada bilinçli bir şekilde gelir dağılımını bozmak için kullanılıyor. Gelir Vergisi tarifesi niçin düzeltilmiyor?

ÖZOL — İtalyan tecrübesini, hat-ta diğer ülkelerin tecrübesini nazara alırsanız, endeksleme bir nevi kedinin kuyruğunu kovalamasına benzer. O zaman ekonomi hiçbir zaman o kısır döngüden kendisini kurtaramıyor.

AKAT — Muhtemeldir. Ama 5 yıl 10 yıl. Şimdi gelecekte bir gün ekonomi kurtulacak diye, uzun süre ücretlilerin reel gelirlerinin sürekli düşmesi, savunulamaz. Ücretlerde reel gelir sabit kalsın, ekonomide de enflasyon olsun. Bu, bugüne kıyasla daha iyi seçenek.

ÖZOL — 500 milyar para basıp mı ücretleri endeksleyelim, yoksa enflasyonu indirerek mi ücretlilerin reel gelirini koruyalım? Hangi halde ücretlinin eline daha fazla imkân geçer, bu hesabı yapmak lazım. Hükümet siyasi çözümünü yapmıştır. Ben enflasyonu indirmek suretiyle asgari ücretlinin refahını düzeltereğim diyor. Bu hesabı, bu karşılaştırmayı yapmadan söylemek son derece tehlikeli.

AKAT — 2-3 aydaki performansları enflasyonu indirmek yönünde değil. Enflasyonu indirmek için evvela artırmak gerektiğini hepimiz biliyoruz. Sayın Özal açıkça söylemiyor, ama enflasyonu indirmek için önce yükseltmek zorunda ve bu yapıyor şu anda. Bunun anlamı, enflasyonun inmesini temin edecek olan talep düşüşünün, reel ücretlerin azalması ile sağlanacağıdır. Enflasyon, gelir bölüşümünün daha da bozulması ile düşürülecek demektir. Yapılan iş, operasyon budur. Enflasyonu gelir bölüşümünü bozarak, yani büyük kütlelerin satın alma gücünü kısararak düşürecekim, demektir. Bu yapılmaktadır.

ÖZOL — % 40 enflasyon olan bir ülkede, hükümete «enflasyonu düşürme» önerisinde bulunmak, bence bir ekonomist olarak imkânsız.

AKAT — Biz enflasyonu düşürme demiyoruz. Biz gelir bölüşümünde ücretlerin enflasyona karşı korunmasını savunuyoruz. Enflasyon hemen düşmeyeceğine göre, bu enflasyon devam ederken, enflasyona karşı ücretlileri korumanın mümkün olduğunu söylüyorum. Siz «Çözüm var mıdır?» diye sordunuz bana. Ben de «Vardır.» dedim ve de somut öneriyi getirdim.

ÖZOL — Hükümet de; «% 40 enflasyon olan yerde ücretleri endekslersem enflasyon çok daha yukarılara çıkar.» diyor.

AKAT — Enflasyonu düşürmenin faturasını işçiler, ücretliler ödeyecektir, diyor. Hükümet aslında, faturasını onlara çıkartıp enflasyonu düşürecekim, diyor.

AKGÜÇ — Sadece endeksleme meselesi değil, bir de hükümet fonları idari kararlarla belirli kişilere aktararak gelir dağılımını bozuyor. Örneğin, % 52 faiz.. Bu kadar reel faizi, gerçekten enflasyon % 25-% 30'lara düşürülecekse, hiçbir ekonomi ödeyemez. Ayrıca bazı gruplara sağlanan destek akçeler (sübvansiyonlar)... 1980 öncesinde daha çok düşük gelirli kitlelere destek akçe sağlanırdı. Şimdi sübvansiyonlar daha çok yüksek gelirli gruplara yapılmaya başlanmıştır. Kaynak dağılımı ve gelir dağılımı hükümetin idari kararlarıyla daha da bozulmaktadır.

ÖZOL — Faiz yüksektir ve bunu konuşmak lazım. Enflasyon halen % 40. % 12 reel faiz gerçekten yüksektir. Ben de başlangıçta söyledim, hükümetin faizleri yükseltmesi yanlıştır, diye.

AKGÜÇ — Bugün birçok kurum

yahut rant sahibi vergi ödemiyor, çeşitli vergi indirimleri nedeniyle.

ÖZOL — Yalnız Para Fonu çevrelerinin yaptığı araştırmalara göre, serbest faiz, yüksek gelir gruplarından ziyade aşağı gelir gruplarının lehine olarak tezahür ediyor. Bizde «Yüksek faiz sadece parası olanları koruyor.» şeklinde bir argüman geliştirilmiş. Bunun pek de geçerli olmadığını gösteren son çalışmalar var.

AKGÜÇ — Bu çalışmaların kapsamına Türkiye de dahil mi?

ÖZOL — Türkiye de dahil tabii.

AKGÜÇ — Yok, bence Türkiye'deki rakamlar bunu kanıtlamıyor. Gerçi bankalara baktığınız zaman hesap adedi çok. Çok, çünkü hiç kimse tutup da bir bankanın şubesinde 3 veya 5 milyondan fazla hesap açmıyor. Çeşitli banka veya şubelere dağıtıyor. Bu da hesap büyüklüklerinde ortalama büyüdüyor. Bankaların açıkladıkları hesap adedidir, mudi adedi değil. Aynı kişinin, hele yüksek gelirli grupta ise rahatlıkla birkaç hesabı olabiliyor. Bir değerlendirme için mudi sayısını bilmek lazım. Hesap adedinden giderek yorum yapmak hatalı.

ÖZOL — Paraların bankalara yönlendirilmesi, enflasyonu aşağıda tutuyor. O fedakârlığı da unutmayın, onu da nazara alın.

AKGÜÇ — Yapılan işler, benim görebildiğim kadarı ile gelir dağılımını gittikçe bozma yönündedir.

ÖZOL — Bu münakaşalı.

AKGÜÇ — Gittikçe bozma yönündedir. Vergi açısından, faiz açısından ve sübvansiyonlarda daha çok yüksek gelirli gruplar aralanmaktadır. Şu düşünce var galiba. Fonları yüksek gelirli gruplara yönlendirirsek, yatırımları, tasarrufları artırırız gibi köhnemiş bir fikir egemen; açıkça

ifade edilmese de... Evet Sayın Alkîn, sizin 1984 yılına ilişkin beklentileriniz?..

ALKİN — Efendim, söyleyeyim. Kendimizi bu hükümetin yerine koymalıyım. 1984 yılı için acaba acil sorun ne? Hangi sorunu öncelikle çözmeye çalışmalıyım? Benim için hangi sorunlar ikinci planda kalır? Ben kendi kanaatımı söyleyeyim: İlk bakışta Türkiye'nin en acil sorunu döviz ihtiyacı olarak gözüktüyor. Bu bir ev içi sorunu değil, dış sorundur. Ev içi sorunlar da bunu yaratmıştır. Ama ev içi sorunları düzelterek bu sorunu acilen çözenin olanağı yoktur. Şu halde alarm veren sorun ihracattaki duraklamadır. 1984 için şöyle bir tahmin yapalım. Aslında çok kötümser değilim o açıdan. 1984 yılında libere ithalat için 1 milyar dolar öngörsek -ki abartmalı konuşuyorum; çünkü ben ithalattaki liberasyonu çok ciddiye almıyorum- abartmalı olarak programlanan ithalatla birlikte 10,5 milyar dolarlık bir ithal ihtiyacı ükabilir. 2,5 milyar dolar da bunun üstüne faiz ve borç koyduğumuzda, yaklaşık 13 milyar dolar acil döviz ihtiyacımız var, 1984 için. Bu döviz nereden gelebilir? İhracat, işçi döviz, görünmeyenler, olağan dış krediler ve yeni alınacak olan dış krediler... Bunların ne olabileceğine bakalım. O zaman gerçekten tehlikeli bir durum olup olmadığını 1984 açısından görebiliriz. İhracat 6 milyar dolardan 7 milyar dolara çıkarsa...

AKGÜÇ — Hesaben mi? Fiilen mi?

ALKİN — Ben gelen dövizle bakıyorum. Aslında gelen döviz çok önemli. Türkiye'ye 7 milyar dolarlık bir ihracat dövizine gelecek mi? Hangi manipülasyonla olursa olsun. Ben ihracat konusunda, döviz konusunda son derece tedirginim. Tedirgin olmakla beraber 1984 için karamsar değilim. 7 milyar dolar ihracat. Uy-

gülayacağımız politika ile işçi döviz 2,5 milyar dolara çıkabilir. Kötümser davranalım ve bu kanaldan gelecek döviz 2 milyar dolar diyelim; etti 9 milyar dolar. Diğer görünmeyenlerden 1984'de herhalde 1 milyar dolar rahatlıkla sağlanabilir. Toplam 10 milyar dolar. 1 milyar dolarlık proje program kredisi kullanabileceğiz en azından, 1,5 milyar dolar demiyorum, çünkü Türk parası kit olacak.

AKGÜÇ — Sadece iç para kıtlığı meselesi değil. Bir de OECD'nin politik nedenlerden dolayı proje ve program kredilerinde biraz kısıtlı davranışını kabul etmek lazım.

ALKİN — Programda yapacak, ama projeler için anlaşmaya bağlanmıyş. Onun için ben 1 milyar dolar. Vardık 11 milyar dolara. Şimdi 2 milyar dolarlık taze kredi meselesi var. Çok açık bir şekilde anlaşılıyor ki, dünya bankacılık sektörü ve uluslararası kuruluşlar bizim ihracat performansımıza gözlerini dikmiş bakıyorlar. İlk 6 ay içerisinde biz eğer ihracatta anlamlı, geçen yıla göre en azından % 10 civarında bir artış sağlayabilirsek, bu 2 milyar dolarlık taze krediyi almamız işten bile değil. Ama biz ihracatı 1984'de yine olduğu yerde saydırırsak, hem 1 milyar dolarlık ihracat artışından hem de taze 2 milyar dolarlık krediden mahrum kalacağız gibi gözüküyor ki, Türkiye'nin bence en acil sorunu budur. İhracat artışı gerçekleşmezse, 6-7 ay içerisinde birden bire 1980'in öncesine gidiveririz. Şimdi baştaki soruma döneyim; biz hükümet olsak nereye bakıp, neyi acil sorun olarak görüldük? İhracatı. İhracatın 1 milyar dolar daha artırılması mümkün. Çok güç değil. Yalnız ilk 6 ay içerisinde bazı artışları mutlaka gerçekleştirmek gerekiyor.

AKAT — Döviz kuru tahmininizi acaba sorabilir miyim? Bunu temin edecek dolar kuru nedir?

ALKİN — Bu tamamen bir hesap meselesi, ama maalesef teşvik politikaları da yürürlükte olduğundan, Haziran 1984'de bana sorarsanız doların en az 350 TL'ye çıkması lazım geliyor; tabii 350 liranın biraz altında da kalabilir.

AKAT — Yine de 25 Mart'ı beklemek lazım.

ALKİN — Aslında Haziran'da dolar kurunun 350 lira olması bana çok makul geliyor. Tabii kesin hesaplar yapmak kolay değil. Hükümetin önünde belki daha da acil olan siyasi sorunlar var, bunları bir tarafa koyuyorum. Sadece ekonomi konuşuyorum. Ben, iktisatçılar da görevini yapıp kamuoyunda yoğun biçimde makul politikaları tartışılırsa, bu hükümetin o makul politikalarından bir çoğunu alma cesaretini göstereceğini sanıyorum. Yalnız gerekçelerle iktisatçıların nelerin doğru olduğunu iyice anlatmaları, açıklamaları gerekiyor. Örneğin, siz gelir dağılımı ile ilgili eski görüşlere köhne dediniz. Doğrudur. Birtakım yeni araştırmalar, bu arada Sayın Akat Japonya ve Hindistan örneğini verdi; bizim yapımızdaki ülkelerde düşük gelirli sınıfların tasarruf potansiyelinin, orta ve üst gelir elde edenlerin tasarruf potansiyeline nazaran çok daha yüksek olduğunu gösteriyor. Şu halde gelir dağılımını doğrudan düzelterek birtakım politikalar yürürlüğe girerse, Türkiye'deki tasarruf oranı bir-iki puan yukarıya çekilip 17'den 20'ye çıkarsa, son derece güzel olur. İç tasarruf oranında bu birkaç puanlık yükseliş hayattır. Fakat esas güçlük şu: Doğrudan gelir dağılımını neyle, hangi araçlarla düzeltereceğiz? Çünkü vergileme ile gelir dağılımını doğrudan düzeltmek mümkün değil. O vergi hasılatını harcamakla mümkün. İşte orada proje seçimi konuya giriyor. Vergileme önemli bir araç, ama yalnız vergileme ile gelir dağılımının düzel-

tilemeyeceği, modern vergi teorisinde kabul ediliyor. Vergi hasılatının kullanılması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkıyor.

AKGÜÇ — Kamu harcamalarını nasıl, hangi yönde yapacaksınız? Bu çok önemli.

gelir dağılımı; ücretler,
faturalı yaşam, tüketim
malı ithalatı, iç
tasarrufların artırılması;
ve yeni yatırımlar
konularında değişik
görüşler ve öneriler

ALKİN — Şimdi bütün mesele burada. Bu düşük gelirli sınıfın reel gelirini korumak için illa ücreti endekslemek şart değil. Yahu illa nominal ücretleri enflasyon oranının üstünde artırarak reel ücret vermek de şart değil. Kamu acaba hangi projelerle bu düşük gelirli, alt gelir grubuna girenleri destekleyecek? Toplu taşıma projesiyle mi? Konut projesiyle mi destekleyecek? Eğitim, sağlık projeleri ile mi? Bütün mesele burada. Diyelim ki asgari ücreti 20 bin lira olan bir kişinin üzerinden yılda 120 bin liralık bir kaba masrafı alırsanız, otomatik olarak ücretini 30 bin liraya zaten yükseltmiş oluyorsunuz ve ona tasarruf imkânı sağlayabiliyorsunuz. Bizde halkın tasarruf eğilimi nedir, bilmiyoruz. Araştırma yok bu konuda. Almanya'yı örnek veriyoruz. Fakat Almanya'dan elde edilen ücretler Türkiye ile kıyaslanamayacak kadar yüksek. Almanya'daki işçilerimizin harcama performansına ait bizim sosyal siyasetçilerin yaptığı bazı kaba araştırmalar var. Oradaki motifler farklı olmakla beraber, olağanüstü bir tasarruf oranı olduğunu,

bize inanılmaz gibi gelen bir tasarruf potansiyeli olduğunu gösteriyor. Onun için bu gelir dağılımına ilişkin eski görüşlerde bazı değişiklikler yapmak lazım. Muhtemelen düşük gelirli sınıfın lehine olan bir gelir dağılımı düzelmesi, Türk tasarruf oranını yükseltebilir. Tasarruflara ilişkin tehlikenin üst-orta yahut orta-üst gelir grubundan gelip gelmediği hakkında kuşku sadece bizim için değil, Latin Amerika ülkeleri için de ortaya çıkmaya başladı. Çeşitli gelir gruplarının tasarruf kapasitesi hakkında elimizde maalesef müspet hiçbir veri yok. Sadece Almanya'daki işçilerimize ait birtakım kaba göstergeler ve bazı araştırmalar var.

AKAT — Müsade ederseniz, benim başka bir konuda sorum var. Türkiye'nin kişi başına reel geliri cari dolarlarla düşüyor. Son dört-beş yılda % 35'e yakın bir düşüş oldu. Bu seneki düşüş hakkında bir tahmininiz var mı acaba?

ALKİN — Dolar hesabında kişi başına gelire çok fazla anlam vermiyorum. Üretim endeksi, tabii çok anlamlı. Reel üretim endeksimiz % 3, % 5 artıyorsa, işte katma değeri de onun peşine takıp götürüyorsak, bu gelişme önemli... Şimdi diyelim ki bu hükümet karar verdi yıl ortasında, dengeyi sağlayacak döviz kurunu 450 liraya çıkardı. Bütün katma değerimizi veya üretimimizi bu 450 lira ile deflate ederek, uluslararası piyasalarda bizim yarattığımız üretimin veya katma değerini gerçek düzeyine bulalım. O hesapta varım. Ama o hesaba maalesef hiç kimse yapamayacak.

AKAT — 1984 yılında cari dolarla kişi başına gelir Türkiye'de düşecek. Bunda şüphesi olan var mı aramızda? Ne kadar düşecek?

ÖZOL — Önemli olan, yapılan devalüasyonun içerdeki fiyat artışını telafi edip edemeyeceği. Devalüasyon

oranını sorarken içerdeki enflasyon oranını sormanız daha uygun olurdu. İçerdeki enflasyon nerede kalacaktır? İçerideki enflasyon, devalüasyon oranını tayin edecektir.

AKAT — En az % 20 ihracat artışı öngörüldüğüne göre, hükümet fiyat artışlarının ötesinde Türk parasını devalüe edecek demektir. Bunu bekliyoruz. Demek ki kişi başına gelir, bu sene bin dolarsa, önümüzdeki 1984'de 900 dolara düşecek. Türkiye'de cari dolarla kişi başına gelir giderek düşme yolundadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılımından sonra kurulan devletler arasında bizim altımızda olan bir tek Mısır kalmıştı. Mısır'da yetişmek üzereyiz. Mısır'da kişi başına gelir herhalde bu sene 700-800 dolara çıkar. Bizde kişi başına gelir, dolar hesabıyla ne kadar düşer? % 10 - % 15 diyebilir miyiz?..

ALKİN — Aslında zor bir hesaptır. Mısır'la mukayese de zordur. Çünkü milli gelir hesaplarını onlar da ne kadar düzeltiyor, belli değil. Ama şunu yapmak belki gerekli. Belli bir dış denge hedefimiz var. O dış denge hedefini bağlayabilmek için doların fiyatının TL cinsinden ne olması gerektiği hesaplanabilir. Bununla bizim bütün katma değerimizi dolara çeviririz. Mukayeseyi mecburen kurü gerçekçi olarak uygulayan ülkelerle yapmak zorundasınız. Şimdi Mısır'la bu mukayeseyi yapamayacaksınız. Çünkü Mısır da doğru dürüst kurunu düzeltmiyor. Latin Amerika ile yapamayacaksınız, o da doğru dürüst kurunu düzeltmiyor.

ÖZOL — Ben başka bir konuya geçmek istiyorum. Gelir dağılımı konusunda hükümet icraatı olarak bu «faturalı yaşam» dediğimiz uygulama, zannediyorum Sayın Akat'ın gelir dağılımı sorusuna bir cevap teşkil ediyor. Çünkü hükümet bir taşla iki kuş vuruyor. Bir taraftan fiskal diğer taraftan da sosyal bir tedbir bu. Bü-

tün ücretlilere % 10'dan % 2'ye kadar değişen bir iade imkânı getiriyor. Hükümet bu tedbirlerle eğer vergi kaçakçılığını azaltır, yani bilançolara girmeyen kârları yakalayabilirse, o nispette hiçbir ilave yük taşımadan gelir dağılımını düzeltmiş olacak. Aslında alkışlanması gereken bir tedbir. Eğer öyle değil de, esasen kaçan gelirler grubuna hiç etki yapmadan iade yapılacaksa, o zaman da devlet bütçesine ek bir yük getirecek, demektir. Bunun hesabı da mesela 70 milyar belki de 100 milyar lira kadar tutacaktır. Diyorum ki, bu küçük bir rakam değil. Bunu ileride daha genişletmek suretiyle hükümet gelir dağılımında olumlu bir adım atmış olabilir. Gerçi vergi kaçakçılığını önlemek için faturalı yaşam tek bir tedbir değil. Tüm ekonomiyi içine alan muhtelif tedbirler var. Çek uygulamasının yayılması, envanter, nakliyatın kontrolü, nakliyatla fatura kontrolü gibi bir sürü önlemler var. Fakat bu iyi kullanılırsa, herhalde gelir dağılımını düzelterektedir.

AKGÜÇ — Bence gayet açık bir avutma. Bir faiz operasyonu yapıyorsunuz, 200 milyara yakın bir parayı gözden çıkarabiliyorsunuz. Merkez Bankası üzerine verdiğiniz indirekt yükler hariç. Sadece vergi hasılatı olarak kaybınız bu. Faturalı yaşam olarak nihayet 60 milyar lira vergi iadesi yapacaksınız, o da bütün ücretlilere. Siz de biliyorsunuz Türkiye'de vergi kaçırmanın çok çeşitli yolları var. Yalnız fatura kesmemek değil. Kaldı ki kontrol yapmazsanız kesilen faturalar da kanuni defterlere geçmeyebilir.

ÖZOL — Ama benim aldığım kısmi haberler şunu gösteriyor. Tüketiciler, perakendeciden fatura istediği zaman, onlar da toptancılardan fatura istiyorlar; toptancı da üreticiden istiyor. Fatura isteme önemli bir kısmı rahatsız etmeye başlamış. Bu

da gösteriyor ki vergi kaçakçısı kısmen de olsa etkilenmeye başlıyor.

AKAT — Getirilen tedbir vergi idaresi açısından ilginç olabilir, ama gelir bölüşümü açısından bana son derece marjinal gibi geliyor.

ÖZOL — Fatura uygulamasının çok yaygınlaştığını, bütün ciroların yakalandığını düşünün; o zaman gelir dağılımındaki dengesizlik hiç olmazsa belli bir yerden sonra artık artmayacak demektir.

AKGÜÇ — Kontrol mekanizmasını kurmadığınız müddetçe sadece faturalı yaşam sloganı ile vergi kaçacağını önleyemezsiniz. Getirilen, oto-kontrol sağlayan bir sistem değil. Bence yaygınlaşması değil, tavsaması daha büyük olasılık.

ÖZOL — Olayın diğer bir yönü var. Üretici, toptancı ve perakendeci de bu ödediği vergiyi fiyatlara intikal ettirirse, o da enflasyonu tekrar hızlandırır.

AKGÜÇ — Bir konu daha var. Ben de Sayın Akat'a katılıyorum. Türkiye'de 1 milyar dolar ek ithalat yapmanın veya dış girdileri serbest bırakıp da birkaç yüz milyon dolar daha sarfetmenin Türk ekonomisini baltırmayacağı görüşüne ben de katılıyorum, ama işin bir de moral yönü var. Bu çok önemli. Geniş bir kitleden siz 4 yıldır özveri bekleyip kemerini sıkarken; yüksek gelirli grupların tüketim kalıplarını büyük ölçüde değiştiremezsiniz. Değiştirseniz çok önemli sosyal hatta ekonomik sorunlar ortaya çıkabilir. Ben rakamın büyüklüğünden ziyade meselenin israf ve moral yönü ve bunun doğurabileceği etkiler üzerinde duruyorum.

ALKİN — Propaganda etkisi yaratacak. Tüketim kalıplarına uygun. Bu tüketim yapıyor zaten.

AKGÜÇ — Birtakım değişiklikler olacaktır tabii. Daha rahat yapacaklardır. Kaçakçılık riski yok, cezai yaptırım tehdidi yok.

AKAT — Bu ek tüketim harcamalarının 1 milyar dolar olması mümkün mü?

ALKİN — Tüketim malı olarak 1 milyar dolar olacağını zannetmiyorum. Bunun çok büyük bir kısmı ham madde, yardımcı malzeme (vs.) olabilir. 1 milyar dolar, 300-350 milyar lira eder. Kim bu kadar fantazi tüketime para harcayacak? Ne kadar gelir dağılımı bozuk olursa olsun, Türkiye'de bu kadar fantazi tüketim yapacak bir kitle var mı? Bütün seyahat acentalarında, hava şirketlerinde sorun yaratacak öyle bir artış, gözle görülür bir talep yok. Doların fiyatını koyup Türk Lirası'nı da kıtlaştırırsanız, bu denli tüketim olabilir mi?

AKGÜÇ — Gelir dağılımı çok bozuk ise, bazı kişiler havadan inme

kazanç sağlıyor veya rant elde ediyorsa niçin olmasın?

ALKİN — Onlar zaten yiyorlar içiyorlar, kullanıyorlardı. Ben tüketim mali ithalatının çok sembolik miktarlarda kalacağını zannediyorum.

ÖZOL — Eskiden bunlar karanlıkta görünmüyordu. Resmî hesaplara intikal etmiyordu. Şimdi önümüzdeki dönemlerde bunların hesaplara intikal ettiğini göreceğiz.

AKAT — Eninde sonunda tartışma aynı noktaya geliyor. Biz yeni fabrikalar açmayacaksak, yeni barajlar ve yollar yapmayacaksak, ya da bunları yeterince süratle yapmayacaksak, bu iş yürümez. Ekonomide benim gördüğüm anlamlı bir tek büyüklük var. O da iç tasarruf oranı. Siz de % 35'e çıkarırsanız iç tasarruf oranını, sorunu çözersiniz. Hindistan bile % 20 oranında tasarruf yaparken siz % 17'lerde kalıyorsunuz. bu hikâyenin sonu belli. Hindistan da gelip bizi geçecek demektir. Sayın Alkin değindi, teknoloji meselesi. Teknoloji para ile üretilir. Önemli miktarda insan kaynağına yatırım yapmak demektir. Başka türlü teknoloji üretilmez. O da ne ile olur? Tasarrufla olur. Sonunda hepsi gelir iç tasarruf oranına, sabit sermaye yatırımına dayanır kalır. Şu ana kadar yapılanların hepsi Türkiye'de sabit sermaye yatırımlarını, iç tasarrufları azaltıcı yöndedir. Türkiye çok başarılı olarak nitelendirilecek bir yıl da geçirebilir; ancak sonuç, büyümenin yavaşlaması, geleceğimizin daha da ipotek altına alınmasıdır.

AKGÜÇ — Bu alınan tedbirler, üretim kapasitemizi, üretkenliğimizi ne kadar artırıyor, gelir dağılımını ne kadar düzeltiyor? Bakış açımız bu olmalıdır. Ayrıntılar üzerinde tartışma bu temel noktaların gözden kaçmasına neden oluyor. Eğer bunlarda

bir ilerleme olmuyorsa, uzun vadede olumlu bir sonuç doğmayacak demektir.

AKAT — Gerileme oluyor.

ALKİN — Kısa vadede anlamlı yatırım artışı sağlamamıza imkân yok. Hangi iktidar gelip de, ben kısa dönemde ekonomiyi büyüteceğim, diyebilir.

AKAT — Alternatif büyüme stratejisini önerdim.

ÖZOL — Rastgele yatırım yapıp, çok büyük yatırımlar yapmak yerine, rekabet gücüne sahip yatırımlar yapabileme devrine girdik. Bu tabii Türk ekonomisinin, Türk ekonomistlerinin ilk defa karşılaştığı fenomen. Bu dönemin koşulları, bu dönemin tahlilleri ayrı. Geçmiş devreye bakıp da yatırımlar eskiden büyüktü, şimdi küçüktür argümanı zannederim geçerli değil. Yatırımların niteliği açısından büyük fark var.

AKGÜÇ — Eğer temelde eksikliklerimiz varsa ve bu temel eksiklikleri giderici politikalar izlenmiyor, önlemler alınmıyorsa; o zaman pratikte birşey yapmıyoruz demektir.

ALKİN — Yalnız bizim de fikir üretmemiz, gerçek alternatif politikayı devamlı üretmemiz, kamuoyuna sunmamız gerekir.

AKGÜÇ — Kalkınma özveri gerektirir. Bunu hepimiz söyledik. Şimdi bu özveriyi siz belli gruplardan ister, diğer gruplara bırakın özveri istemeyi, oluşan kaynakları aktarırsanız; bu olmaz. Bunu hiçbir zaman yapamazsınız. Moral açıdan da yapamazsınız, ekonomik açıdan da yapamazsınız. Efendim, toplantıya katıldığımız için hepimize teşekkürler ederim.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum», 14 Şubat 1984 tarihinde yapılmıştır.

her başarının ardında güçlü nedenler vardır.

DIŞBANK'ın başarısının ardındaki gerçek,
Türk ve Dünya ekonomisini,
piyasa koşullarını izleyen,
değerlendiren uzman kadrosunun yönlendirdiği
rasyonel bankacılık politikasıdır.

DIŞBANK'ın başarısının ardındaki gerçek,
Yenilikçi, dinamik, tecrübeli yapısıdır.
Çağdaş hizmet anlayışıdır.

Hissedarları Türkiye İş Bankası A.Ş.,
Türkiye Şişe Cam Fabrikaları A.Ş.
ve iştiraklerinin güç kattığı
DIŞBANK; her dönemde güven verici,
başarılı bankacılığıyla, sizin de başarınız olacaktır.

TÜRKİYE
İŞ BANKASI
A.Ş.

TÜRKİYE ŞİŞE CAM
FABRİKALARI A.Ş.
ve İŞTİRAKLERİ

DIŞBANK

Türk Dış Ticaret Bankası

"Çıkış yolu"

Bankacılıkta Çeksiz Ödemeler

İBRAHİM ÜLKEM

BLİNDİĞİ gibi günümüzde özellik-
le, batının sanayileşmiş ülkelerin-
deki iş dünyasında ödemelerin büyük
çoğunluğu çekle yapılmaktadır. Öyle
ki çeklerin fizik olarak görünümlerin-
deki gelişmeler uygulamada bunların
para evriminde âdeta yeni bir para
türü olmasını bile sağlamıştır.

Çekin kendisi para olmadığı hal-
de bankadaki mevduatın bir hesap-
tan diğerine transfer edilmesinde
kullanılabilmesi onu «banka parası»-
na dönüştürmüştür. Bu niteliği dola-
yısıyla çek borçlu-alacaklı ve banka
üçlüsü arasında bir ödeme işi gör-
mektedir. Ve herkes tarafından para
yerine kabul edilmeyebilmesi onun, bi-
linden paradan ayrıcalığını teşkil eder.
Burada para yerine bankadaki hesap-
ta bulunan mevduat geçmekte ve iş-
te çek sadece bu mevduatın bir he-
saptan diğerine transfer edilmesinde
ya da bir kimseye bu hesaptan öde-
me yapılmasında bir araç olmakta-
dır.

Çek kullanımının başlangıcı 17.
asra kadar gitmekte ise de yaygın
bir hal alması 19. asra kadar sür-
müştür. Büyük meblağlı ödemelerde
çoğunlukla kolaylık nedeniyle çek
kullanılmaktadır. Birçok faydası var
çek kullanmanın.

Şimdi ne oluyor? Mademki iste-
nen hesaptaki mevduatın bir hesap-
tan diğerine ya da bir kimseye trans-

fer edilmesidir, o zaman bu mevduat
para gibi kullanılabilmektedir. Biliyo-
ruz ki mevduat bankaların müşterisi-
ne borçlu olduğu bir paradır. Bu an-
lamda bankanın müşterisine olan bor-
cu para gibi kullanılmış olmaktadır.
Oysa insanların birbirine olan borçları
para yerine kullanılamamaktadır.
Bu nedenledir ki bankalara olan gü-
ven çok önemli bir unsurdur. Ve top-
lumun bankaya olan güveni oranın-
da onun mevduatı para yerine geç-
mektedir.

Gene bu nedenledir ki bankalar
herkese çek defteri, çek karnesi ver-
mezler. Hal böyle iken ülkemizde bi-
lindiği gibi karşılıksız çekler konusu
büyük anlaşmazlıklara neden olmak-
tadır. Bunun kötü niyetliler dışındaki
nedeni çekin niteliğinin gereği gibi
kavranmamış olmasıdır. Çünkü çek
normal olarak bankaya ibraz edilince
ödenmesi gerekirken son yıllarda
ülkemizde, para darlığı gibi çeşitli ne-
denlerle çekler vadeli birer senet gi-
bi kullanılabilir olmuştur ve bankaya ib-
razı bir süreye bağlanarak ertelen-
mektedir. Bu gibi durumlarda karşı-
lıksız-karşılıklı gibi anlaşmazlıklar çı-
taya çıkmakta ve bu gibi sakıncalar
kullanımının yaygınlaştırılması yönün-
deki çabaları engellemektedir. Ger-
çekten çeşitli faydaları göz önüne
alınarak, güven, eğitim ve kültür gi-
bi konularda çek kullanımının yaygın-

laştırılması çabalarına hâlâ büyük ihtiyaç vardır.

İşte buna benzer çeşitli anlaşmazlık ve sorunları önlemek, ödemeleri süratlendirerek kolaylaştırmak, ayrıca da maliyet düşünceleriyle, her alandaki yenilik ve gelişmelere paralel olarak, dünya bankacılığında ödeme mekanizmaları da geliştirilmektedir. Bunun en güzel örneği ödemelerin kompütürize olmasıdır. Bu alandaki gelişmeler bu kez ödemelerde çek kullanılmasına son vermek aşamasına gelmiştir.

İş hacmindeki başdöndürücü gelişmeler önce çekli ödemelerin de büyük ölçüde artmasını intaç etmektedir. Buna bağlı olarak çeklerin sayısı da artınca bunların toplanması, taşınması ve çekli işlemlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ciddi sorun olmuştur. O kadar ki âdeta çekli ödeme'lerden beklenen yarar tartışılır hale gelmiştir.

Hatta bazı hallerde çeklerin muhatap bankaya intikaline kadar geçen süre uzayınca bu süre içinde bu bankalar bu fonları haksız olarak kullanmış olmaktadır. Bu halin ayrıca toplam para arzı üzerindeki etkileri de gözden uzak tutulmamalıdır.

İşte bu güçlükler karşısında özellikle batı ülkelerinde çek kullanılmasını ortadan kaldıran ve nakitle yapılan ödemeleri de büyük ölçüde azaltan yeni yöntemler geliştirilmiş ve uygulamaya konmuştur. Ve buna göre artık alacaklılara çek göndermek yerine borçlular hesaplarının bulunduğu bankaya -hatta telefonla- talimat vererek belli miktardaki parayı belirli yere veya kimseye transfer ettirebilmektedirler. Tabii böyle bir sistemde herkesin bir bankada hesabı olduğu varsayılmaktadır. Aylıklar, çarşı-pa-

zardaki alış-veriş bedelleri ve diğer ödemeler özel bir telefon vasıtasıyla verilen talimatla ilgililerin hesaplarına -bankaya hiç gitmeden- ve herhangi bir çek de kullanmadan geçirilebilmektedir. Bunun için hesap sahiplerinin hesaplarından dilediklerinin hesaplarına talimatları üzerine virman yapılabileceğine ilişkin bankaya önceden yazılı bir talimat vermiş olmaları yeterlidir. Buna dayanarak borçlu olanların hesaplarından alacaklıların hesaplarına gereken transferler yapılabilmektedir.

Çekli ödemeye göre bunun şu farkı var: bilindiği gibi çekli ödeme sisteminde borçlu olan kişi alacaklısına bir çek vermektedir. Bu çek ödeyecek bankaya gelinceye kadar birçok el dolanabilir. Oysa burada bankaya sadece bir defalık talimat verilmekte ve buna dayanarak hesaplar arasında nakiller yapılmaktadır. Çekli sisteme göre bu usul daha basit, daha az zaman alıcı ve daha az kâğıt sarfiyatına yol açmaktadır.

Özellikle A.B.D.'de borçlu ile alacaklının her ikisinin de faydasına olarak bu sistem pekâlâ işletilebilmektedir. Bu durumda her banka bir merkezî transfer sistemine üye olarak kaydedilmektedir. Bu merkezî transfer sistemine merkez bankası, ticaret bankaları ve mevduat bankaları gibi çeşitli ihtisas bankaları üye olabilmektedir. Hatta bu transfer merkezi de birden fazla sayıda olabilmekte ve o zaman bunlar yanyana çalışabilmektedirler.

Elektronik veri üretme ve genişletmeye çok uygun bulunan bu sistemde işlemler tamamıyla bankacılık sistemi içinde cereyan etmektedir. Örneğin, bir mevduat sahibi bir diğer mevduat sahibine ödeme yapacağı

zaman bunun için kendi bankasına gerekli talimatı vermektedir. Bu talimatta ödenecek kimsenin kimliği, ödenecek meblağ ve ödeme zamanı gibi bilgiler yer alır. Banka bu talimatı alınca hemen kompütüre bunu vermekte ve kompütür bu transfer işlemini tamamlamakta, ilgililere de sonuçtan bilgi vermektedir.

Eğer hesap sahiplerinin hesapları ayrı bankalarda ise bu halde ilk bankadaki kompütür kendi dosyaları için gerekli bütün işlemleri tamamlayınca bilgileri diğer bankanın kompütürüne transfer etmektedir.

Görüldüğü gibi bu sistemde esas, işlemlerin tamamıyla kompütürize olmasıdır. Böylelikle büyük sayılara ulaşan çekli işlemlerden, zamandan ve bankacılık işlem masraflarından tasarruf edilmektedir.

Ancak, şunu da belirtmeliyiz ki böyle bir sistemin oluşturulabilmesi ve geliştirilebilmesi için ülkeler mevzuatının müsait, banka alışkanlığının yeterli ve mevcut tekniğin de elverişli olması gerekir. Böyle olan ülkelerde bankalar işlemlerinde elektronik araç ve verileri büyük ölçüde kullanmaktadır. Bankaların bu amaçla geliştirdikleri tuşlu telefon sistemi buna örnek olarak gösterilebilir.

Bu tuşlu telefonlar aracılığıyla müşteriler doğrudan doğruya bankaların kompütürleriyle ilişki kurabilmektedirler. Ve örneğin bir ev kadını bu tuşlu telefonları kullanarak yaptığı alışverişlerin bedellerini günün veya gecenin herhangi bir saatinde bankasının kompütürüne iletebilmektedir. Bunun gibi gene bu tuşlu telefonu kullanarak bir kimse bankadaki hesabının bakiyesini sorabilmekte ve durum kendisine gene telefonla bildirilebilmektedir. Çarşı alışverişleri için de

bankanın önceden verdiği özel bir kart bu amaçla kullanılan özel telefona verilmekte ve bu telefon aracılığıyla bankanın kompütürü alışveriş tutarını mağazaların hesabına geçirebilmektedir. Bu amaçla kredi kartları da kullanılabilir.

Kompütür kullanımında büyük gelişmeler kaydedilmekteyse de bu alanda her güçlüğün aşılmış olduğu da henüz kabul edilememektedir. Bu cümleden olarak sistemin nasıl kurulacağı ve bunun finansmanı ile planlanması, toplumun ve özellikle gelecekçi toplumların bunu kabule nasıl ikna edilecekleri, sistemin üstünlüklerinden nasıl yararlanılacağı gibi hususlar bugün de merak konusudur.

Bundan ayrı olarak çek kullanılmadan yapılan ödemelerin bankacılık üzerindeki etkileri yanında bunun iş hayatı üzerindeki etkileri de araştırılmak gerekir. Çünkü nihayet para ve çekle en fazla ilgilenen kesim bunlardır. Bu nedenle ödeme mekanizmasındaki herhangi bir yenilik ve değişiklik en çok ticaret ve sanayi alemini ilgilendirecektir.

Ancak çekli ödeme hacminin herşeye karşın bugün ulaştığı boyutlar, bununla ilgili olarak kâğıtlı işlemlerin maliyeti ve bunların gittikçe artması hemen her yerde çeksiz ödeme ihtiyacını doğurmuştur. Bunun yanında «Parayı bir yerden bir yere transfer etmek, bir hesaptan diğerine nakletmek için ille de çek gibi fizikî ve yazılı bir belge veya kırtasiyenin hazırlanması zorunlu mudur, değil midir?» gibi sorular da bu ihtiyacın tartışılması sürecini açmıştır.

Gerçekten yıllık sayıları gittikçe artan çeklerin ve bunun neden olduğu işlemlerin maliyeti günümüzün modern ve çağdaş yöneticisinin dikkati-

ni çekmektedir. Bu maliyet sonuçta müşterilere bile yansıtılsa bu kez onlar için bir maliyet söz konusu olacaktır. Yapılan araştırmalar kâğıt, zaman, emek ve benzeri hizmet birim maliyetlerinde çeksiz ödeme sisteminin yaklaşık % 17,5'lük bir tasarruf sağlayabileceğini göstermektedir.

Mevduat hacmi büyüdükçe ve ülkemizde olduğu gibi maliyetleri de arttıkça bankalar bu gibi giderlerden tasarrufa zorlanacaklardır. Özellikle ülkemizde bankacılık alanındaki şid-

detli rekabet ve pahalı bankacılık karşısında bu gibi yenilik ve rasyonellikler, yaratıcı bankacılığın sunabileceği yeni hizmetler olarak düşünülebilir.

Peki güzel de, sistem nasıl çalışacak? Gayet basit, örneğin seyahattesiniz ve paraya ihtiyacınız oldu. Yapılacak iş sisteme dahil herhangi bir bankaya gidecek ve vezneye sizi tanıtan bir kartı uzatacaksınız. Sadece tanıtıcı bir kart; başka bir belgeye de gerek yok. Vezneci bu kartı hemen

T.C. ZİRAAT BANKASI'na

gelin

**tasarrufunuzla
ulusal
kalkınmaya
katılın**

bir elektronik kutuya koyacak ve kutuda bir yeşil ışık yanmasını izleyecek; yeşil ışık yanınca bir-iki tuşa basacak ve gerekli testi yaptıktan sonra parayı size verecek. Siz de sadece bir imza atacaksınız.

Hesabınızda para bulunup bulunmadığından bir kuşkunuz yok. Biliyorsunuz ki son aylığınız hesabınıza telefonla geçirilmiştir. Bunun gibi müşterek hesabınız için eşiniz belki de hesabınızdan para çekmiş olabilirse de farketmez. Çünkü bu halde banka ile aranızda mevcut bir kredi anlaşması gereğince çekilen para kadar bir meblağı hesabınıza geçmeyi banka garanti etmektedir. İşte işler bu kadar basit.

Şimdi merak konusu şu: Acaba veznedara uzattığınız o kartta ne gibi bilgiler vardır? Bu bilgiler şunlar:

- Bankanızın ismi,
- Kartın numarası,
- İmzanız,
- Fotoğrafınız,
- Görünmez ve manyetik bir şekilde iki haneli bir sayı.

İşte bu görünmez iki haneli sayı en son işlemde sonra bir kompüter vasıtasıyla saptanıyor ve teselsül ettiriliyor. Böylece bu sayı bir parola, bir şifre işi görüyor. Her işlemde sonra da yenileniyor. Sahte bir kart düzenlense bile bu sayıyı içeremiyor. Şimdi ne oluyor? Kart veznedardaki kutuda yeşil ışığı yakınca hesapta para olduğu anlaşılıyor. Fotoğraf ve imzaya da bakarak kart size iade ediliyor.

Bunun gibi faturalar da belirli yerlerdeki istasyonlarda bulunan kompütlere verilerek ödenebiliyor.

Peki nasıl oluyor bu iş? İşyerlerinin kompütürleri bankanın kompütürüne bağlanıyor. Böylece yüzler-

ce, hatta binlerce çalışanın aylığı banka hesaplarına geçiyor. Ve görüldüğü gibi de ortada çek bile dolaşmıyor bu sistemde. Bunun yerine daha sür'atle ve anında hesaplara olacak kaydedtiriliyor. Yalnız maaşlar değil diğer ödemeler de hesaplara geçirilebiliyor. Böylece işlemler bankacılık sisteminin kendi içinde sonuçlanabiliyor. Ve paralar da sahiplerinin eline anında ve sür'atle geçmiş oluyor.

Burada bütün mesele böyle bir kompüter ağının kurulmasında. Bu amaçla plastik kimlik kartlarındaki bilgileri okuyabilen özel telefonlar da kullanılmaktadır. Bütün mesele sistemin finansmanında, eğitimde ve pazarlamasında. Bununla birlikte şifre sayıların seçimi, uygulanması, hilekârlıklara karşı güvenlik önlemlerinin alınması, iyileştirilmesi, hukuksal çerçeveye, hükümet organlarını ikna etmek, sistemin programlanması ve modelinin çizilmesi, kompüter dosyalarının standardize edilmesi ve nihayet işlemin kendi maliyetinin azaltılması önemli bulunmaktadır.

Bankacılığımız kompüterize olmakta hayli geç kalmıştır. Dış ülkelerde yeni yeni görülen bu gibi uygulamalar ülkemizde de yaygınlaşınca, bankalarla birlikte kuşkusuz ticaret-haneler, diğer kuruluşlar ve tüketiciler de bu kompüter ağına girecektir zamanla. Acı olan, batıda çekli ödeme dönemi aşılmışken bizim henüz çek kullanımını yaygınlaştırmak için caba harcamaya mecbur olmamız.

◆ Bir devletin değeri, onu oluşturan kişilerin değerine eşittir.

John Stuart Mill

pencerenizdeki tasarruf hesabı

Para biriktirmek iyi şeydir.
Ama para yalnız üstüste konularak biriktirilmez.
Isıcam da insanın para biriktirmesini sağlar.

Isıyı odada tutar.
Dengeyi bir yakıt harcaması sağlar.

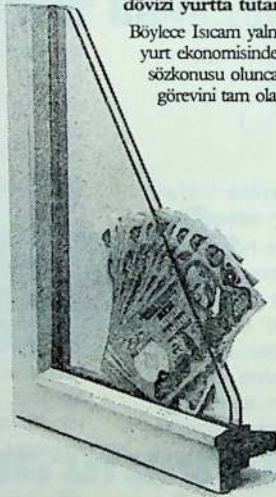
Isıcamlı evde oturan kişi bilir ki
yakıtta verdiği para
harcadığı ısının tam karşılığıdır.

Isıcam tasarrufun ta kendisidir.
Ne yakıt boşa gider, ne de para.

Bu arada boşa gitmeyen birşey daha vardır:
Ülke ekonomisinin petrol gereksinmesi için
yurt dışına ödenen dövizler.

En küçük evden başlayarak en büyük binaya kadar
Isıcamla donatılan yapılar ısıyı odada,
dövizli yurtta tutarlar.

Böylece Isıcam yalnız evlerdeki tasarruf değil,
yurt ekonomisindeki tasarruf da
sözkonusu olunca
görevini tam olarak yapar.

ISICAM SİSTEMİ NEDİR?

Isıcam, iki cam plakanın araya bir metal çita konularak
sıdımaz özel elastik doğru ile bağlanmasından meydana gelir.
Metal ara çitanın içi, hava boşluğunun devamlı kuru
kalması için özel nem emici bir maddeyle doldurulmuştur.
İçerde kalan kuru hava boşluğu ısıcamın yalıtımlılığını sağlar.

Genel Dağıtım:

Cam Pazarlama A.Ş.

Büyükdere Caddesi, Beytem Han, Şişli - İstanbul Tel. 146 11 30 (8 Hat)

Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye'de ve Cema Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluştur.

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

ŞUBAT ayı içinde, hisse senedi piyasasında genel görünüm, 1983 yılının sonlarına doğru kaydedilen hızlı değer kazanma eğilimi yerine, mevcut değerlerin korunduğu ve küçük oranlarda değer değişmelerinin gerçekleştiğidir. 13 hisse senedinin değer kazanması ve 8 hissenin değer kaybetmesi sonucunda Banka ve Ekonomik Yorumlar İndeksi 0.66 puan artarak 243.77'ye yükselmiştir.

Şubat ayı içinde de alınıp satılan hisse senedi hacmi küçük ölçülerde kalmıştır. Hisse senedi alım-satımının bir borsada gerçekleşmemesi ve borsa dışı işlemlerin de borsaya bildirilmemesi ile el değiştiren hisse senetlerinin hacmi hakkında sağlıklı bilgi edinme güçlüğü bulunmaktadır. Bunun dışında, borsanın eksikliği hisse senetlerinin bankerlerde farklı fiyatlar üzerinden işlem görebilmesiyle, farklı fiyatların oluşmasına yol açmaktadır. Ayrıca, banker portföylerinde bulunan hisse senetlerine satma amacıyla yüksek ve ellerinde bulunmayan hisselerle de satın alma amacıyla düşük fiyat verebilmektedirler. Sermaye Piyasası Kurulu'nun borsayı oluşturma çabalarının önümüzdeki günlerde sonuçlanması, bu eksikliklerin kaybolmasına yol açacaktır. Borsanın oluşması ve bütün işlemlerin borsada gerçekleşmesi sağlıklı veriler sağlayacak ve yeni bir dönemin başlamasına yol açacaktır.

1983 yılında yeniden değerlendirme fonlarının sermayeye eklenerek ortaklara bedelsiz hisse senedi verilmesi, hisse senedi fiyatlarını önemli ölçüde artırmıştı. Ayrıca, vereceği hisse sayısı belli olmayan işletmeler için yapılan çeşitli spekülasyonlar da hisse senedi piyasasına ayrı bir renk getirmişti. Gerçekte, hisse senedi piyasalarının mevcudiyeti, bütün alışverişlerde olduğu gibi, hisse senetlerini farklı değerlemeleri ve tarafların spekülasyona açık olmalarından kaynaklanmaktadır.

Aşağıda, şirketlerin yeniden değerlendirme sonucunda sermayelerinde ortaya çıkan değişiklik ve verecekleri (veya verdikleri) bedelsiz hisse senedi adedini gösteren bir tablo yer almaktadır.

**Bedelsiz Hisse Senedi
Veren İşletmeler**
(Milyon TL)

Şirket	Eski Ser-maye	Yeni Ser-maye	Bedelsiz Hisse Sayısı
Aksa	220	1100	2
Anadolu Cam	350	1750	4
Çelik Halat	432	1080	3
Döktaş	450	1350	2
Ege Gübre	400	800	1
İzocam	101.25	405	3
Kav	120	240	1
Kordsa	375	2625	6
Koruma Tarım	525	1575	1
Metaş	800	4000	4
Otosan	1000	2500	2.5
Robak	700	2100	1
Sarkuysan	600	2100	2
T. Şişe Cam	1000	9000	8

**Bebelsiz Hisse Senedi Vereceği
Tahmin Edilen İşletmeler**
(Milyon TL)

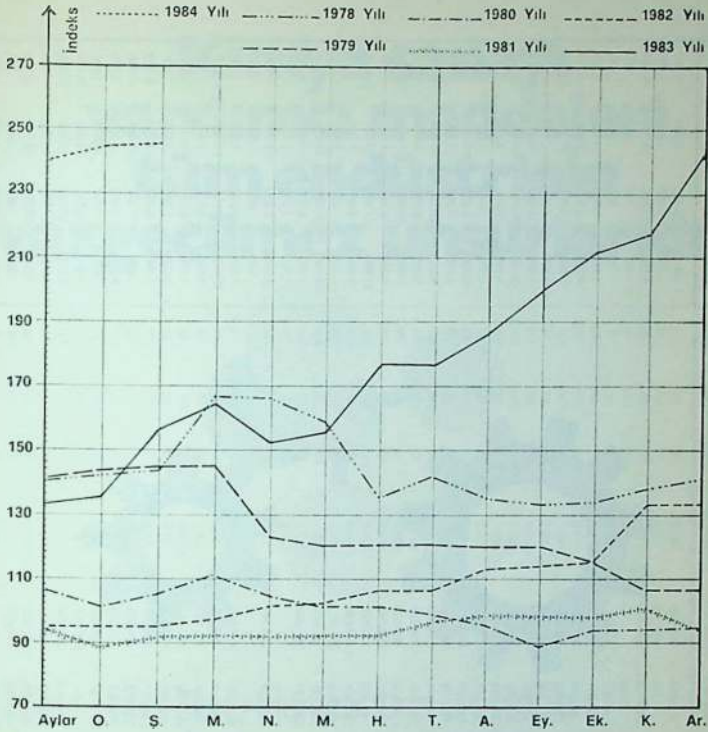
Şirket	Eski Ser-maye	Yeni Ser-maye	Bedelsiz Hisse Sayısı
Bağfaş	1000	—	1-2
Batı Anadolu			
Çimento	75	825	10
Ereğli			
Demir Çelik	600	28800	47
Good-Year	81	—	6
Lassa	4500	10800	1.4
Olmuk	300	1500	4
Plastifay	54	—	2
Polylen	450	—	3-4
Sıfaş	520	—	3-4
Sunta	80	160	1
Uniroyal	900	—	3
Ytong	300	720	1.6

Tahvil kesiminde ise, özel sektör tahvil faizlerinin sınırı % 54'e yükseltildi. Faiz oranları, üç yıl vadeli üç ayda bir faiz ödemeli tahvillerde % 54 net, iki yıl vadeli üç ayda bir faiz ödemeli tahvillerde % 53 net ve bir yıl vadeli yıl sonunda ödemeli olanlarda da % 52 net oranında belirlendi.

Devlet iç borçlanma tahvillerinin faiz oranı da % 43'e çıkarıldı ve Hazine 1 yıl vadeli % 43 faizli 10 milyar TL'lik tahvili 27 Şubat'da satışa sunacaktır. Bu artış daha önceden satışa çıkarılan % 30-32 faiz oranlı devlet tahvillerinin, Merkez Bankası tarafından süresinden önce geri alınmaması ile, bu tahvillerin değeri % 10-12 civarında düştü. Bazı bankerler bu tahvilleri % 10-12 iskonto ile paraya çevirmektedir.

Bu arada, diğer bir gelişme de bankaların tekrar aylık faiz uygulamasına başlamasıdır. Bir aylık ihbarlı vadesiz mevduata verilen % 43 brüt ve % 10 stopaj düşüldükten sonra bulunan % 38.7'lik yıllık faiz oranının 12'ye bölünmesi ile bir aylık sürenin faizi % 3.225 olarak bulunmaktadır. Yatırılan paranın bankadan çekilmeden birer aylık sürelerle bir yıl kalması halinde getireceği faiz ise yılda % 46.3'e ulaşmaktadır.

Bir başka gelişme ise devletin köprü ve baraj gibi yatırımların gelirlerini halka satma çalışmalarının önümüzdeki günlerde sonuçlanmasıdır. Merakla beklenen konu, tasarrufları sahibi halkın yüksek faizli devlet tahviline gösterdiği ilginin, yeni uygulamaya girecek kamu yatırımlarının gelirine iştirak belgelerine yansıtıp yansımayacağıdır.

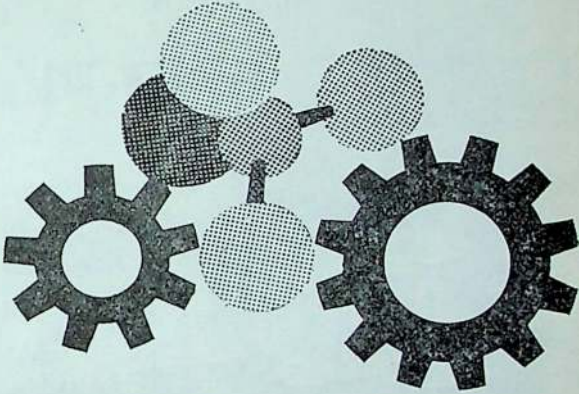
Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11
Şubat	96.11	118.57	120.82	140.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	243,77
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66	102.60	156.08	
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	212.63	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kıyılı Sermaye (Milyon TL)	Ödenmiş Sermaye (Milyon TL)	Tahkim Yılı Kârı				Doğultun Kâr Payı (%)				Piyasa Fiyatı (TL)			
				1980 (000 TL)	1981 (000 TL)	1982 (Milyon TL)	1980 (Net)	1981 (Net)	1982 (Net)	Şubat 1983	Aralık 1983	Ocak 1984	Şubat 1984		
1	AKCIMENTO	530	633	128.019	356.520	318,2	50	50	50	7.500	5.000	5.250	5.500		
2	ALTAS	60	60	29.08	50.303	70,1	35	50	50	1.100	1.400	1.400	1.400		
3	ANADOLU CAM	350	350	353.008	1.303.419	722,5	34	100	100	6.500	12.000	13.000	13.500		
4	AROMA	200	200	3.199	z	(178,7)	d	z	z	1.100	900	900	900		
5	ASLAN CIMENTO	2.226	2.226	140.350	z	(1.668,5)	d	z	z	700	800	800	800		
6	BAGFAŞ	1.000	1.000	599.611	1.751.181	1.850	40	64	65	4.250	3.400	3.400	3.500		
7	BASTAS	270	270	83.385	344.600	171,9	d	110	50	4.250	6.250	6.250	6.250		
8	BATI ANADOLU CIMENTO	75	75	223.209	285.000	104,4	60	100	400	17.000	24.000	24.000	24.000		
9	BURSA CIMENTO	282	282	297.359	391.900	472,7	50	60	85	5.500	7.400	7.400	8.000		
10	CLIK HALAT	432	432	322.539	265.814	1109,4	50	50	133	7.200	18.000	14.000	14.200		
11	CİMSA	130	180	368.452	1.368.015	2052,7	100	200	387,7	13.750	24.000	30.000	27.500		
12	CUKUROVA ELEKTRİK	1.200	1.200	356.878	660.200	695	61	61	100	4.750	3.200	3.200	3.200		
13	EĞZAGIŞI YATIRIM H.	800	800	257.197	231.500	215,6	50	50	30	1.400	1.250	1.200	1.250		
14	EĞE GÜBRE	800	800	246.638	832.715	1085,7	40	70	80	2.850	6.250	6.250	10,25		
15	GÜBRE FABRİKALARI	1.400	1.400	1.173.005	953.400	1323	58	65	60	4.250	3.200	3.200	3.200		
16	GOOD YEAR	81	81	148.025	555.300	1253,7	60	100	80	3.000	25.000	20.000	26.300		
17	HEKŞA	600	400	281.688	304.055	687,8	40	51,33	94	4.000	4.000	4.000	4.800		
18	İZOCAM	405	405	2.189.916	359.030	550,7	d	100	170	7.000	25.000	24.000	23.000		
19	KARTONSAN	3.089	3.089	307.386	623.749	925,5	40	60	120	5.500	6.750	7.000	7.250		
20	KAV	120	120	81.406	137.872	483,7	200	150	50	11.500	24.000	23.000	23.000		
21	KOC HOLDING	1.000	1.000	1.047.531	1.404.000	1.404,4	40	50	150	5.000	6.500	7.000	7.000		
22	KOC YATIRIM	750	750	164.422	205.421	438,7	20	35	50	1.500	1.000	1.000	1.600		
23	KOROSA	375	375	512.737	760.988	2015	60	75	179	12.750	34.000	32.000	30.000		
24	KORUMA TARIHI	525	525	647.037	904.040	1351,2	70	75	110	7.850	4.500	4.500	4.250		
25	LASSA	4.500	4.500	z	z	983,1	d	z	10,1	1.950	1.250	1.400	1.500		
26	MAKİRA TAKİM	250	250	75.138	211.167	153,3	50	50	d	2.300	2.000	2.000	2.000		
27	MENSUCAT SANTRAL	324	324	b.d.	z	133,7	b.d.	b.d.	b.d.	900	800	500	900		
28	MASAS	2.000	1.500	571.057	413.000	1059,9	65	50	6,8	15.500	1.800	1.600	1.750		
29	NUH CIMENTO	71,5	71,5	749.459	82.500	82,5	260	230	444	15.000	23.000	21.000	24.000		
30	OLMUK	300	300	226.366	189.532	55,1	50	50	10	3.000	3.250	3.250	3.600		
31	OTOSAN	6.000	3.920	381.490	760.600	1.118,4	75	104	84	4.000	8.000	8.000	8.000		
32	PİMAS	300	300	166.689	114.098	71,8	50	50	72	3.000	2.800	2.800	2.900		
33	POLİSTAYF	54	54	68.221	105.294	134,9	75	50	125	2.100	6.400	6.600	6.600		
34	POLYLEN	-350	450	130.255	345.529	1367,3	5	60	300	3.800	12.500	15.000	15.000		
35	RABAK	6.000	2.100	261.951	431.285	519,7	55	75	60	4.300	3.000	3.000	3.000		
36	SARKUNSAN	6.000	2.100	471.147	459.500	832,7	155	160	195	7.000	3.750	3.650	3.400		
37	SIEMENS	700	700	b.d.	1.432.900	1.432,9	85	95	200	7.600	18.000	14.000	15.000		
38	SİFAŞ	520	520	281.600	309.020	1377,7	60	60	400	8.800	12.500	15.000	15.000		
39	SUNTA	240	240	27.733	z	(1.06,6)	15	z	z	1.850	1.900	1.900	900		
40	T.ŞİŞE VE CAMI FAB.	1.000	1.000	461.701	1.038.628	800,6	60	80	104	5.500	12.500	12.500	17.500		
41	TRANSTURK HOLDING	600	630	188.638	275.632	275,6	35	37,5	b.d.	950	850	850	900		
42	T. DEMİR DOKUM FAB.	1.000	1.000	311.475	z	(1.155,4)	60	z	z	1.050	1.600	1.600	1.600		
43	UNIROVAL	900	900	51.038	359.000	510,3	25	120	50	3.350	4.300	4.800	4.800		

Açıklama: z = Zarar, b.d. = Belli Değil, d = Doğultmuyor.

**Kimya sanayi
yardımcı maddeleri
tüm endüstrinin
vazgeçilmez unsurlarıdır.**

.Türk-Henkel tüm üretimi ile
ihracat yapan tekstil, deri,
metal ve gıda gibi sanayi
kollarının kalite garantisidir.

Her tüten bacada bir Türk-Henkel mamulü...

Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

Temizliğiniz, sağlığınız için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...

İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAĞIT
ipek kâğıt sanayi ve ticaret a.ş.

Bankalardaki Mevduat Haczinin Bazı Sonuçları Üzerine Düşünceler

AHMET A. ERYILMAZ

HUKUK sistemimizde «hak - hak»ki sağlayan kuralların toplandığı icra hukuku ailesi içinde, çoğu kez uygulamayı «yoran» ve bunun sonucu olarak zorlama çözümleri peşinden sürükleyen bir hüküm İİK 89'dur. Borçluya karşı yapılan icra takibinin kesinleşmesi, en sık başvuru yolu olan «haciz» işleminin de kapılarını açacaktır. Haciz ise, borçlunun elindeki malvarlığına elkonulması biçiminde yapılabileceği gibi, borçlunun üçüncü kişilerdeki alacağının haczedilmesi yoluyla da gerçekleştirilebilir. Üçüncü kişileri, haciz prosedürünün içine çekip ellerindeki borçluya ait menkul, hak ve alacakların icra dairesine teslimini sağlayarak icra işlemlerinin nihai amacını gerçekleştirmeye yarayan vasıtalar ise İİK 89/II ve III'te düzenlenmiş bulunan haciz ihbarnameleridir.

Borçlunun bir bankadaki mevduatının, üçüncü kişinin elindeki bir alacak niteliğinde olduğunda şüphe yoktur. O halde alacaklı, mevduatın haczedilmesini isteyebilecektir. Yazımızın çıkış ve ağırlık noktasını, bankalardaki mevduatın haczi için başvuru İİK 89 uygulamasının ortaya çıkardığı bazı hukukî sorunlar teşkil edecektir.

Bir Hükümün Gelişimine Kısa Göz Atış

Çoğu kez uygulamanın sanık sandalyesine lâyık gördüğü İİK 89 hükmü, tedavi amacıyla önemli değişiklikler geçirmiş, ama tartışma gündemindeki sırasını yine de başkasına terketmemiştir. 6.3.1965 tarih ve 538 sayılı Kanun'la bugünkü durumunu kazanmasından önce, 89'uncu maddenin en önemli farkı, üçüncü kişilerdeki alacağın haczi için bir tek haciz ihbarnamesinin yeterli görülmesiydi.

Ayrıca bankalara tebliğ edilen haciz ihbarnamelerine bütün şube ve ajansları kapsayan bir ibare kullanılması adaletsiz sonuçlar doğurmuş ve bu istenmeyen durumun Yargıtay kararlarına yansımından kaçınılamamıştı. Yargıtay bir kararında «Borçlunun hangi şube ve ajansta ne kadar mevduatı bulunduğu ihbarnamede gösterilmediğinden bu ihbarname muteber değildir» derken (İİD 2.3.1959 T. 1291 E./1278 K. Haydar KÖYMEN - Senai OLGAÇ, Kazai ve İlmî İctihatlarla Türk İcra ve İflâs Kanunu ve İlgili Mevzuat, İstanbul, 1960 sh. 771), diğer bir kararında «Üçüncü şahıs bankanın şubelerinden malûmat almak sureti ile kanuni müddeti geçtikten sonra cevap ve-

rilmesi caizdir» (İİD 18.3.1958 T. 1695 E./1702 K. KÖYMEN - OLGAÇ, age, sh. 772) demekte ve nihayet başka bir kararında «Banka merkezine haciz ihbarnamesi tebliğ edilince 7 gün zarfında beyanda bulunmak mecburiyeti doğar. Şubelerden cevap beklemek mazeret teşkil etmez» (İİD 4.4.1957 T. 2320 E./2511 K. KÖYMEN - OLGAÇ, age, sh. 773) demektedir. İşte bu çelişkiler yumağı bugün 89. maddeye eklenen bir fıkra ile çözümlenmiştir; İİK 89/VII'ye göre: «Haciz ihbarnamesi, bir hükmî şahsın veya müessesenin merkez veya şubelerinden hangisine tebliğ edilmişse, beyanda bulunma mükellefiyeti yalnız ihbarnamayı tebellüğ eden merkez veya şubeye aittir.»

Hamiline yazılı veya cirosu kâbil bir senedin haciz ihbarnamelerine konu olamayacağına hükme bağlanması, İİK'nun değışmeyen ve tartışma dışı bir hususudur. Zira icra memurunun bu türlü alacakları haczetmesi için senetleri zaptederek muhafaza altına alması gerekli ve yeterlidir. Buna karşılık borçlunun, haciz işleminden önce, bu tür senetleri yalnız teslimle ciro etmesi geçerli bir hukukî işlem olduğundan, bunların, haciz ihbarnamelerinin etki alanının dışında kaldığını kabul etmek zorunludur. Bugün Yargıtay, çeki de İİK 89/1'da anılan senetler niteliğinde gördüğünü belirttikten sonra, bu tür alacakların haczi için üçüncü kişilere haciz ihbarnameleri gönderildiği takdirde «şikâyet» yoluna başvurulması gerektiğini belirtmiştir (12 HD 24.5.1978 T. 4666 E./4766 K. Yargıtay Kararları Dergisi, 1979/1, sh. 86).

İİK 89'a tekâbül eden İsviçre Kanunu'nun (Loi Fédérale sur la

Poursuite pour Dettes et la Faillite) 99. maddesi şöyledir:

«Haciz, bir alacağa veya hami-line ait yahut cirosu kâbil bir senede dayanmayan bir hakka ilişkin ise, icra memuru, borçlu olan üçüncü kişiye bundan böyle borcunu ancak icra dairesine ödeyebileceğini bildirir.»

Bu hüküm, bugün yürürlükte olan İİK 89/1'in dahi ancak bir bölümünü karşılamaktadır. Maddenin oldukça hacimli olan kalan kısmı, Türk kanun koyucusu tarafından zaman içerisinde genişletilerek ihdas edilmiştir. Böylelikle Türk hukukunda haciz ihbarnamelerinin kanunî ve hukukî sonuçları hükme bağlanmak istenmişse de, yine de istenen amaca varılamamıştır. Hattâ ayrıntılı bir düzenleme olarak karşımıza çıkan yalnızca bu olgu bile bir yetersizlik ve arayış ifadesidir.

İsviçre hukukundaki duruma göre, icra memuru, alacaklının talebi üzerine üçüncü kişilere tebliğde bulunacak, buna karşılık üçüncü kişi bir beyanda bulunmaya zorlanmayacaktır. Üçüncü kişi, elindeki alacağın başka birine ait olduğunu ileri sürerse, mahkeme kanalıyla tevdi edebilecek, aksi takdirde haciz işlemi uygulanacak ve üçüncü kişinin yine itirazı halinde alacaklının, aleyhine icra takibi yapılan borçlunun üçüncü kişide alacağı olduğunu dava yolu ile tespit ettirmesi gerekecektir. Burada dikkat edilecek husus, üçüncü kişi tarafından haciz ihbarnamesine süresinde veya hiç cevap verilmemesi halinde dahi, bir kanunî varsayım dayanak borcu ödemek zorunda kalmamasıdır (Daha geniş açıklama için bkz. Sabri Şakir ANSAY, Hukuk İcra ve İflâs Usulleri, 5. Baskı, Ankara, 1960 sh. 80).

Yeni Bir Borç Kaynağı mı?

Üçüncü kişi, borçlu olmadığı veya söz konusu borcu ödemesi gerekmediği iddiasında ise, birinci haciz ihbarnamesinin tebliğinden itibaren 7 gün içinde icra dairesine bildirmesi gereken itirazını unutmuş veya ihmal etmiş ve bunu müteakip yine 7 gün içerisinde ikinci haciz ihbarnamesine karşı bir menfi tespit davası açmamış olabilir. Bu durumda dar anlamda bir borç yükümlülüğü olmamasına rağmen, borç bankanın zimmetinde ve dolayısıyla borçluya ait sayıldığından, icra dairesine ödeme zorunluğu doğacaktır. Bu sonuç, şu soruyu çağırabilir: Böylece yeni bir borç kaynağı mı ihdas edilmiş olmaktadır? Bunu cevaplandırmadan önce «borç kaynağı» kavramının analizini yapmak gerekir. Borçların kaynaklarını sınıflandırmada Roma hukukundan günümüze kadar bir oturma-mışlık gözlemlenebilir.

İtalyan Medenî Kanunu'nun 1173. maddesine göre: «Borçlar, sözleşmeden, hukuka aykırı fiillerden ve hukuk düzenine göre bir borç doğurmayaya elverişli olan herhangi bir başka fiilden veya olaydan doğarlar» (Aytekin ATAAY, Borçlar Hukukunun Genel Teorisi, Birinci Yarı, 3. bası, İstanbul, 1981 sh. 46).

Fransız Medenî Kanunu ise, borçların kaynağını «sözleşmeden doğan borçlar» (des contrats ou des obligations conventionnelles en général, CC art. 1101 vd.) ile «sözleşme olmaksızın meydana gelen taahhütler» (des engagements qui se forment sans convention, CC art. 1370 vd.) olarak ayırma tâbi tutmuştur. Bunlardan ikinci grup içinde de, salt borçludan şahsî bir fiilinden doğan sözleşme benzerleri (des quasi-con-

trats, CC art. 1371), haksız fiiller (des délits, CC art. 1382 vd.) ve haksız fiil benzerleri (des quasi-délits, CC art. 1382 vd.) olarak bir alt sınıflandırmaya gidilmiştir.

Türk-İsviçre borçlar hukuku sistemine göre, borçların doğumu üç fasılda düzenlenmiştir: 1) BK 1-40 arasında sözleşmeden doğan borçlar, 2) BK 41-60 arasında haksız fiillerden doğan borçlar, 3) BK 61-66 arasında haksız iktisaplardan (sebepsiz zenginleşmeden) doğan borçlar. Bu sınıflandırmadaki kaynakların hiçbir şekilde sınırlayıcı olmadığı hususunda doktrinde görüş birliği vardır.

Mutlak ve kesin bir ayırım yapmadığımızı göre, karşılaştırmalı hukukun da motiviiyle, genellikle başvuru olan yol tipik borç kaynaklarını belirttikten sonra bunun dışında kalanları «kanundan doğan borçlar» başlığı altında toplamaktır. Ancak bu noktadaki bir terminoloji yanlışlığı eleştirilmektedir. Buna göre, kanundan doğan borçlar deyimi, bir bakıma bütün borçlar kanundan doğuyor sayılabileceği için yanıltıcıdır. Borçlar, kanundan değil, kanunun kendilerine borç doğurucu etki sağladıkları vakialardan doğarlar (Daha geniş açıklama için özellikle bkz. Necip KOCA-YUSUFAŞAOĞLU, Borçlar Hukuku Dersleri, Birinci fasikül, İstanbul 1978 sh. 83-87; terminolojik isabetsizlik hususunda aynı fikirde: Feyzi Necmeddin FEYZİOĞLU, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, cilt: I, 2. bası, İstanbul 1976 sh. 31; ATAAY, age, sh. 47). O halde şimdi yukarıdaki sorumuzun cevabına gelebiliriz: İİK 89, iki haciz ihbarnamesinin sonuçlarını açık bir şekilde hükme bağladığına ve herhangi bir nedenle (ihmal veya postadaki gecikme gibi) bu fiili du-

rum gerçekleştiğine göre, Borçlar Kanununun özel olarak düzenlediği tipik borç kaynakları dışında kalan özel bir kanundaki hükme dayanarak yeni bir borç ilişkisi yaratacaktır ve bu nedenle borç bankanın zimmetinde sayılacağından bu paranın alacaklıya ödenmesi hukuki açıdan tamamen doğrudur.

Bankanın Bildirimine Karşı Tazminat Davası

Birinci haciz ihbarnamesine karşı süresi içinde yapılacak bankanın bildirimini icra takibini durduracaktır. Bu durumda alacaklı, İİK 89/IV'e göre, bankanın verdiği cevabın aksini tetkik merciinde ispat ederek bankanın cezalandırılmasını ve ayrıca tazminata mahkûm edilmesini isteyebilir. Alacaklının, bankadan istediği bu tazminatın ve tetkik mercii gibi görevi sınırlı bir mahkemede genel hükümlere göre halledilecek bu davanın hukuki niteliği nedir?

İlâmsız icra gibi başlangıçta oldukça kolay bir takip yolunu kabul eden kanunumuz, borçluya da aynı kolaylıkla itiraz yolu ile takibin durdurulması imkânını vermiştir. Bu şekilde başlayan mekanizmanın ikinci aşaması, yine alacaklıya «itirazın tetkik merciinde kolay ve basit bir usul prosedürüyle kaldırılmasını istemek» ile «genel mahkemelerde dava açmak» arasında bir seçim hakkı vermekle gerçekleşir. İşte bu anlamda itirazın kaldırılması, bir dava niteliğinde olmayıp, davaya oranla daha basit ve sınırlı, ilâmsız icra prosedürü içinde borçlunun tespitine yarıyan özel bir yoldur (Baki KURU, İcra ve İflas Hukuku, Ankara 1983 sh. 182 - 183). Alacaklının, İİK 89/IV'e göre tetkik merciinde açacağı dava ise «teknik anlamda bir dava»dır.

Yargıtay'a göre, alacaklı, tetkik merciinden itirazın kaldırılmasını ve icra takibinin devamına karar verilmesini isteyemez (12 HD 7.7.1980 T. 4234 E./5919 K. Yargıtay Kararları Dergisi, 1980/11, sh. 522 - 523). Bu davanın hukuki niteliği ise doktrinde tartışmalıdır. KURU'ya göre, alacaklının, bankaya açtığı dava «haksız fiilden dolayı açılan bir tazminat davasıdır» (Baki KURU, Bankalardaki Mevduatın Haczi ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, Ankara, 1977 sh. 43). POSTACIOĞLU ise, alacaklının tazminat davası açma hakkında bir sınırlamaya giderek, bunu ancak cevapta paranın bankanın zimmetinde olmadığı iddiasının öne sürülmesi hâline özgülemektedir. Zira banka, ilk haciz ihbarnamesine yaptığı itirazında paranın mevcudiyetini bildirmekle beraber bunun kendisine aidiyetini ileri sürerse (virman talimatı ile önceden takas yapılmış olduğu gibi), aslında «istihkak iddiası»nda bulunmuş demektir. Bunun sonucu olarak da, alacaklı, İİK 99 uyarınca, icra memurunun kendisine istihkak davası açması gereğini ihtar etmesinden itibaren 7 günlük süre içinde dava açmadığı takdirde, artık İİK 89 hükümlerine dayanarak bankaya karşı hiçbir hak ileri süremeyecektir (İlhan E. POSTACIOĞLU, İcra Hukuku Esasları, 4. Bası, İstanbul, 1982 sh. 423). Kanımızca İİK 89/IV'ün ratio legis'i, alacak hakkını engelleyici bir hareketi müeyyideye bağlayarak bir hakkın kaybından doğan zararı denkleştirme (compensation) olduğuna göre, hükmün lafzındaki açıklığa da dayanarak, bunun, bir ayırımı gitmeden, BK 60'taki genel dava zamaşımına bağlı bir tazminat davası olduğunu kabul etmek yerinde olacaktır.

Burada kanun koyucunun alacaklıya tanıdığı bir imkân da, İİK 120/II'ye göre, takip borçlusunun bankadaki çekismeli alacağının dava edilmesini kendisine devredilmesini icra dairesinden isteyerek, buradan alacağı bir yetki belgesi ile genel mahkemelerde bankaya karşı bir alacak davası açmaktır.

Her iki davada da, bankanın cevabının aksini ispat yükü alacaklıya aittir. Mercî hâkimliği, bu davada, banka kayıtları üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırabileceği gibi, tanıklıktan da yararlanabilir. Alacaklı, itirazının doğruluğunu ispat ettiği takdirde bankanın mahkûm edileceği tazminat, birinci haciz ihbarnamesi ile bankadan istenen miktar kadardır. Ayrıca gecikme faizi talep edilebilir. Bu arada alacaklı, asıl borçlusundan alacağını tahsil ederse, bankanın mahkûm edileceği tazminat gecikmeden doğan faiz kaybı ile sınırlı kalır ki, bu da yukarıda belirttiğimiz «müeyyide/telâfi» görüşüne uygun düşmektedir.

Menfi Tespit Davası ile Şikâyetin Yarışması (Telâhuku)

İİK 89/III'e göre, banka süresinde ilk haciz ihbarnamesine itiraz etmezse borç zimmetinde sayılır ve ikinci haciz ihbarnamesiyle bu durum kendisine bildirilerek yine tebliğden 7 günlük mühlet içinde icra takibinin yapıldığı yer mahkemesinde takip alacaklısı aleyhine bir menfi tespit davası açabileceği, açmadığı takdirde zimmetinde sayılan borcu icra dairesine ödemesi istenir. Durum bu noktaya geldikten sonra banka tarafından, kanunun gösterdiği davanın açılmasından başka imkân yoktur. Ancak herhangi bir sebeple, İİK 16'ya göre, icra dairesinin yaptığı muame-

leyi tetkik merciinde şikâyet yoluna giderek haciz ihbarnamelerinin iptalinin istenmiş olması, menfi tespit davasının yerini tutabilir mi? Yargıtay'a göre, soyut olarak icra memurunun muamelesini şikâyet, İİK 89'a göre yürütülen takibin durdurulması için yeterli değildir (12 HD 27.12.1973 T. 12004 E./11809 K. Yargıtay Kararları Dergisi, 1973/12, sh. 70). Buna göre yukarıdaki sorunun cevabının şikâyetin niteliğine göre verilmesi yerinde olacaktır. İcra dairesinin muamelesinin açık olarak kanuna aykırılığı veya olaya uygun bulunmaması söz konusu ise (birinci haciz ihbarnamesine süresinde itiraz edildiği halde ikincisinin gönderilmiş olması veya tebliğ edilen şubenin açıkça belirtilmemiş olması gibi), şikâyet yoluna başvurulmuş olması, ayrıca menfi tespit davası açılması gereğini ortadan kaldırır. Ancak şikâyet konusu icraî muamelenin kanuna aykırılığı bu kadar açık olmayıp tereddüt uyandırıcı bir durum arz ediyorsa, aynı sonuca varılabilecek midir? Böyle bir tereddüt, icra dairesinin, yetki sınırları dışında ki banka şubelerine göndereceği haciz ihbarnamelerinin takibin yapıldığı icra dairesi tarafından mı, yoksa istinabe yolu ile şubenin bulunduğu yerdeki icra dairesi tarafından mı gönderileceği hususundaki uygulamada söz konusudur.

Adalet Bakanlığı, İİK 89'daki kısa ve katı sürelere uyanın ancak bulunulan yerdeki icra dairesinin muhatap sayılması ile fiilen gerçekleştirilebileceği, henüz borçluluğu kanıtlanmamış üçüncü kişilere kanunen yükümlü olmadığı iletişim masraflarının yükletilemeyeceği ve kanunun amacı ve lafzının da bu yönde olduğu gerekçeleriyle haciz ihbarnamelerinin istinabe olunan icra dairesince tanzim

ve tebliğ edilmesi gerekeceği görülmüştür.

Buna karşılık İsviçre hukukunda ve uygulamamızda yerleşmiş durum aksi yöndedir. İstinabeyi reddeden uygulamayı savunan KURU, savını şöyle gerekçelendirmektedir: İstinabe, hukuki yardım niteliğinde olduğuna göre, sadece haciz ihbarnamelerinin tebliği muamelesinin istinabe yoluyla yaptırılması, takibi yapan icra dairesinin işini zorlaştırmaktan başka sonuç yaratmayacaktır. Tebligat, PTT tarafından değil de, bizzat icra dairesi tarafından yapılacak olursa, istinabe işleminin bir anlamı olurdu. Ayrıca üçüncü kişi tarafından yapılması gereken masraf çok cüz'î olup, itiraz, takibi yapan icra dairesine değil, bulunulan yerdeki icra dairesine havale yoluyla da yapılabilir (bu konudaki açıklama için özel olarak bkz. KURU, Bankalardaki Mevduatın Haczi, sh. 17-19). O halde çıkış noktamıza dönersek; haciz ihbarnamesinin, istinabe yoluna başvurulmadan gönderilmiş olması nedeniyle şikâyet yoluna gidilmesi, menfi tespit davasının yerini alacak mıdır? Böylesine tereddütlü bir konuda tetkik mercinin kararı önceden kesin olarak tahmin edilemeyeceğine göre, kanımızca bu soruyu olumsuz cevaplandırmak gerekecektir.

Uygulama, Gereksiz Sertlikleri Yumuşatmalıdır

İİK 89/III'e göre, üçüncü kişi, süresi içinde menfi tespit davası açarsa, davayı açtığını belgeleyen evrakı aynı süre içinde icra dairesine ibraz etmeye mecburdur. Yargıtay'a göre, madde metninde geçen «mecburiyet» sözcüğünden anlaşıldığı üzere, bu kural emredici niteliktedir; maddede yazılı 7 günlük sürenin hak

düşürücü nitelikte olması itibarıyla, uyulmadığı veya geçirildiği takdirde, menfi tespit davasının süresinde açılmış olması hali, üçüncü kişiyi zimmetinde sayılan borcu ödemekten kurtarmaz (12 HD 12.10.1982 T. 7024 E./7181 K. Yargıtay Kararları Dergisi, 1983/5 sh. 729). KURU, haklı olarak, kanunun ve Yargıtay'ın bu görüşüne katılmayarak, 7 gün içinde dava açmak zorunda olan ve bu nedenle sıkışık durumda bulunan bankanın, aynı 7 gün içinde dava açtığını gösterir belgeyi icra dairesine verememiş olmasının müeyyidesini fazla «sert» bulmaktadır. Olması gereken, dava açıldığını gösteren belgenin «makûl bir süre içinde» icra dairesine verilmesi veya 7 gün içinde menfi tespit davası açıp da buna ilişkin belgeyi vermeyen üçüncü kişinin, HUMK 103'e göre, mahkemenin, hakkındaki icra muamelesinin durdurulması için bir ihtiyatî tedbir kararı isteyebilmesidir (KURU, Bankalardaki Mevduatın Haczi, sh. 33). Yargıtay'ın bir kararında belirttiği görüşün de, uygulamanın ihtiyacına cevap verebilecek ve birçok haksızlığın önüne geçilecek bir çözüm olduğu kanısındayız. Buna göre, menfi tespit davası, takipten sonra açıldığı takdirde tedbir yoluyla takip durdurulamaz ancak, icra veznesine giren paranın (alacaklının gecikmeden dolayı uğraması muhtemel zararlarını karşılamak amacıyla ve alacağı % 15'inden aşağı olmamak üzere) alınacak teminat karşılığında alacaklıya ödenmemesine ihtiyatî tedbir yoluyla karar verilmesini üçüncü kişi isteyebilir (4 HD 10.3.1980 T. 1979/11456 E. ve 1980/3077 K. Yargıtay Kararları Dergisi, 1981/10, sh. 1259 - 1265).

Öte yandan, İİK 89/V'e göre, üçüncü kişi, kusuru olmaksızın bir

engel sebebi ile süresi içinde haciz ihbarnamesine itiraz etmediği takdirde İİK 65 hükmü uygulanır. İİK 65 ise, gecikmiş itirazın, paraya çevirme muamelesi bitinceye kadar yapılabileceğini, ancak engelin kalktığı günden itibaren 3 gün içinde mazere-ti bildirir delillerle birlikte başvurma zorunluluğunu ve tetkik merciiin gecikme sebebini «niteliğine ve olayın özelliklerine göre uygun görebileceğini» hükme bağlamıştır. O halde hâkimin takdir yetkisinin sınırları ne olabilir ve olmalıdır? Herkesçe kabul edilebilecek bir mücbir sebebin varlığında (deprem, yangın, soygun gibi), mazeretin geçerliği tereddüt konusunu olmayacaktır. Ancak BELGE-SAY'ın haklı olarak belirttiği gibi, engel (mazeret) terimi geniş olarak yorumlanmalıdır. Zira yazara göre «Kanun, mani terimini mücbir sebep terimine tercih etmiştir. Üçüncü şahsın, borçlu olmadığı bir parayı vaktinde itiraz etmediği için ödemeye mecbur edilmesi adalete uygun değildir. Gecikmenin, haczedilen alacağı ödememek gayesine müstenit olmadığını gösteren her sebep makbul addolunmak doğru olur» (MUSTAFA REŞİT BELGESAY, İcra ve İflâs Hukuku, 1. cilt, Kısım : II, İstanbul, 1945 sh. 338). Gerçekten buna banka şubeleri açısından, gerçek hayattaki ihtimaller gözönüne alınarak peşin yargısız bakılmalıdır; şube müdürü veya temsilcileri o sırada bankada olmadıkları için haciz ihbarnamesi banka personelin-den birine tebliğ edilmiş ve sonradan ihmal nedeniyle sorumlusuna ulaştırılmamışsa veya usulsüz tebliğat sonucu haciz ihbarnamesi şube müdürüne geç iletilmişse (bir şube elemanına postacı tarafından şube dışında bir yerde tebliğat yapılması veya mesai saatlerinin dışında banka-

nın bekçisine tebliğat yapılması gibi), 7 günlük itiraz süresi geçmiş de olsa banka, bu olayı öğrendikten itibaren 3 gün içinde gecikmiş itirazda bulunabilmelidir. İİK 65/II'ye göre, tetkik mercii, incelemesini evrak üzerinde yapar, ancak gerektiği takdirde iki tarafı hemen davetle mazereti takdir edebileceğine göre, bu takdir hakkını hiçbir kısıtlamaya tâbi tutmadan her türlü ispat yolunun açık olması (özellikle tanıklığa başvurulması) yerinde olacaktır.

Bir «Sebepsiz Zenginleşme» Örneği

İİK 89/V'e göre, «Herhalde, üçüncü şahsın genel hükümlere göre borçluya müracaat ve tazminat hakkı saklıdır.» Haciz ihbarnamesinin cevaplandırılmasında sürelerle ve şekle aşırı bağlılık sonucu her zaman «haksız» ödemelerle karşılaşabildiğine göre, yukarıdaki hükmün sık uygulanması ortaya çıkacak demektir. O halde, «genel hükümlere göre borçluya müracaat» kavramı, açıklanmaya ve tartışılmaya muhtaçtır.

Yargıtay, üçüncü kişinin zimmetinde varsayılarak ödemek zorunda kaldığı paranın geri verilmesi için ilâmsız icra takibi yoluna başvurulamayacağı görüşündedir; üçüncü kişinin sorumluluğunun «bazı şartların tahakkukuna ve merasime tâbi tutulmuş olması» gerekçesiyle, hukuken kesinleşmiş böyle bir borcun aslında olmadığına ilişkin iddiasının ait olduğu mahkemede usulen dava açılarak ileri sürülmesi gerekir (İİD 25.4.1968 T. 4384 E./4228 K. Resmî Kararlar Dergisi, 1968/7-8, sh. 88-89). KURU, haklı olarak Yargıtay'ın bu görüşünü eleştirmektedir. Gerçekten İİK 89/V'teki «genel hükümler» ibaresine İİK'nun hükümleri de girmektedir ve takip hukukumuzun genel sistemine

göre her para alacağı için ilâmsız icra takibi yapılabilir, zira İİK 42'de hiçbir ayırım yapılmadan «bir paranın ödenmesine» ifadesi kullanılmıştır. Bunun sonucu olarak, borçlu, ödeme emrine itiraz etmezse borç kesinleşir ve paranın iadesinin sağlanması amacıyla takibe bu yolla devam olunur. Borçlu, ödeme emrine itiraz ederse, takipte bulunan üçüncü kişinin, itirazın kaldırılmasını isteme veya genel mahkemelerde itirazın iptali davası açma imkânı olacaktır ki, bu dava da ilâmsız icra prosedürünün bir parçası olacaktır (KURU, Bankadaki Mevduatın Haczi, sh. 29-30). Böylece hem yine takip hukuku içinde kalmış olacak, hem de Yargıtay'ın benimsediği gibi sonuçta -gerektiği takdirde- üçüncü kişinin alacak hakkı dava yoluyla ispatlanmış olacaktır. Mahkemeye başvurma zorunluğunun baştan konulması ise, zaten yoğun olan mahkemelerin iş hacmini kimi zaman gereksiz zorladığı gibi, üçüncü kişinin alacağının tahsilini geciktirmiş olmaktadır.

Bankanın, haksız olarak ödediğini geri almak için başvuracağı kimse, icra takibini yapan alacaklı değil, asıl borçludur. İİK 89/V'in sarih lafzından anlaşılan bu durum üzerinde şüphe olmamak gerekir. Ancak borçluya başvurma yetkisinin dayandığı hukukî sebep tartışmalıdır.

Yargıtay, bir kararında «(...) def'ini müddeti içinde bildirmemesi yüzünden borçlu olmadığı bir parayı ödemek mecburiyetinde olan üçüncü şahıs, Borçlar Kanunu'nun 147. maddesi mucibince alacaklı makamına tâyin ve ona halef olacağından borçluya rücu hakkını iktisap eder» demiştir (İİD 2.12.1961 T. 10717 E./11436 K. Adalet Dergisi, 1962/5 - 6, sh. 658-

659; aynı fikirde bkz. BELGESAY, age, sh. 338). Burada öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, BK 147'nin uygulanabilmesi için üçüncü kişi ile asıl borçlu arasında bir «müteselsil borçluluk» ilişkisi olması gerekmektedir. Buna göre alacaklı, borcun tümünün ödenmesini müteselsil borçlulardan yalnız birinden isteyebileceğinden (BK 142/1) ve borcun niteliğinden tersi anlaşılmadıkça, müteselsil borçlulardan her biri alacaklıya yapılan ödemeden birbirine eşit birer payı üzerine almak zorunda olduğundan, payından fazla ödemede bulunan borçlunun, aşan miktarı, diğerlerine rücu ederek isteme hakkı vardır (BK 146/1). İşte fazla ödemede bulunan borçlunun rücu hakkını kuvvetlendirmek için konulmuş olan BK 147 hükümünün uygulanabilmesi için, üçüncü kişi ile borçlu arasında gerçek bir teselsül ilişkisinin bulunması zorunludur ki, bu durum ya kanun tarafından düzenlenmiş olabilir, ya da alacaklıya karşı, borçlulardan her birinin borcun tümünden sorumlu olma yükümlülüğü altına girdiklerini bildirmeleri halinde söz konusudur (BK 141). Alacaklının, müteselsil borçlulardan birisi tarafından (haciz ihbarnamesi tebliğ edilen üçüncü kişi banka tarafından) tatmin edilmesi ve ödemede bulunan müteselsil borçlunun da rücu hakkına sahip olması gerekir; zira alacaklının haklarına halef olan müteselsil borçluya karşı diğerleri mümkün olan def'ileri ileri sürebileceklerdir. Halbuki burada banka tarafından ne alacaklıya karşı müteselsil borçluluğun üstlenildiğine ilişkin bildirimde bulunulmuştur, ne de bu husus İİK 89/V veya başka bir hükümle belirtilmiştir. Başka türlü müteselsil borçluluk ilişkisi var sayılamayacağına göre, bankanın borç-

luya müraacaatında BK 147'nin uygulanabilmesi imkânı yoktur (Aynı fikirde: Kenan TUNÇOMAĞ, Mahkeme Kararları Kroniği, İÜHF, cilt: XXIX, 1963/3, sh. 818-819).

Doktrinde baskın görüş olarak kabul edildiği gibi, üçüncü kişinin borçluya başvurma yetkisinin hukukî dayanağı «sebepsiz zenginleşme» dolayısıyla geri verme talebidir (KURU, Bankadaki Mevduatın Haczi, sh. 29; TUNÇOMAĞ, agm, sh. 819; Sabri Şakir ANSAY, Hukuk İcra ve İflâs Usulleri, 3. Bası, Ankara, 1954 sh. 74; Sıtkı AKYAZAN, İcra ve İflâs Kanunundaki Yeni ve Değişik Hükümler Üzerine İnceleme ve Açıklamalar, Ankara, 1965 sh. 67). Ayrıca Yargıtay da bu görüştedir (YİİD 9.12.1961 T. İKİD, 1962/17, sh. 1246; YHGK 3.10.1962 T. E.İc.İf. 8/K.26 Ankara Barosu Dergisi, 1963/1, sh. 96). Gerçekten İİK 89/V'e dayanarak, bankanın haksız ödediğini borçludan geri verme talebinde bulunması, haklı bir nedene dayanmayan zenginleşmenin hukukî kalıplarına uygundur. Burada söz konusu olan, üçüncü kişinin fiili ile, ifa amacı taşımayan bir hareket sonucu, borçlunun malvarlığındaki bir eksilmeye engel olma suretiyle sağlanan kazandırma (damnum cessans)dır. Üçüncü kişi banka, zimmetinde bulunan bir parayı, hukukî bir amaç (ifa sebebi, causa solvendı) olmaksızın diğer bir kimsenin malvarlığına geçirmekte, böylece, «iktisabın haklı sayılması veya haklı sayılmakta devamı için, amaçlanan hukukî gayeye erişme» şartı gerçekleşmemektedir (FEYZİOĞLU, age, sh. 732).

BK 61/1, «haklı bir neden olmaksızın başkasının zararına mal edinen kimse, onu geri vermek zorundadır» diyerek genel kuralı koyduktan sonra, sınırla-

yıcı bir sayım şeklinde olmamak üzere, BK 61/c. 2 ve 62'de haksız iktisap hallerinden 4 tanesini ayrıca açıklamıştır. BK 62/c. 1'e göre, borçlu olmadığı bir şeyi kendi isteği ile veren kimse, hataen kendisini borçlu zannederek verdiğini ispat etmedikçe onu geri isteyemez (condictio indebiti).

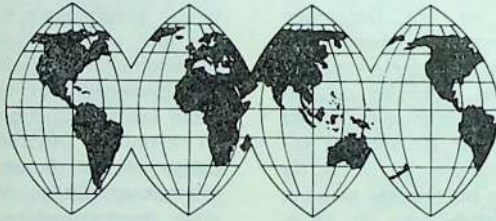
Bankanın haksız ödediği parayı borçludan geri isteyebilmesi bu yolla mümkündür. Maddede sözü geçen «verme» terimi, kaynak İsviçre Borçlar Kanunu 63/1'de «ödeme» (celui qui a payé) olarak geçmektedir. Ayrıca BK 62'de «isteyerek verme»den söz edilmektedir. İsviçre Borçlar Kanunu 63/son'da «Borçlu bulunmadığı halde, verilen bir şeyin istirdatına dair icra ve İflâs Kanunu'nun hükümleri saklıdır» denilmek suretiyle, «istemeyerek» yapılan ödemenin de sebepsiz zenginleşme kuralına dayanarak geri verilmesi yolu açılmaktadır. Kanunumuzdaki sınırlayıcı ifade, kaynak metindeki hükmün «her nasılsa bizim kanuna alınmamasından» ortaya çıkmıştır (Andreas von TUHR, Edege çevirisi, Borçlar Hukuku, cilt: I, İstanbul, 1952, sh. 454, dn: 82). Yargıtay da, hakkındaki icra takibi kesinleşmiş olan borçlunun, ancak İİK 72 uyarınca borcunu tamamen ödedikten sonra genel hükümler içerisinde mahkemeye başvurarak paranın geriye alınması için dava açabileceğini belirterek, istemeyerek ödemek zorunda kalınan bir paranın sebepsiz zenginleşme kuralınca geri istenebileceğini kabul etmiş olmaktadır (bkz. FEYZİOĞLU, age, sh. 758, dn: 595). Buna dayanarak, İİK 89/V hükmünü de, BK 62'deki kuralın «istik dışı ödemeleri de kapsayan geçerli bir istisnası» olarak kabul edebiliriz.

BK 62'nin uygulama şartlarından

birisi de, ödemede bulunan kimsenin, borcun varlığı üzerinden hataya düşmüş olmasıdır. Malvarlığı haksız olarak azalan kimsenin hatası «saikte hata»dır ve hataya düşmesi kendi kusurundan ileri gelebileceği gibi, bir hukuk kuralını bilmemesi veya yanlış yorumlaması nedenleriyle ödemede bulunma zorunda kalması da, sebepsiz zenginleşmeye dayanarak iade talebinde bulunabilmesi açısından önemli değildir (Jdt 1938 I 599; von TUHR, age, sh. 453). Yargıtay da, bu hususu teyiden, yanlış edada bulunan kimsenin, bu edada olaylar üzerinde yanılması ile hukuki kuralar üzerinde yanılması arasında fark

görmeyerek, «kusuruyla hataya düşse bile» sonucun değişmeyeceğini belirtmiştir (YHGK 21.1.1975 T. 72 E./69-40 K. Ankara Barosu Dergisi, 1975/2, sh. 241).

Yargıtay'ın yayınlanmamış bir kararında da aynı paraleldeki bir görüş benimsenmiştir. Buna göre, banka, kendisine gönderilen birinci haciz ihbarnamesine postadaki gecikme nedeniyle süresinde cevap verememiş, ikinci haciz ihbarnamesini tebellüğ ettikten sonra ise hukuk kuralının bilinmemesi sebebiyle kusurlu olarak menfi tespit davası açmamıştır. Haciz ihbarnamesinde belirtilen meblağın takip alacaklısına ödemek zorun-

Türkiye'de ve bütün dünyada

Akbank Türkiye'de ve bütün dünyada hizmetinizdedir.

İhracat-İthalat işlemlerinizi, döviz-mevduat-kredi hesaplarınız ve tüm bankacılık sorunlarınız için Akbank'ın deneyiminden ve dış dünyadaki itibarından yararlanın.

Yurt içinde Akbank şubeleri, yurt dışında Akbank Temsilcilikleri ve Akbank'ın bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri ile sürdürdüğü işbirliği, tüm bankacılık sorunlarınızı kısa sürede çözüme ulaştırır.

Dış Temsilcilikler

NEWYORK FRANKFURT LONDRA
Essen, Batı Berlin, Münch, Hamburg, Stuttgart, Hannover

AKBANK
Güveninizin eseri

REPRO

da kalınmasını müteakip asıl borçluya açılan sebepsiz zenginleşmeye dayanan istirdat davasında, borçlu, bankanın haciz ihbarnamelerini cevaplandırmadaki kusurunu ve asıl alacaklısına haricen ödemediği borcunu ispat etmek isteyerek bankaya karşı «borcun ödenmiş olduğu def'i»ni ileri sürmüştür. Yargıtay, kusuru nazara almadan, hataen ve istemeyerek ödemede bulunan bankanın mal varlığındaki haksız azalma nedeniyle sebepsiz zenginleşmenin varlığını kabul eden hüküm mahkemesinin kararını usul ve kanuna uygun bulmuştur (Y 11 HD 1.11.1983 T. 4275 E./4684 K.).

SONUÇ

Sonuç olarak, yerleşmiş ve yoğun uygulama konusu olan ana kanunlarda sık sık değişiklik yapılması benimsemediğimiz ve yararına da inanmadığımız bir çözüm yolu olduğuna göre, geriye uygulamanın sağduyulu yaklaşımı kalmaktadır. Bunun için de tetkik mercileri, mahkemeler ve Yargıtay'a görev düşmektedir.

Terkedilmesi gereğine inandığımız bir uygulama şudur: İkinci haciz ihbarnamesini tebellüğ ettiğinden itibaren 7 gün içinde bankanın hem menfi tespit davası açıp, hem de dava açıldığına ilişkin belgeyi dosyaya koyma zorunluğu aşırı şekilci ve serttir; bunun, en azından akla uygun bir süre içinde yapılmasının kabulü benimsenmelidir.

Gecikmiş itirazlarda İİK 65'in öngördüğü mazeret kavramının geniş yorumlanması da, bir kanun hükmünün kötüye kullanıma âlet olmasının önüne geçebilecektir. Bunun, sebepsiz zenginleşme ile noktalanın yolda, yararlanılması gereken bir aşama ola-

rak kabulü yerinde olacaktır. Burada, MK 4'te sözü edilen «hâkimin takdir hakkı» gerçek bir uygulama alanı bulmaktadır.

İİK 89/V'e göre borçluya başvurmada üçüncü kişinin baştan mahkemeye başvurma zorunluğu da eleştirilmesi gereken başka bir husustur. Kanımızca İİK'nun genel sisteminden burada da ayrılmak için hiçbir akla yakın sebep mevcut değildir. Dolayısıyla önce ilâmsız icra takibi yapılabilmesi, sonradan -gerektiğinde- mahkemelere başvurulabilmelidir.

«Sebepsiz zenginleşme» kavramı ile özdeşleşen İİK 89/V'teki «borçluya müracaat hakkı» ise, daha somut olarak BK 62/c. 1'de ifadesini bulmaktadır. Ve en önemlisi, çoğu kez gereksiz tartışmalara yol açan buradaki sebepsiz zenginleşme, gerçek bir hukukî kavram olarak, sarsılmaz bir şekilde yerine oturtulmalıdır. Dolayısıyla kusurlu da olsa, hataen ve istemeyerek ödenen bir para için bankalar sebepsiz zenginleşmeye dayanarak takip borçlusundan geri verme talebinde bulunabilmelidir. Bu defa borçlu aleyhine bir sebepsiz zenginleşme durumu ortaya çıksa bile, gerçek alacaklısı ile aralarındaki ilişkinin niteliğine göre hukukî çözümler tükenmiş değildir.

İİK 89'un uygulanmasında en önemli sorunun düğümlendiği nokta da, sürelerle aşırı bağımlılığın yarattığı sonuçlardır. Bugün, Yargıtay'ın yerleşik olarak kabul ettiği gibi, haciz ihbarnamelerine cevabın PTT aracılığıyla gönderilmesi halinde, icra dairesine vardığı tarih gözönüne alınacaktır; dolayısıyla postada veya başka nedenle gecikmeler itiraz süresine eklenmeyecektir. Bu «zamana karşı yarış», birçok uyumsuzluğun kay-

nağıdır. Kanımızca, Yüksek Mahkememiz, istenmeyen sonuçlar yaratan ve sonradan adalet mekanizmasını çok daha fazla meşgul eden bu uygulamayı yumuşatmalı ve süresi içinde «taahhütlü olarak» posta aracılığıyla gönderilen cevapları geçerli olarak kabul etmelidir.

Alacaklı tarafından haciz ihbarnamelerinin tebliği «mekanik» bir uygulamaya dönüştürülmemelidir. «Borçlunun (...) alacaklarına yetecek miktarı haczolunur» diyen İİK 85/1 uyarınca, icra memurunun, -menkul haczinde olduğu gibi- takdir ve gerektiğinde müdahale hakkı olmalıdır. Dolayısıyla ancak alacağı karşılayacak miktarın haczine karar verecek olan icra memuru, alacaklının bildirdiği bütün üçüncü kişilere (banka-

lara) haciz ihbarnameleri gönderilmesi talebini kabul etmemelidir. Alacak miktarından fazla meblağların bankalarda bloke edilmesini önlemek için, gönderilen bir haciz ihbarnamesinin cevabının olumsuz gelmesi üzerine peyderpey diğerlerinin gönderilmesi veya aynı alacak için birden fazla şubede ve gerektiğinden fazla miktarda haciz konulduğu zaman icra memurunun alacaklıya iltarda bulunarak onun istediğinin dışındakiler üzerindeki haczi re'sen kaldırması şeklinde çözümler düşünülebilir.

Nihayet özel bir kanun olan 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanun'a göre sadece bir defa gönderilen haciz ihbarnamesinin yarattığı mevzuat uyumsuzluğu giderilmelidir.

İthalat, İhracat ve
tüm kambiyo işlemlerinizde
hızlı ve etkin servis.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

"size avantaj sağlar"

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

ÖZAL Hükümeti'nin -güvenoyu aldıktan önce ve sonra- arka arkaya yürürlüğe koyduğu ekonomik kararlar, piyasalarda liberal karma ekonominin gerekleri doğrultusunda yeni düzenlemelere geçildiği umudunu vermekle beraber, «çikita muz» ithali gibi bazı göstermelik uygulamaları da ortaya çıkarmıştır. Bu arada serbest ithalatın, döviz rezervlerini kısa bir zamanda eriteceği iddiaları da hızla yayılmaktadır.

Hükümetin liberal ekonomi politikasının başarısı, hiç şüphesiz, 1983 yılı sonunda varılan ihracat ve döviz girdisi seviyesinin çok üstünde imkânların sağlanmasına bağlıdır. Bu konuda uluslararası toplantılara katılmanın ve Ortadoğu ülkeleriyle üst düzeyde temaslara geçmenin olumlu sonuçlar vermesi amaçlanmaktadır.

Öte yandan ülkemizde, güncel ekonomik konuların başında, işçi ücretlerine yapılması beklenen zamlar gelmekte idi. Bu konuda Yüksek Hakem Kurulu (YHK)'nda yapılan görüşmeler ve alınan kararlar, ne işçi ne de işveren kesimini memnun etmiştir. İşçi kesiminin % 43 oranındaki zam beklentisi gerçekleşmemiş, işveren kesimi ise «% 25 + 2.000.— TL» olarak saptanan zamma muhalefet şerhi koymuştur. 1984 yılında toplu sözleşmelerde uygulanacak olan zam miktarının, hükümetin talep enflasyonunu yavaşlatma politikasına bağlı ve paralel olarak gerçekleştiği ifade edilebilir.

Yukarıda kısaca açıklamaya çalıştığımız genel durumdan sonra, geçtiğimiz ay içinde ülkemizde ekonomik faaliyetlerle ilgili gelişmeleri şöylece özetleyebiliriz:

İŞÇİ ÜCRETLERİ ARTIRILDI

Yüksek Hakem Kurulu, Sosyal Güvenlik Bakanlığı temsilcisinin önerisini benimseyerek, 1984 yılında işçi ücretlerine yapılacak zammın, «% 25 + 2.000.— TL» olmasına oy çokluğu ile karar vermiştir. Bu karar üzerine, toplu sözleşmelerde uygulanacak ücret zammının % 43 olmasını öneren işçi temsilcileri, YHK toplantısını terk etmişlerdir. İşveren temsilcisi ise; «Bu karar ile 1984 yılında ulaşılması düşünülen enflasyon oranının aşılması kaçınılmaz olacaktır. Enflasyonla mücadele programlarının uygulandığı dönemlerde ücret artışları enflasyonla mücadele programlarının uygulandığı dönemlerde ücret artışları enflasyonu körükleyici ölçüde olmamalıdır.» diyerek, alınan karara muhalif kalmıştır.

İşçi kesimi, başta Türk-İş olmak üzere, YHK'nin yaptığı zammı yetersiz bulmuştur. Türk-İş yöneticileri, son beş yıl içinde işçilere ödenen reel ücretlerin % 50,2 oranında düştüğünü, bu bakımdan yapılan zammın gerçekçi olmadığını

ifade etmişlerdir. Muhalefet partileri yöneticileri de çeşitli vesilelerle görüşlerini açıklayarak, yapılan zammın beklenilenin çok altında olduğunu belirtmişlerdir.

YHK Başkanı ise, alınan kararlar ilgili olarak şu açıklamada bulunmuştur: «Çıplak ücretlere (avans hariç) ilke olarak «yüzde 25 artı 2 bin lira» zam yapılmasına, süreleri devam eden sözleşmelerdeki 100 lira olan yemek parasının 125 liraya, 200 lira olan çocuk parasının 250 liraya, yılda 10 bin liranın altında bulunan yakacak paralarının 10 bin liraya yükseltilmesine ve işyerinin özelliğine göre 20 bin liraya kadar da artırılabilmesine, bunların ücret zammının geçerli olduğu tarihten başlamak üzere uygulanmasına, oy çokluğu ile karar verilmiştir.» YHK Başkanı ayrıca, alınan kararın ülkeye hayırlı olmasını dileyerek; yapılan zammın adil olduğunu, işçi ve işveren kesimlerinin hoşnutsuzluklarını belirtmelerinden de anlaşıldığını ifade etmiştir.

DIŞ TİCARETLE İLGİLİ KONULAR

Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun :

15 Şubat 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bu kanun ile, dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına düzenlenmesi amacı güdülmektedir. Kanun bütün dış ticaret işlemleri üzerine ek mali yükümlülükler getirilmesi, kaldırılması ve bu suretle oluşacak fonların çeşitli alanlarda kullanılmasına imkân vermektedir. Yeni yönetimin amacı; ülkemize ithalat yoluyla gelecek maddelerin iç pazara arzını, maliyeti artırarak kısıtlamak, ihracatı bu yoldan düzenlemek ve kamu hizmetleri için fon oluşturmaktır.

İhracatla İlgili Kararlar:

- 10 Şubat 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 84/2 sayılı İhracat Teşvik Tebliği ile, 84/1 sayılı Tebliğ'de yer alan % 10 oranındaki pulsuz borç senedi, her ay için % 1'e düşürülmüştür.
- Aynı tebliğ, ayrıca ihracatta vergi iadesi kararı kapsamındaki zeytinyağının ve buğday ununun vergi iadesini sıfıra düşürmüş, 18 Şubat 1984 tarihli Resmi Gazete ile de buğday unu ihracatı tescile tabi tutulmuştur.

- 20 Şubat 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan tebliğlerle, fındık ihracatında alınan Destekleme ve Fiyat İstikrar Primleri düşürülmüştür. Ayrıca dahilde satın alınan ve yerli üretilen kütük ile demir-çelik mamullerinin ihracatında vergi iadelerine ilave olarak Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan ödenecek meblağ, 13 dolar/ton karşılığı Türk Lirası olarak tespit edilmiştir.

İthalatla İlgili Kararlar :

- 11 Şubat 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 84/7 sayılı İthalat Tebliği ile, dış ticareti devletleştirilmiş ülkelerden ithalat yapacak kamu kuruluşları listesine «Teksan Takım Tezgâhları Sanayi ve Ticaret A.Ş.» de ilave edilmiştir.

- Aynı Resmi Gazete'de yayınlanan 84/6 sayılı İthalat Tebliği ile, 29.12.1983 tarihinde yayınlanan İthalat Yönetmeliği'nde bazı yeni düzenlemeler yapılmıştır.

- 11 Şubat 1984 tarihli Resmi Gazete'de yer alan 84/5 sayılı İthalat Tebliği ile, ilaç hammaddesi üretiminde kullanılan ara maddelerin kalite kontrolüne tabi tutulacağı hükme bağlanmıştır.

- Bu tebliğe ek listede ayrıca ithalatta özel izne tabi maddelerin listesi de yayınlanmış bulunmaktadır.

MALİ KONULAR

Ücretlilere Vergi İadesi Hakkında Kanun :

1.1.1984 tarihinden itibaren yürürlüğe giren ve 8 Şubat 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 2978 sayılı Kanun'a göre; ücretliler, emekli, dul ve yetim maaşı alanlar ile bunların eş ve çocukları, bakmakla yükümlü oldukları kişiler; gerçek usulde vergilendirilen Gelir Vergisi mükellefleri ile Kurumlar Vergisi mükelleflerinden, her bir vesika tutarının 1.000 liradan az olmadığına tevsih edilmesi kaydıyla, aşağıda belirtilen mal ve hizmet alımlarında vergi iadesinden yararlanacaklardır:

- Dayanıklı tüketim malları;
- Yiyecek, içecek giderleri (sigara ve alkollü içkiler hariç);
- İkamet edilen konuta ait yakacak giderleri;
- Giyim giderleri;
- Sosyal güvenlik kurumları veya işveren tarafından karşılanmayan sağlık giderleri;
- Eğitim ve öğretim, anaokulu ve kreş giderleri;
- Vekâlet ücretleri.

Yukarıda sayılan mal ve hizmet alımlarının vergi iadesi esas ve oranları, anılan kanunda ayrıntıları ile açıklanmaktadır. Buna göre; 30.000.— TL'ye kadar olan mal ve hizmet alımları için % 10, 100.000.— TL'ye kadar olan mal ve hizmet alımlarında 30.000.— TL'yi aşan kısım için % 5 ve 100.000.— TL'yi aşan mal ve hizmet alımlarında % 2 vergi iadesi uygulanacaktır. Vergi iadeleri aylık olarak hesap edilmekte, ödemeler ise üçer aylık dönemler itibariyle yapılmaktadır.

«Ücretlilere Vergi İadesi Hakkında Kanun»un iki amaçlı olduğu anlaşılmaktadır: (1) Dar ve sabit gelirli kesimin gelirine küçük de olsa bir katkıda bulunmak. (2) Ülkemizde faturalı yaşamı yaygınlaştırmak ve bu yoldan devlet gelirlerini artırmak. Bir anlamda ikinci amaç, birincisinin gerçekleşmesinin nedeni olmaktadır.

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Kolaylaştırıldı :

• 8 Şubat 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir kanun da, amme alacaklarının tahsil usulünü kolaylaştırmaktadır. Bankalarca tahsil olunan amme alacakları (yani devletin vergi ve sair alacakları) bankalarca tahsil edildikten sonra, 7 gün içinde Merkez Bankası'na aktarılmak zorundadır.

• 8 Şubat 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 2974 sayılı Kanun, bu kanuna ek bir liste ile, bazı kamu kurum ve kuruluşlarının aralarındaki borçları takas veya mahsup yoluyla tasfiyesine imkân vermektedir.

İki Amerikan Bankasının Türkiye'de Şube Açmasına İzin Verildi ve Yeni Bir Banka Kuruldu :

• Bakanlar Kurulu 17 Ocak 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan kararları ile «The First National Bank of Boston»un ve «The Chase Manhattan Bank»un Türkiye'de şube açmalarına izin vermiştir.

• Türkiye İthalat ve İhracat Bankası adı ile, 2 milyar 50 milyon lira sermayeli bir bankanın kurulmasına, 2 Şubat 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir Bakanlar Kurulu kararıyla müsaade edilmiştir. Bu bankanın, özellik-

le dış ticaret finansmanı ile ilgili işlemlerde çalışacak bir ihtisas bankası olacağı anlaşılmaktadır.

ZAMLARIN DEVAMI VE ÖTESİ

Dergimizin bir önceki sayısında bazı temel maddelere yapılan zamlara genel olarak değinmiş, SEKA ürünleri ile akaryakıtta yapılan zamları, eski fiyatları da belirterek açıklamıştık. Aşağıda Demir-Çelik ile Sümerbank mamullerine yapılan zamları aynı şekilde sunuyoruz. Sırası gelmişken bir kez daha belirtelim ki, temel maddelere yapılan zamlar, vatandaşın gündelik yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Öte yandan ücretlilere vergi iadesi kanununun yürürlüğe girmesinden sonra, özellikle yiyecek maddeleri ve giyim eşyası fiyatlarında genel olarak artış olduğu gözlemlenmektedir. Faturalı yaşamın, bundan yararlanmalarını beklenen dargelirliler için, bir ölçüde zamları da beraberinde getirdiği görülmektedir.

• Demir - Çelik Mamulleri :

Azami % 5 oranında zam yapılan demir-çelik mamüllerinin yeni ve eski fiyatları şöyledir :

Mamul	Yeni Fiyat	(TL/Ton)	Eski Fiyat
8 mm. Elektrotluk	95.000.—		91.000.—
8 mm. Tellik	87.500.—		83.500.—
8 mm. Kangal	82.000.—		78.000.—
12 mm. Çubuk	82.000.—		78.000.—
16 - 18 mm. Çubuk	79.500.—		75.500.—
24 - 32 mm. Çubuk	82.000.—		78.000.—
35 - 150 mm. Çubuk	82.000.—		78.000.—

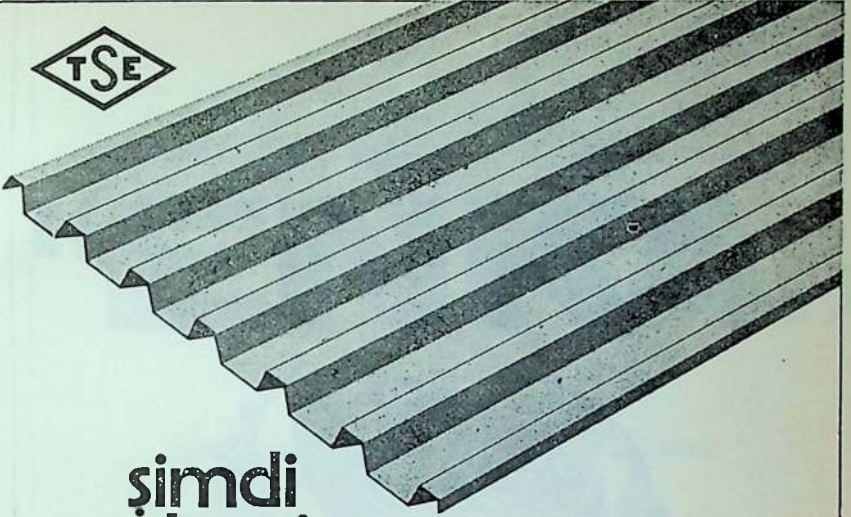
Profiller :

NP 80 - 120	90.000.—	86.000.—
NP 140 - 380	91.000.—	87.000.—
NP U 65 - 120	90.000.—	86.000.—
NP U 140 - 300	91.000.—	87.000.—
GI 110 - 140	109.000.—	105.000.—
Omega Profili	109.000.—	105.000.—
Köşebent	86.200.—	82.000.—
Lama Demiri	83.500.—	79.500.—
Kütük Demiri	70.000.—	66.000.—

• Sümerbank Mamulleri :

Yaklaşık % 15 oranında zam gören Sümerbank mamüllerinin yeni ve eski fiyatları şöyledir :

	Yeni Fiyat	(TL/Metre)	Eski Fiyat
Kaput Bezi	155.—		140.—
Patiska	112.—		100.—
Yünlü Kumaş	3.850.—		3.500.—
Takım Elbise	12.500.—		11.500.—
Kösele Ayakkabılar	3.600.—		3.250.—

şimdi alüminyum daha kârlı çözüm

Çatı cephe ve tavan kaplamasında
en fazla malzeme tasarrufu sağlayan
yüksek mukavemetli 3004 alaşımını
sizler için geliştirdik.

nasaş-trapez 3004

NASAS

ALÜMİNYUM SANAYİ VE TİCARETİ A.Ş.

MERKEZ: ANKARA BÜRO:
Büyükdere Cad. No: 48 Mecidiyeköy-İstanbul Güniz Sok. No: 29/5 Kavaklıdere-Ankara
Telefon: 56 33 00 Telefon: 28 15 06 - 28 14 54
Telex: 26 140 Alme-TR Telex: 43 245 Alan-TR

"BIRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.

1957' den beri

“ENKA”

Enka İnşaat, 25 yıllık yaşamında
gerçekleştirdiği dev eserler
ve ulaştığı yüksek teknoloji ile
bugün dünyanın en büyük inşaat şirketleri arasındadır.

Enka İnşaat, uluslararası alanda
Türk girişimciliğinin yüz akıdır.

ENKA

İnşaat ve Sanayi A.Ş.

Balmumcu - Beşiktaş, İstanbul - TURKEY
Tel.: 66 22 15 Telex: 26 490 enas tr 26 139 pıma tr.

Mevduat Hesap Sayısı
2.828.290

Yapı Kredi Büyük Bankadır.

Ülkemizde tam 50 banka var... Hizmet için yarışıyorlar... Genç bankalar, yabancı bankalar, eski, köklü bankalar var... Bir bankada hesap açılması, açılan hesapların fazla olması, o bankaya duyulan sevgi ve güveni ifade ediyor.

Başansı kanıtlanmış büyük bir bankada hesap açılması ise daha kolay oluyor.

Hele bu banka 1944 yılından beri her dönemde, çağdaş bankacılığın öncülüğünü yapmışsa...

Halkımızın ev, para ve meslek sahibi olmasına yardım etmiş, sanat, kültür ve sporumuzun yanında olmuşsa... İştirakleriyle ülke ekonomisine büyük destek vermiş, yaşantımıza girmişse... Hele bu banka üstün ekonomik bir güç ise... Hele bu banka Yapı Kredi ise... Halkın sevgi ve güvenini kazanmış büyük bankalar, büyük hizmetler vermekle yükümlüdür. Yapı Kredi kurulduğu günden bugüne; her dönemde, büyük ve öncü hizmetler vermiştir.

Günümüzün en büyük hizmeti Tele-İşlem'dir. Tele-İşlem elektronik bankacılığın Türkiye'deki adidir. Ve Türkiye'de yalnız Yapı Kredi'de Tele-İşlem uygulanır.

Bugün Yapı Kredi'de tam 2.828.290 adet mevduat hesabı var...

50 banka arasında sadece 2 banka daha bu rakama erişebilmiş... Yapı Kredi'de hesap sayısının çoğalması son derece doğaldır.

Yapı Kredi'li olmak büyük kazançtır.

YAPI KREDİ

"hizmette sınır yoktur"